ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1857. ΤΟΜΟΣ Η'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 183.

ΕΚ ΤΩΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ

ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΤΙΝΕΣ ΦΙΛΟΚΡΙΝΟΥΜΕΝΑΙ,

Η ΕΠΑΝΟΡΘΟΥΜΕΝΑΙ.

1. *Ἡ Σιγειακὴ ἐπιγραφή.*

Ἡ Σιγειακὴ λεγομένη ἐπιγραφὴ ὑπάρχει χαραγμένη ἐπὶ λιθίνου κίονος, τετραγωνικοῦ φέροντος σχῆμα πρίσματος, καὶ ἔχοντος ὕψος μὲν ὑπὲρ τοὺς ὀκτὼ πόδας βάσιν δὲ ὡς ἕνα καὶ ἥμισυν. Ὁ κίων οὗτος ἔκειτο ποτὲ πλησίον τοῦ Σιγείου, ἀκρωτηρίου τῆς Τρωϊκῆς γῆς, εἰς χωρίον, τὸ ὀνομαζόμενον Γενὶ ἰσσὰρ, ἢ Γκιαούρκιοϊ, ἔμπροσθεν τῆς πύλης Ἐκκλησίας τινὸς, ἀφ' ὅθεν αὐτὸν περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος μετεκόμισεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν μετὰ πολλῶν ἄλλων ἀλλοθεν ἐπαρθέντων τῆς Ἀσιανῆς καὶ Εὐρωπαίας Ἑλλάδος γραπτῶν τε καὶ γλυπτῶν ἀρχαίων μνημείων ὁ παρὰ τῇ Ὀθωμανικῇ Πύλῃ τότε πρεσβεύων Λόρδος Ἐλγῖνος. Εὑρίσκεται δ' ἐναποθεμένος τὴν σήμερον εἰς τὸ Βρεταννικὸν Μουσεῖον τὸ ἐν Λονδίνῳ. Ἡ ἐν αὐτῷ χαραγμένη ἐπιγραφὴ, ἐκδοθεῖσα τὸ πρῶτον (Lond. 1721 fol.) μεθ' ὑπομνήματος ὑπὸ Ἐδμούνδου Χισσουλίου ἐξ ἀπογράφου γενομένου ἐπιτοπίως παρ' ἄλλων, μετεξεδόθη ἔπειτα ὑπὸ διαφόρων κατὰ καιροὺς, καὶ τὸ τελευταῖον ὑπὸ Α. Βαικίου εἰς τὸ Σῶμα τῶν Ἐπιγραφῶν (C. 1 vol. I, p. 17 Sqq), φέρει δὲ αὕτη τὴν βουστροφηδὸν καλουμένην γραφὴν, ἀναγινωσκομένη, τὸ περίεργον, δύο φορὰς, συντομωτέρα μὲν εἰς τὸ ἐπάνω, ἐκτενεστέρα δὲ εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ κίονος· εἰς τὸ ἐπάνω ἔχει οὕτως

ΦΑΝΟΔΙΚΟ
ЯΟΜqΟΤΙΜΞ
ΡΑΤΕΟΣ ΤΟ
ΗΝΝΟЯΟqΠ
ΣΙΟΚΡΗΤΗΡ
ЯΟΠΥΙΑΧ:ΞΔΑ
ΡΗΤΗΡΙΟΝ:Κ
ΠΧΞΝΟΜΘΗΙΑ
ΡΥΤΑΝΗΙΟΝ

ΞΚΥΖΚΕΝΞΩΔΞ
ΕΥΣΙΝ

Εἰς δὲ τὸ κάτωθεν

ΦΑΝΟΔΙΚΟ:ΕΙΜΙ:ΤΟΗ
ΟΚΟΦΠΟΤ:ΖΟΞΤΑΦΚΟΜΦΞ
ΝΕΣΙΟ:ΚΑΓΟ:ΚΡΑΤΕΡΑ
ΜΟΞΗΙΑΚ:ΝΟΤΑΤΖΙΠΑΚ
ΟΝ:ΕΣ ΠΡΥΝΕΙΟΝ: Κ
ΥΞΠΙΖ:ΑΜΞΝΜ:ΑΚΟΔ
ΕΥΣΙ:ΕΑΝΔΕΤΙΠΑΣ Χ
ΟΞΜ:ΝΞΝΙΑΔΞΛΞΜΟ
ΣΙΓΕΙΕΣ:ΚΑΙ ΜΕΠΟ
ΙΑΚ ΖΟΠΟΖΙΑΗ:ΝΞΖΙΞ
ΗΑΔΕΛΦΟΙ.

ἤτοι διὰ τῶν μικρῶν γραμμάτων καὶ τῆς συνήθους ὀρθογραφίας καὶ στίξεως ἀμφότεραι.

» Φανοδίκου εἰμὶ Τοὐρμοκράτεος τοῦ Προκοννησίου· Κρητῆρα δὲ, καὶ ὑποκρητήριον, καὶ ἡθμὸν ἐς Πρυτανήϊον ἔδωκε Συκεῦσιν.

» Φανοδίκου εἰμὶ τοῦ Ἑρμοκράτους τοῦ Προκοννησίου· Κάγὼ κρατῆρα, κἀπίστατον, καὶ ἡθμὸν ἐς Πρυτανεῖον ἔδωκα μνῆμα Σιγευεῦσι· ἐὰν δέ τι πάσχω μελεδαίνεν μεο Σιγειῆς· καὶ μ' ἐπόεισεν Αἴσωπος καὶ ἀδελφοί.

Περὶ τῶν αἰτιῶν τῆς διπλῆς ταύτης χαραγῆς, καὶ ἂν αὕτη κατὰ τὸν αὐτὸν ἢ διάφορον χρόνον ἐκτελέσθη, ἄλλοι ἄλλας ἐξήνεγκαν γνώμας οἱ ἀσχοληθέντες ἐκ προθέσεως ἢ ἐμπαρόδως ἐπὶ τοῦ μνημείου τούτου ἀρχαιομαθεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρκοῦμαι ἐνταῦθα ὀλίγους τινὰς νὰ μνημονεύσω τοὺς ἐνδοξοτέρους.

Ὁ περίφημος Ἰταλὸς Ἀρχαιολόγος Ἔννιος Κυρῖνος Οὐϊσκόντιος ἐν τῷ περὶ τῶν γλυπτῶν τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῷ Βρεταννικῷ Μουσείῳ τηρουμένων Ἐλγιανῶν λίθων ὑπομνήματι (Mém. sur les Ouvr. de Sculpt. du Parthénon etc. Paris 1818. p. 145) τὸν Σιγειακὸν τοῦτον περιγράφων κίονα καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῦ ἐξετάζων δύο ἐπιγραφὰς νομίζει ἐκ τούτων ἀρχαιοτέραν τὴν εἰς τὸ κάτωθεν χαραγμένην μέρος, διὰ λόγον ὅτι λεί πουσιν εἰς αὐτὴν τὰ δύο μακρὰ φωνήεντα Η καὶ Ω, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τὴν ὑπερκειμένην, καὶ συμπεραίνει ὅτι ἐκείνη μὲν ἐχαράχθη ζῶντος τοῦ Φανοδίκου, αὕτη δὲ, ἡ ὑπεράνω βραχυτέρα, μετὰ θάνατον αὐτοῦ ὑπ' ἄλλων, οἵτινες, ὡς στοχάζεται, διὰ τὸ νὰ ἔρθασαν ἵνα χώσωσι πρὸς χρείαν τινὰ τὸν κίονα εἰς τὸ ἔδαφος εὑρέθησαν διὰ τοῦτο εἰς ἀνάγκην ἔπειτα νὰ μεταχαράξωσιν αὐτὴν πρὸς τὴν κορυφήν. Ἀλλὰ προσπίπτει, μὲ φαίνεται, ὄχι μικρὸν ἐναντίωμα εἰς παραδοχὴν τοιούτου τινὸς γεγονότος, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ, ἂν ἦτον ἁπλῶς νὰ μεταχαραχθῇ, ἔπρεπε νὰ φυλαχθῇ ἀπαράλλακτος, ὄχι δὲ εἰς τὴν ἐπανάληψιν αὐτῆς κατὰ τὸ ἄνω μέρος νὰ εἰσαχθῶσι λεκτικοὶ ἢ ὀρθογραφικοὶ τύποι ἄλλοι διάφοροι καὶ ἔννοιαι ἀκόμη νὰ παραλειφθῶσιν οὐσιώδεις.

Ὡσαύτως ἀρχικὴν τὴν κατωτέραν ἐπιγραφὴν κρίνει καὶ ἔνδοξος λόγιος Γερμανὸς Φριδερῖχος ὁ Θείρσιος (ἴδ. Griech. Gramat. p. 54), ἁπλῆν ἐπανάληψιν κρίνων τὴν ὑπερκειμένην καὶ τὸ ὑστερογενὲς αὐτῆς ἐξάγων ἐκ τῶν μακρῶν φωνηέντων καὶ οὗτος ὡς ἀνωτέρω ὁ Ἔννιος. Ἀλλ' ἡ αὐτὴ πάλιν ἀπαντᾷ ἀπορία, ἡ περὶ τοῦ παρηλλαγμένου ἀμέλει τῆς λέξεως καὶ τοῦ ὑπεσταλμένου τῆς ἐννοίας, ἂν ὑποτεθῇ καὶ κατὰ τὸν κριτικὸν τοῦτον ἡ εἰς ἄνω μέρος ἐπιγραφὴ ἁπλῆ ἐπανάληψις τῆς κατωτέρας· βέβαια ἀφορμὴν ἔλαβαν εἰς τὴν ὑπόθεσίν των καὶ ὁ Οὐϊσκόντιος καὶ ὁ Θείρσιος ἐκ τῶν μακρῶν φωνηέντων, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν κατωτέραν λείπουσιν. Ἀλλὰ τὰ μακρὰ ταῦτα φωνήεντα νομίζω νὰ μὴ διστάζεται πλέον ὅτι ὑπῆρχαν ἤδη πρὸ πολλοῦ εἰςαγμένα εἰς τὸ Ἰωνικὸν ἀλφάβητον, διὰ τοῦ ὁποίου ὡς Ἰωνικὴ ἡ ἀνωτέρα ἐπιγραφὴ ἐκθέτεται, καὶ ὅτι εἰς τὸ Ἀττικὸν δὲν παρελήφθησαν διὰ τὴν δημοσίαν γραφὴν πλὴν μόλις περὶ τὰ τέλη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἂν καὶ διὰ τὴν μερικὴν πρέπει νὰ ἐσυνειθίζοντο καὶ πρὸ τούτου τοῦ χρόνου, ὡς εἰκάζεται τοὐλάχιστον ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Η τῆς εἰς στίχους τινὰς γινομένης τοῦ μὴ σωζομένου Εὐριπειδείου δράματος Θησεὺς, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ὁ Ἀθήναιος (Α', 45). Προκύπτει λοιπὸν ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ τούτου γεγονότος ὅτι ἡ ὕπαρξις τῶν δύο μακρῶν φωνηέντων εἰς Ἰωνικὴν ἐπιγραφὴν, ὁποία ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος, ἀσθενὲς ὑπάρχει τεκμήριον μεταγενεστέρας αὐτῆς χαραγῆς ὡς πρὸς τὴν κάτωθεν.

Μ' ὅλον τοῦτο τὴν αὐτὴν γνώμην πρεσβεύει, ὅτι δηλαδὴ πρώτη τῶν δύο ἐπιγραφῶν ἐχαράχθη ἡ κατωτέρα, καὶ ἐπίσημος ἕτερος κριτικὸς Γερμανὸς ὁ κλεινὸς Αὔγουστος Βαίκιος (ἴδ. C I p. 17. Sqq)· εἰμὴ ὅσον στοχάζεται οὗτος νὰ ἐπροστέθη ἡ ἀνωτέρα ὀλίγον τι ὕστερον τῆς πρώτης ἢ καὶ σχεδὸν συγχρόνως, καὶ πρὸς οὐδὲν ἄλλο ἢ ἁπλῆν παραγέμισιν τοῦ μεγάλου κενοῦ, τὸ ὁποῖον ἄφινεν εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ κίονος ἡ ἐξ ἀπροσεξίας, κατ' αὐτὸν, τοῦ χαράκτου τεθεῖσα παραπολὺ χαμηλὰ ἐκείνη· ὅμως τοιαύτη ὑπόθεσις, ὅσον καὶ κατὰ πρῶτον παρουσιάζεται εὐπρόσωπος, μὲ φαίνεται ὅτι ὀλίγον ἔχει τὸ βάσιμον τῆς ἠθικῆς πιθανότητος· διότι ἐὰν καί τις ὁ ἐπιστολὴν, φερειπεῖν, ἐπιχειρήσας νὰ γράψῃ διὰ καλάμου ἁπλῶς, δυσκόλως ἤθελε καταντήσῃ εἰς τόσην ὑπερβολὴν ἀπροσεξίας, ὥστε ν' ἀρχίσῃ τὴν γραφὴν ἀπὸ τὰ κράσπεδα τοῦ χαρτίου, πολὺ ὀλιγώτερον ἤθελε πάθῃ τι τοιοῦτον τεχνίτης, ὅστις ἐπίπονον ἀνελάμβανεν ἔργον καὶ σχολαῖον, τὴν ἐπὶ σκληρᾶς ὕλης διὰ σμιλίου χαραγὴν γραμμάτων, ὁπότε καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν ἤθελεν ἔχῃ μάλιστα ὅτι ὁ κίων ἔμελλεν ἐφ' ἑαυτοῦ νὰ φέρῃ εἰκόνα, ὡς καὶ ἔρρεν ἀληθῶς κατὰ τὰ ἐπ' αὐτοῦ ἀκόμη φαινόμενα σημεῖα, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον πολλὰ πλησίον αὐτῆς ἐνείχετο νὰ χαράξῃ τὴν ἐπιγραφὴν ὄχι δὲ ποτὲ εἰς τόσον μακρὸν ἀπόστημα, ὅσον τώρα κεῖται ἡ ὡς ἀρχικὴ ὑποτιθεμένη ἐπιγραφὴ, ἡ ὑπακάτω. Ἀποφαίνεται δὲ προσέτι ὁ Βαίκιος ἀναπτύσσων διὰ πλειοτέρων τὴν γνώμην αὐτοῦ μετ' ὀλίγα, ὅτι αὐτὸς ὁ Φανόδικος ἔστησεν ἑαυτοῦ τὴν εἰκόνα, τὴν ἐξεργασίαν αὐτῆς φροντίσας καθὼς καὶ τὴν χαραγὴν τῆς ἐπιγραφῆς νὰ γίνῃ ἐν Προκοννήσῳ, καὶ ὅτι τὴν ἐπιγραφὴν μετέπειτα ὡς τὸ μνημεῖον ἐκομίσθη εἰς τὸ Σίγειον, ἔνθα αὐτὸς διέτριβε, θεωρήσας παραπολὺ χαμηλὰ θεμένην, ἐπεμελήθη ὅπως χαραχθῇ ἄλλη διὰ ξένης χειρὸς ὁμοία τὴν ἔννοιαν, ὑπεράνω ἐκείνης, ἀλλ' εἰς τὴν Ἰωνικὴν αὕτη διάλεκτον διὰ νὰ ὑπάρχῃ ὡς ἀπὸ μέρους αὐτοῦ Προκοννησίου ὄντος καὶ ἀκολούθως Ἴωνος, καθὼς ἡ πρώτη εἶχεν ἐκ διαταγῆς πάλιν τοῦ αὐτοῦ χαραχθῆ εἰς τὸ Ἀττικὸν ὄχι δι' ἄλλο, ἀμμὴ πρὸς χάριν τῶν Σιγειέων καὶ τῶν Ἑλλήνων, εἰς ὅσους ἤρχιζε τότε νὰ γίνεται κοινὸν τὸ Ἀττικὸν ἰδίωμα. Σέβομαι τὴν γνώμην τοῦ ἐνδόξου ἀνδρὸς, ὡς εἴτις καὶ ἄλλος, πλὴν μὲ συγχωρεῖται ἴσως, πιστεύω, νὰ ἐκφράσω τινὰς ἀμφιβολίας μου ὡς πρὸς ταῦτα· πρῶτον μὲν ἀμφιβάλλω πολὺ νὰ στέκῃ ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ἠθικοῦ πρέποντος τὸ νὰ ἤγειρεν αὐτὸς ἑαυτοῦ τὴν εἰκόνα ὁ Φανόδικος, καὶ ἐν δημοσίῳ τόπῳ, ἐν τῷ Πρυτανείῳ ἢ ἄλλοθί που τῆς πόλεως, ἔστησεν αὐτὴν, δηλώσας ἐνταυτῷ καὶ δι' ἰδίων αὐτοῦ ἐπιγραφῶν τὴν πρᾶξιν, καθότι εἰς τοιαύτην περίστασιν πρέπει νὰ ὑποτεθῇ λοιπὸν αὐτὸς κανεὶς ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ὑπερβαίνοντες πᾶν ὅριον περιφιλαυτίας καὶ ἀλαζονείας προκαταλαμβάνουσιν αὐθαδῶς εἴ τινες παρ' ἄλλων πρὸς αὐτοὺς ὀφείλονται χάριτες δι' ἀρετάς των τυχὸν ἢ δημοσίας εὐεργεσίας· δεύτερον, ἀλλὰ καὶ τοιούτου τινὸς δοθέντος ἐπ' ἀδυνάτου, δὲν ἦτον ἄρα γε συνεπὲς, ὅστις, εἰς τὴν ὑποτιθεμένην ἀρχικὴν ἐπιγραφὴν λαλεῖ ἐκ πρώτου προσώπου, νὰ κρατήσῃ τὸ αὐτὸ ὕφος καὶ εἰς τὴν ἀναχαραγὴν αὐτῆς ἀνωτέρω, ὄχι δὲ νὰ ἐναποθέσῃ τὸν περὶ ἑαυτοῦ λόγον εἰς ἄλλο τρίτον; Ἀφ' οὗ διὰ τοὺς ἤδη ῥηθέντας λόγους ἐκπίπτει τοῦ πιθανοῦ ἡ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Φανοδίκου ἔγερσις τῆς εἰκόνος, καὶ ἀκολούθως ἡ χαραγὴ τῶν ἐπιγραφῶν, λείπεται καὶ νὰ μὴν ἕνι αἴτιον καὶ τῆς διαφορᾶς τῶν διαλέκτων οὐδ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Βαίκιος ἐξάγει ἐκ τῆς περιστάσεως τοῦ Φανοδίκου, ὡς Ἴωνος, καὶ τῶν Σιγειέων, ὡς Ἀττικῶν. Ὑπολαμβάνει ἐπὶ τέλους ὁ κριτικὸς οὗτος ὅτι τὸ μνημεῖον οὔτε εἰς πάνυ ἀρχαίους ἀναβαίνει χρόνους, ἀλλ' ἴσως ἀνήκει καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους ἐκείνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐχαράσσοντο ἐπιγραφαὶ παλαιογραφικῶς πρὸς ἁπλῆν ἀντιποίησιν ἀρχαιότητος. Ἡ ἔγερσις τῶν εἰκόνων, λέγει, ἕνι μεταγενεστέρας ἔργον ἐποχῆς· ἀλλ' ὡς πρὸς τοῦτο δύναται εὐλόγως, μὲ φαίνεται, ν' ἀντεπιφέρῃ τις ὅτι, ἐὰν ὄχι χαλκοῖ ἢ λίθινοι ἀνδριάντες, καθὼς ἐπὶ τῶν Μακεδονικῶν καὶ τῶν ἑξῆς χρόνων ἐσυνειθίζοντο, κίονες ὅμως φέροντες ἐφ' ἑαυτῶν πρόσωπα ἢ προτομὰς κατὰ τὸν τρόπον τῶν Ἑρμῶν, δὲν ἦτο δύσκολον νὰ ἱστάνοντο καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων ἀκόμη τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸ Σίγειον, κατὰ τοὺς ὁποίους, ὡς μὲ φαίνεται πιθανώτατον, κατεσκευάσθη τὸ ἀμφισβητούμενον τοῦτο ἀρχαῖον.

Ὅλως ἐναντίας δόξης ὑπάρχει περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλας τῶν δύο τούτων ἐπιγραφῶν σχέσεως ὁ Γάλλος Κλαυέριος. Οὗτος διατείνεται ἐν τῷ αὐτοῦ συγγράμματι, τῷ περὶ τῶν πρώτων χρόνων τῆς Ἑλλάδος (Hist. des prem. temps de la Grèce. Paris, 1817. p. 17), ὅτι πρώτη ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ἐχαράχθη ἡ εἰς τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ κίονος, ἥτις δι' ὁποίαν δήποτε αἰτίαν ἐπανελήφθη ἔπειτα μετὰ καιρὸν εἰς τὸ ὑποκάτωθεν μὲ προσθήκας τινάς. Ἀλλ' εἰς αὐτὴν, λέγει, ἐμφιλοχωρεῖ ἡ διὰ τῶν μακρῶν φωνηέντων ὀρθογραφία, ἐν ᾧ ἡ μεταγενεστέρα, ἡ ὑποκάτω, παριστάνεται διὰ τοῦ ἀρχαϊκοῦ ἀλφαβήτου, τὸ ὁποῖον πολὺν ἔτι χρόνον καὶ μετὰ τὴν εἰς τὸ Ἰωνικὸν εἰς ἀγωγὴν τῶν μακρῶν φωνηέντων ἐξηκολούθει νὰ διατηρῆται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰ δημόσια μνημεῖα, ἕως δηλονότι τῆς Ἀρχοντίας τοῦ Εὐκλείδου περὶ τὰ τέλη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Πρέπει δὲ, προσθέτει, ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἡ δευτέρα, ὡς ἐκ τοῦ Ἀττικοῦ φαίνεται τύπου τῶν γραμμάτων αὐτῆς καὶ τῆς Ἀττικῆς ὀρθογραφίας καὶ διαλέκτου, νὰ ἐχαράχθη εἰς ἐκείνην τὴν περίοδον τῶν χρόνων, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν κύριοι τοῦ Σιγείου, ἤτοι μεταξὺ τῆς πρώτης τυραννίας τοῦ Πεισιστράτου (561 π. Χ.) καὶ τῶν χρόνων τῶν ἐγγὺς τοῦ Αἰσχύλου (500 π. Χ.) ὁπότε, ὡς παρατηρεῖ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ ποιητοῦ τούτου (Εὐμ. 395) δὲν ἐτέλει πλέον ὑπὸ τὴν ἐπικράτειαν αὐτῶν τὸ Σίγειον. Ἀλλ' ἡ πρώτη ὅμως, λέγει, ὑπάρχει πολὺ ἀρχαιοτέρα, καὶ πρέπει πολλὰ ἔτη νὰ προηγήθη τῆς εἰς τὸ Σίγειον ἐξουσίας τῶν Ἀθηναίων, ἀναβαίνουσα καὶ εἰς αὐτὴν ἴσως τὴν ἑβδόμην πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα καὶ ἔτι ἀνωτέρω. Ταῦτα ὁ σοφὸς Γάλλος, πρὸς τὰ ὁποῖα ὅμως περιορίζομαι νὰ ἐρωτήσω τοσοῦτον μόνον. Ἐὰν ἡ δευτέρα ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἐντὸς ταύτης τῆς ὑπ' αὐτοῦ ὁριζομένης χρονικῆς περιόδου, καθὼς καὶ εἶμαι ὅλως τῆς γνώμης του νὰ ἐχαράχθη ἐντὸς ταύτης, ἡ δὲ πρώτη προηγήθη αὐτῆς πολλότατα ἔτη, μίαν ἑκατονταετηρίδα καὶ πλέον ἀκόμη, ὡς δοξάζει, πῶς συμβαίνει ἔπειτα, ὅτι ἡ δευτέρα αὕτη δὲν ἕνι ἡ ἀκριβὴς ἐκείνης ἐπανάληψις, ἀλλ' ὁ πρόπαλαι ἀποθαμμένος Φανόδικος εἰςάγεται εἰς αὐτὴν πάλιν ζῶν, καὶ, τὸ παράδοξον, διατάσσων τὰ ἐκ μέρους τῶν Σιγειέων ἐν περιπτώσει παθήματος αὐτοῦ ἐκτελεστέα, περὶ τῶν ὁποίων οὐδὲ παραμικρὰ γίνεται νύξις εἰς τὴν πρώτην ἐπιγραφήν; δὲν ἕπεται ἄρα, ἀφοῦ εἰς τὴν δευτέραν λαλεῖ ὁ αὐτὸς περὶ πραγμάτων ἀποβλεπόντων τὸ ἴδιον αὐτοῦ πρόσωπον, νὰ μὴν ἐχαράχθη αὕτη μετὰ τὴν ἀποθίωσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ ζῶντος καὶ πολὺ σιμὰ τῶν χρόνων τῆς πρώτης; Διὰ τὸν αὐτὸν τοῦτον λόγον οὐδ' ὁ Ἄγγλος Ῥικάρδος Παινάϊτος μὲ φαίνεταί τι περισσότερον πιθανὸς, ὅστις ἐν τῷ περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλφαβήτου δοκιμίῳ (an anal. Es. on thi Gr. alphab. Lond. 1791 p. 18) συντομεύων ὁπωσοῦν τὸ μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἐπιγραφῆς μεσολαβῆσαν χρονικὸν διάστημα διορίζει αὐτὸ εἰς ἑξήκοντα μόνον ἔτη.

Ἐνῷ λοιπὸν ἀπὸ τοιαύτας περιστοιχοῦνται δυσχερείας αἱ περὶ τοῦ προκειμένου μνημονευθεῖσαι αὗται τῶν κρατίστων ἀνδρῶν γνῶμαι, νομίζω ὅτι

ἡ πρὸς ἀλλήλας τῶν δύο τούτων ἐπιγραφῶν σχέσις, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἔννοια τινῶν τῶν ἐν αὐταῖς ἀμφισβητουμένων ἀποκαθίσταται ἱκανῶς φανερὰ μόνον ἐκ μιᾶς ὑποθέσεως, τὴν ὁποίαν σχηματίζω οὕτω πως. Ἐπειδὴ ὁ Προκοννήσιος Φανόδικος, ὅστις, ὡς φαίνεται, διέτριβεν ἀπὸ πολλῆς εἰς τὸ Σίγειον, ἐχάρισεν εἰς τὸ αὐτόθι Πρυτανεῖον χρήσιμά τινα ὄχι εὐτελῆ σκεύη, ἐκεῖνα τὰ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ὀνομαζόμενα, οἱ Πρυτάνεις ἐκ τούτου, ἢ οἱ ἐπίσημοι τῶν πολιτῶν τοῦ Σιγείου ἠθέλησαν εἰς μνήμην ταύτης αὐτοῦ τῆς ἐπιδόσεως νὰ ἐγείρωσιν ἢ εἰς τὸ Πρυτανεῖον ἢ ἄλλοθί που τῆς πόλεως τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἢ προτομήν· τὴν κατασκευὴν δὲ ταύτης, ὡς εἰκός, διὰ τὸ νὰ ἔλειπεν εἰς τὸ Σίγειον ἡ πρόσφορος ὕλη, διέταξαν πιθανώτατα εἰς τὴν ἐν Προποντίδι γειτονικὴν αὐτῶν νῆσον Προκόννησον, ἔνθα καὶ γλυπτικὸς εὑρίσκετο λίθος ἄφθονος, καὶ τεχνῖται ἀκολούθως δὲν ἔλλειπαν διὰ νὰ τὴν ἐκτελέσωσιν, ἐκ τῶν ὁποίων ἦταν πάντως οἱ εἰς τὴν δευτέραν ὀνομαζόμενοι Αἴσωπος καὶ ἀδελφοί. Ἐνῷ δὲ τὴν κατασκευὴν τοῦ μνημείου διέτασσαν ἐκεῖ, ἐπόμενον νὰ παρήγγειλαν ἐνταυτῷ ὅπως ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἀνέχοντος τὴν προτομὴν κίονος χαραχθῶσι καὶ ὀλίγαι τινὲς λέξεις, ὅσας ἔκριναν ἁπλῶς ἀναγκαίας πρὸς δήλωσιν τίς καὶ ποδαπὸς ὁ εἰκονιζόμενος, καὶ τίνα ἔδωκεν οὗτος σκεύη εἰς χρῆσιν τοῦ Πρυτανείου των. Ἀλλὰ τὰς λέξεις ὅμως ταύτας εἴτε οἱ τεχνῖται αὐτοὶ τῆς Προκοννήσου, εἴτε καὶ οἱ αὐτόθι ἐπιτραπέντες τὸ ἔργον παρὰ τῶν Σιγειέων, διὰ τὸ νὰ ἐκτελέσθῃ τοῦτο εἰς τὴν πατρίδα των, Ἰωνικὴν χώραν, καὶ συμπολίτην αὐτῶν ἀπέβλεπε μάλιστα τὸν Φανόδικον, ἔκριναν πρέπον νὰ ἐκθέσωσι μᾶλλον εἰς τὴν πάτριον αὐτῶν γραφὴν καὶ διάλεκτον, τὴν Ἰωνικήν. Ἐπιγραφὲν λοιπὸν τὸ μνημεῖον οὕτως ἐκομίσθη τέλος εἰς τὸν τόπον τοῦ διορισμοῦ του, τὸ Σίγειον, καὶ ἐστάθη εἰς τὸ Πρυτανεῖον ἢ εἰς ἄλλο κανὲν δημόσιον μέρος τῆς πόλεως· ἀλλ' ἐνταῦθα οἱ Σιγειεῖς, οἱ διὰ τούτου τιμήσαντες τὸν Φανόδικον ἢ τότε ἢ μετὰ παρέλευσιν χρόνου τινὸς, ἀνανοηθέντες ὅτι τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα λόγια τῆς ἐπιγραφῆς δὲν ἐξέφραζαν καὶ σκοπουμένην τινὰ παρ' αὐτῶν πρὸς ἐκεῖνον μεταθανάτιον φιλοφροσύνην, ἔκριναν πρέπον νὰ ἐξηγήσωσι τοῦτο εἰς δευτέραν ἄλλην ἐπιγραφήν, τὴν ὁποίαν συναινέσει τοῦ Φανοδίκου ἐχάραξαν ὑποκάτω· τὸ ὅ,τι δὲ ἐξήγουν εἰς ταύτην ἤτον ἡ ἀπὸ μέρους αὐτῶν πρὸς τὸν Φανόδικον ἀποθανόντα ἐπιμέλεια, τὴν ὁποίαν καὶ ἐξέφρασαν εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ὡς ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου διοριζομένην διὰ διαθηκιμαίου τινὸς ὅρου φέροντος « ἐὰν δὲ πάσχω τι νὰ μὲ ἐπιμελῶνται οἱ Σιγειεῖς ». Πρέπει δὲ τὴν ἐπιμέλειαν ταύτην νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἠξίωσαν παρὰ τοῦ Φανοδίκου οἱ Σιγειεῖς ὡς ἔνδειξιν αὐτῶν τινα ἐσομένην ἀντιφιλοφρονήσεως πρὸς ἐκεῖνον ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτοὺς εὐνοίας του, καὶ τῶν δωρεῶν, τὰς ὁποίας ἐπρόσφερεν εἰς τὸ Πρυτανεῖον των. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἐφρόντισαν ἀκόμη νὰ προστεθῶσιν εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐξεργασθέντων τὸ μνημεῖον τεχνιτῶν, οἵτινες εἰς τὴν ἐν Προκοννήσῳ χαραχθεῖσαν ἐπιγραφὴν εἶχον ἀποσιωπηθῆ ὅλως εἴτε ἐκ μετριοφροσύνης ἰδίας αὐτῶν, εἴτε καὶ ἐξ ἄλλης οἱασδήποτε αἰτίας· ὑπάρχει δὲ αὕτη, ἡ μετὰ προσθηκῶν χαραχθεῖσα εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ κίονος ἐπιγραφὴ, εἰς Ἀττικὴν διάλεκτον, καθὸ ὑπὸ τῶν Σιγειέων τεθεῖσα Ἀττικῶν ὄντων ἀποίκων, ὡς ἡ πρώτη, ἢ εἰς τὸ ἄνω τοῦ κίονος, διὰ τὸ νὰ ἐχαράχθη ἐν Προκοννήσῳ ὑπὸ Ἰώνων τῶν Προκοννησίων, ἤτον ἑπόμενον διὰ τοῦτο νὰ φέρῃ τὸν Ἰωνικὸν τύπον. Τοιαύτη ἔνι ἡ ὑπόθεσις, τὴν ὁποίαν ἐγὼ σχηματίζω, ἱκανὴ, ὡς ἐμὲ φαίνεται, καὶ πρὸς ἐξήγησιν τῆς διπλῆς τῶν ἐπιγραφῶν χαραγῆς, καὶ πρὸς κατάληψιν ἀκόμη τῆς πρὸς ἀλλήλας αὐτῶν σχέσεως. Τώρα θέλω προσθῆ ἐπιπροσθὲν εἰς τὴν κατὰ μέρος ἐξέτασιν τοῦ κειμένου ἑκατέρων καὶ τοῦ κειμένου μάλιστα τῆς δευτέρας, ἔνθα ἀπαντᾷ ὁ ἐκ προσώπου τοῦ Φανοδίκου διαθηκιμαῖος ἐκεῖνος ὅρος, ὅστις δὲν ἐξηγήθη ἀρκούντως, καθ' ὅσον ἠξεύρω, ἀπὸ τοὺς ἐξετάσαντας τὴν ἐπιγραφὴν κριτικούς.

Τρία τινὰ λέγονται κοινῶς καὶ εἰς τὰς δύο ἐπιγραφὰς ὅτι ὑπὸ τοῦ Φανοδίκου εἰς τὸ Πρυτανεῖον τῶν Σιγείων ἐδόθησαν, κρατὴρ, δηλαδὴ, ὑποκρατήριον, καὶ ἠθμὸς, ἤτοι σακκελιστήριον, ἢ στραγγιστήριον διὰ τὸν πρὸς τὰς σπονδὰς οἶνον. Ἦσαν δὲ τὰ σκεύη ταῦτα ἐντέχνως ἐξειργασμένα καὶ ἐκ χαλκοῦ πιθανῶς. Τὸ ὑποκρατήριον ὅμως εἰς τὴν δευτέραν ἐπιγραφὴν ὀνομάζεται ἐπίστατον, ὄνομα ἴσως συνηθέστερον εἰς τὸ Σίγειον. Τὸ δὲ ἐπίστατον τοῦτο ἢ ὑποκρατήριον, τὸ ὁποῖον, νὰ σημειώσωμεν ἐμπαρόδως, μὲ διάφορα ἐκάλουν ἄλλα ὀνόματα οἱ μεταγενέστεροι, ὡς ὁ Ἀθήναιος (Ε, 45) ὑπόστημα, ὁ Παυσανίας (Φωκ. ιϛ' ἐν ἀρχῇ) ὑπόθημα, ἤτο βάσις ἀντὶ ἕδρας χρησιμεύουσα εἰς τὸν κρατῆρα, κατασκευασμένη δὲ ἐκ σιδηρῶν ἐλασμάτων ἐντορευμένα ἐχόντων ποικίλα κοσμήματα. Ὁ Παυσανίας (ἔνθ. ἀνωτ.) περιγράφων τὸ ὑπόθημα, ἤτοι τὸ ἐπίστατον τοῦ κρατῆρος τοῦ Ἀλυάττου δίδει μας τὸ σχῆμα ὅμοιον πύργου πλατυτέρου τὰ κάτω, τὰ δὲ ἄνω εἰς στενὸν ἀπολήγοντος «σχῆμα δὲ τοῦ ὑποθήματος κατὰ πύργον μάλιστα εἰς μείουρον ἀνιόντα ἀπὸ εὐρυτέρου τοῦ κάτω. Ἑκάστη δὲ πλευρὰ τοῦ ὑποθήματος οὐ διὰ πάσης πέφρακται, ἀλλ' εἰσὶν αἱ πλάγιαι τοῦ σιδήρου ζῶναι, ὥσπερ ἐν κλίμακι οἱ καταβαθμοί. Τὰ δὲ ἐλάσματα τοῦ σιδήρου τὰ ὀρθὰ ἀνέστραπται κατὰ τὰ ἄκρα εἰς τὰ ἐκτός, καὶ ἕδρα ἦν τοῦτο τῷ κρατῆρι. »

Κοινὸν ἀπαντᾷ προσέτι εἰς ἑκατέραν ἡ τῆς ΟΥ φωνῆς διὰ τοῦ Ο μόνου ὑποτύπωσις, ὡς ΦΑΝΟΔΙΚΟ, ΤΟΡΜΟΚΡΑΤΕΟΣ, ΤΟ ΗΕΡΜΟΚΡΑΤΕΟΣ, ΠΡΟΚΟΝΝΗΣΙΟ, ΠΡΟΚΟΝΕΣΙΟ. Καὶ αἴτιον προφανῶς τῆς γραφῆς ταύτης, ἡ διὰ τῶν ἁπλῶν φωνηέντων κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐκφορὰ τῶν διφθόγγων ΟΥ καὶ ΕΙ, ὡς ἐκ τούτων φαίνεται τῶν διὰ τοῦ Ο φερομένων εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐπιγραφάς, καὶ ἐκ τοῦ ΕΜΙ τῆς πρώτης, καὶ τοῦ ΜΕΛΕΔΑΙΝΕΝ τῆς δευτέρας· ἡ παλαιογραφικὴ δὲ αὕτη μορφὴ ἐμφιλοχωρεῖ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ εἰς ἄλλας

ἐπίσης ἀρχαιοτάτας, καὶ μάλιστα τὰς ἐπισήμους ἐκείνας, τήν τε Δηλίαν καὶ τὸν Σανδουΐχειον καλούμενον λίθον, καὶ τοὺς Τηΐους ἀρὰς, πρὸς δὲ καὶ εἰς τὰς Φουρμοντείους, ὅσων τοὐλάχιστον δὲν ὑποδιστάζεται ἡ αὐθεντία, καὶ τέλος εἰς τὰς μιμουμένας τὸν ἀρχαιότροπον τύπον, τὰς τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, ἤτοι τὰς Τροπικὰς καλουμένας· καὶ ὄχι μόνον εἰς λιθικὰς ἐπιγραφὰς ἀλλὰ καὶ εἰς σωζόμενα συγγραφέων ἀρχαίων τεμάχια, ἢ καὶ σποράδην μνημονευόμενα ἱστόρια ἀπαντᾶται ἐνιαχοῦ, ὡς, διὰ νὰ παραθέσω ἓν ἢ δύο παραδείγματα, ὁ Τραγικὸς ποιητὴς Ἀχαιὸς παρ' Ἀθηναίῳ (ΙΑ, 30) ἀπαριθμῶν τὰ ἐπὶ ποτηρίου τινὸς γράμματα τῆς γενικῆς πτώσεως ΔΙΟΝΥΣΟΥ, παριστάνει τὰ τελευταῖα τῆς καταλήξεως διὰ μόνου τοῦ Ο, ἔνθα ἐξηγῶν τὸν λόγον ἐπισυνάπτει ὁ Ἀθήναιος· « ἐπεὶ πάντες οἱ ἀρχαῖοι τῷ οὖ ἀπεχρῶντο οὐ μόνον ἐρ' ἧς νῦν τάττεται δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ ὅτε τὴν δίφθογγον διασημαίνει διὰ τοῦ οὖ μόνου γράφουσι. Παραπλησίως δὲ καὶ τὸ εἶ γράφουσιν ὅταν καὶ καθ' ἑαυτὸ μόνον ἐκφωνῆται, καὶ ὅταν συζευγνυμένου τοῦ ἰῶτα. » Γνωστὸν ἔνι προσέτι ὅτι οἱ Σπαρτιᾶται, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος (περὶ Ἀδολ. 21), ἀποκρινόμενοι εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Φιλίππου ἔγραψαν μόνον τὸ γράμμα Ο, σημαίνοντες δι' αὐτοῦ τὴν ἄρνησίν των εἰς τὰ παρ' ἐκείνου αἰτούμενα· ἀλλὰ καὶ ὁ Φιλόξενος ὁ Κυθήριος, ὅτε ἐπροσκαλεῖτο ἀπὸ τὸν Διονύσιον τὸν τύραννον τῶν Συρακουσῶν, ἀποποιούμενος τὴν πρόσκλησιν διὰ γραμμάτων ἔπραξε τὸ αὐτὸ περιγράψας εἰς χαρτίον τὸ στοιχεῖον Ο πολλάκις, ὡς λέγει ὁ ἐξηγητὴς τῆς παροιμίας «Φιλοξένου λόγον τέτευχε» (παροιμ. Ἑλλ. Schol. app. 322). Καὶ ἔχει, ὡς φαίνεται, ἀρχὴν ἐντεῦθεν εἰς τὴν ἡμετέραν φωνὴν ἡ διὰ τοῦ Ο ἐκφορὰ τοῦ ἀρνητικοῦ ἐπιρρήματος ὄχι· τὸ ὁποῖον εἰς τοὺς ἀρχαίους ἐπεκράτησε νὰ προφέρεται πάντοτε διὰ τῆς διφθόγγου. Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν προκύπτει ὅτι οἱ πάνυ ἀρχαῖοι ἐμεταχειρίζοντο εἰς τόπον τῶν φωνῶν ΟΥ καὶ ΕΙ τὰς ἁπλουστέρας Ο καὶ Ε, τὰς ὁποίας κατ' ὀλίγον ὅμως ἤρχισαν νὰ προφέρωσιν ἔπειτα οἱ μεταγενέστεροι ἐξεναντίας ὡς ΟΥ καὶ ΕΙ, καὶ τοῦτο ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐκφώνησιν πολλάκις τῶν λέξεων, ἀλλὰ καὶ σταθερῶς ἀκόμη ὅταν ὡς ὀνόματα ἀλφαβητικῶν γραμμάτων ἤθελαν αὐτὰς νὰ ἐκφράσωσιν. Οὕτω τὸ περὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς γράμματος Πλουτάρχειον Συνταγμάτιον ἐπιγράφεται «περὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς εἶ», καὶ ἐν τῇ κατὰ στοιχεῖον ἐξαγγέλσει τοῦ ὀνόματος Θρασύμαχος εἰς ἐπίγραμμά τι τῆς Ἀνθολογίας (Anthol. pal. app. 359) τὸ Ο, παριστάνεται διὰ τοῦ ΟΥ, καὶ ἐκ τῶν Ὁμηρικῶν Ῥαψῳδιῶν, τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, αἱ Ε καὶ Ο εἰς τὰς παρὰ Στεφάνου τοῦ Γραμματικοῦ συνταχθείσας ἐμμέτρους αὐτῶν ὑποθέσεις ἐπιγράφονται ΕΙ καὶ ΟΥ, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸ τοῦ Στεφάνου τὸ ἐπίγραμμα (Anthol. pal. IX, 385) τὸ ἐμπεριλαμβάνον τὰς τῆς Ἰλιάδος, αἱ φωναὶ αὗται μὲ τὴν αὐτὴν ὡσαύτως εὑρίσκονται γραφήν· ἐκ τοῦ ὁποίου ἔθους ἐπικρατοῦντος εἰς τοὺς χρόνους αὐτοῦ ἐπαράστησε καὶ ὁ Ἀθήναιος διὰ τοῦ οὖ καὶ εἶ εἰς τὸ παρατεθὲν ἀνωτέρω χωρίον τὰ φωνήεντα ο καὶ ε. Ἡμεῖς τώρα δὲν προφέρομεν αὐτὰ διφθόγγως, ἀλλὰ μ' ὅλον τοῦτο δὲν λείπομεν καὶ νὰ τὰ ἐκφωνοῦμεν οὕτω πολλάκις, καὶ μάλιστα τὸ Ο ἐπὶ ὄχι ὀλίγων λέξεων. Ἔρχομαι τώρα κατὰ μέρος εἰς ἑκατέραν τῶν ἐπιγραφῶν.

Εἰς τὴν πρώτην διακρίνονται εὐκόλως οἱ Ἰωνικοὶ τύποι τῶν λέξεων *κρητῆρα*, *ὑποκρητήριον*, *Πρυτανήϊον*, *Τοὐρμοκράτεος*, τὸ ὁποῖον τοῦτο παρὰ τὴν κατάληξιν ἰωνίζεται προσέτι καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν, ἔνθα τὸ τ εἰς τὴν κρᾶσιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐπιφερομένου δασέος ε μένει ἀμετάβλητον. « Τὰ ψιλὰ, λέγει ὁ Κορίνθου Γρηγόριος (De dial. p. 399. Schæfer) ἀντὶ τῶν δασέων ἀσπάζονται (οἱ Ἴωνες) — οὐ μὴν δὲ ἐν ταῖς συνθέσεσι μόνον ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς συναλοιφαῖς. » Ἐκτὸς δὲ τοῦ παρατηρηθέντος ἀνωτέρω κοινοῦ εἰς ἀμφοτέρας ἀρχαϊσμοῦ τοῦ Ο εἰς τόπον τοῦ ΟΥ, εὑρίσκονται εἰς ταύτην τὴν δευτέραν δύο, προσέτι ἰδιαίτεροι, τὸ ῥῆμα ΕΜΙ καὶ ἡ δοτικὴ ΣΥΚΕΕΥΣΙΝ εἰς τὸ τέλος. Περὶ τοῦ ῥήματος ἐκφερομένου μονοφθόγγως ἐσημειώθη τί προηγουμένως, ἀλλ' ἡ γραφὴ τοῦ ὀνόματος εὔκολα ἤθελεν ἐκληφθῆ ὡς λάθος ἀντὶ ΣΙΓΕΙΕΥΣΙ. Καὶ τῷ ὄντι παραχαραγὴν ὑπέλαβαν αὐτὸ ἀντ' ἐκείνου ἅπαντες μέχρι τοῦδε. Ὑποπτεύω ὅμως πολὺ μὴ τοῦτο μᾶλλον ὑπάρχῃ ὁ πρωτογενὴς καὶ κυριώδης λεκτικὸς τύπος, παράγωγον ὑπεμφαίνων ἀπὸ πράγματός τινος, ὡς ὅλα τὰ ἀνάλογα αὐτοῦ, τὸ χρύσεος, φρειπεῖν, τὸ ἀργύρεος, τὸ κάνεον· ὡς δὲ ταῦτα, καὶ ὡς πολλὰ πόλεων ὀνόματα παρωνυμοῦνται ἀπὸ λέξιν σημαίνουσάν τι, οὕτως ἤθελεν ὑποθέτῃ καὶ τοῦτο τὸ ἀρχικὸν τῆς πόλεως ὄνομα Σύκεον μᾶλλον παράγωγον ἀπὸ τὴν λέξιν σῦκον παρὰ Σίγεον, ὡς μετέπειτα παρέκλινε δι' εὐρωνίαν τινὰ νὰ καλῆται ὑπὸ τῶν Ἀττικῶν ἡ πόλις, καὶ ἀκολούθως οἱ πολῖται Σιγειεῖς, καθὰ φέρονται εἰς τὴν δευτέραν ἐπιγραφήν. Εὔκολα δὲ τὸ υ καὶ κ ἐδυνήθησαν διὰ τῆς προφορικῆς τριβῆς νὰ τραπῶσι τὸ μὲν εἰς ι τὸ δὲ εἰς γ. Τῆς τροπῆς τοῦ πρώτου εἰς ι ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν εἰς διάφορα ἄλλα, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ ἐσημείωσεν ὁ Εὐστάθιος (Ὀδ. Φ, σελ. 1913, ἔκδ. Ῥωμ.), ὡς τὸ μόλυβδος καὶ μόλιβος, βύβλος καὶ βίβλος, δύφρος καὶ δίφρος, μῦσος καὶ μῖσος, ἀποδίδων τὰ διὰ τοῦ ι εἰς τοὺς νεωτέρους· τὸ αἴτιον δὲ τῆς μεταβολῆς ὑπῆρξε φυσικὰ ὁ ἔκτοτε ἀκόμη τῶν δύο φθόγγων πρὸς ἀλλήλους συμπλησιασμὸς, ὥστε εἰς ὅλον τὸ ὕστερον καὶ νὰ ταυτισθῶσι μὲ τὴν πρόοδον τῶν χρόνων. Ἡ χρῆσις πάλιν τοῦ γ ἀντὶ τοῦ κ ἀναφέρει τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν ὑπερῳικῶν γραμμάτων συγγένειαν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐπρόκυψε καὶ ἡ διὰ τοῦ γ γραφὴ ἢ ἐκφώνησις τινῶν, ὡς τοῦ γναφεὺς, καὶ γνάφος, καὶ γνάπτω, ἀντὶ τῶν ἀρχαιοτέρων κναφεὺς, κνάφος, κνάπτω, καὶ ὡς τοῦ γνόφος τῆς αὐτῆς τοῦ κνέφας παραγωγῆς· καὶ σήμερον ἀκόμη, ἡ συνήθεια διὰ τὴν αὐτὴν τῶν γραμμάτων συγγένειαν ἐκφέρει τινὰ διὰ τοῦ γ μᾶλλον ἢ διὰ κ, ὡς γαρίδα, φρειπεῖν, γω-

βιός, γρεπίδα, γυψέλη, γάτος, ἀντὶ διὰ τοῦ κ, ὡς παλαιὰ ἐπροφέροντο, καρίς, κωβιός, κρηπίς, κψέλη, κάτος (catus). Εἰς τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον τὸ ἀρχαιότυπον Σύκεον θέλει ἐξενίκησε τέλος ἵνα ἐκφωνῆται κοινῶς Σίγεον χάριν, ὡς εἶπα, τῆς συγγενείας καὶ τοῦ συμπλησιασμοῦ τῆς προφορᾶς τῶν γραμμάτων. Σημειῶδες δὲ ὅτι τὸ πρωτότυπον τῆς λέξεως τὴν αὐτὴν ὑπῆλθε τροπὴν κατὰ τὴν ἐκρώνησιν τῶν δύο τούτων γραμμάτων καὶ εἰς τὴν Ῥωμαΐαν γλῶσσαν· διότι τὸ προφανῶς Ἑλληνικὸν ficus (σῦκον) οὔτε τὸ υ ἐκράτησεν οὔτε τὸ κ, ἀλλὰ τὸ μὲν μετέβαλεν εἰς ι, τὸ δὲ εἰς c τὸ ἀνάλογον γράμμα τοῦ Ἑλληνικοῦ γ εἰς τὴν σειρὰν τοῦ Λατινικοῦ ἀλφαβήτου.

Ἡ δευτέρα ἐπιγραφὴ ὑπάρχει πλέον ἔτι ἀξιοπαρατήρητος διά τε λεκτικούς τινας τύπους αὐτῆς τὸ φαινόμενον ἀσυνήθεις, καὶ διότι, τὸ κυριώτερον, παρεμπίπτει εἰς αὐτὴν χωρίον τι, τὸ ὁποῖον, μὲ ὅλας τὰς ἐπ' αὐτοῦ γενομένας βασάνους, δὲν ἔτυχεν ἀκόμη, νομίζω, πλήρους τῆς διατρανώσεως, ἐννοῶ τὴν διαθηκιμαίαν ἐκείνην τοῦ Φανοδίκου ῥήτραν, περὶ τῆς ὁποίας ἔκαμα νύξιν εἰς τὰ προηγούμενα. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν λοιπὸν ταύτην, μετὰ τὴν αὐτὴν ὡς εἰς τὴν πρώτην ἀπαράλλακτον ἀπὸ μέρους τῆς εἰκόνος ἐξάγγελσιν τοῦ τε ὀνόματος καὶ τῆς πατρίδος τοῦ Φανοδίκου, διαδέχεται οὗτος αὐτὸς τὸν λόγον, κατ' ἀναλλαγήν, διαδηλόνων ὅτι ἔδωκε καὶ αὐτὸς εἰς τοὺς Σιγειεῖς τι πρὸς ἐνθύμησιν, ἤτοι κρατῆρα, ὑποκρατήριον ἢ ὑπόστατον, ὡς αὐτοῦ λέγεται, καὶ ἠθμόν· ΚΑΓΟ ΕΔΟΚΑ ΣΙΓΕΥΕΥΣΙ· καὶ τοῦτο σημαίνει συνδετικῶς ἐκφερομένη ἡ ἀντωνυμία, ἐνῶ ἀσυνάρτητον ἤθελεν εἶσθαι ὅλως τὸ λεγόμενον, ἐὰν μὴ ἐννοεῖτο ὁ δωρητὴς ὅτι, κατὰ παράδειγμα ἄλλων δι' ἄλλων φιλοτιμηθέντων εἰς τὸ Πρυτανεῖον τῶν Σιγειέων ἢ καὶ τῶν αὐτῶν δωρημάτων, ἐπρόσφερε καὶ αὐτὸς τὰ κατκλεγόμενα σκεύη. Ἔδωκε δὲ λέγει ταῦτα *μνῆμα* ἤτοι εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ· τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπαγγέλλεται ὁ Μενέλαος (Ὀδ. Δ. 592) ὅτι θέλει δώσῃ εἰς τὸν Τηλέμαχον ὡραῖον ποτήριον διὰ νὰ τὸν ἐνθυμῆται πάντοτε.

δώσω καλὸν ἄλεισον, ἵνα σπένδῃσθα θεοῖσιν
ἀθανάτοις ἐμέθεν μεμνήμενος ἤματα πάντα.

Ὑποπτον ἔδοξε τὸ σχῆμα τῆς δοτικῆς ΣΙΓΕΥΕΥΣΙ (στ. 6) εἰς τινας τῶν ἐλλογίμων ἀνδρῶν τῶν ἐξετασάντων τὸ μνημεῖον τοῦτο. Καὶ ὁ μὲν Ἄγγλος Ῥικκάρδος Δωέσιος (Dawes) εἰς τὰ κριτικὰ αὐτοῦ Σύμμικτα (Miscel. Cr. p. 23) παρατηρεῖ ὅτι, ἐπειδὴ δὲν συμφωνεῖ ἡ γραφὴ πρὸς τὸ κατωτέρω ΣΙΓΕΙΕΣ πρέπει ἢ τοῦτο νὰ γραφθῇ ΣΙΓΕΥΕΣ ἢ ἐκεῖνο ΣΙΓΕΙΕΥΣΙ, ἢ μᾶλλον, ὡς προκρίνει, ΣΙΓΕΙΥΣΙ· ὁ δὲ Βαίκιος (ἔνθ. ἀνω.) ἀποδίδει τὴν γραφὴν εἰς λάθος τοῦ χαράκτου, ὅστις, λέγει, ἀντὶ τοῦ Ι ἔθηκεν Υ. Ἐξεναντίας ὁ Θείρσιος (Gr. Gram. §. 41) κρατεῖ μὲν ἀληθῆ τὸν τύπον, ὑπολαμβάνει ὅμως τὸ Υ ὡς χαρακτῆρα τινὰ διάφορον τοῦ διγάμματος. Ὅσον περὶ τοῦ ἀληθοῦς τοῦ τύπου δὲν ἔχω οὐδ' ἐγὼ περὶ τούτου ἀμφιβολίαν· διότι, ἐὰν τὸ Σίγειον ἐλέγετο ὀρθῶς καὶ Σίγεον διὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἰώνων καὶ Ἀττικῶν συνειθιζομένην ἀφαίρεσιν τοῦ Ι εἰς τὰ εἰς ειος προπαροξύτονα, τηρούντων πάντως καὶ εἰς αὐτὰ τὸ ἀρχαιότυπον Ε ἀντὶ τοῦ ΕΙ « οἱ Ἴωνες σὺν Ἀττικοῖς, λέγει ὁ Φαβωρῖνος παρὰ Μαιτταίρῳ (de Dial p. 101) χρύσειος καὶ τὰ ὅμοιά φασι χρύσεος » διὰ τί νὰ μὴν ἐλέγετο συνεπομένως καὶ τὸ ἀπὸ τὸ Σίγεον παραγόμενον Σιγεεὺς, ὡς μᾶς δίδει μάλιστα νὰ ὑποτοπάσωμεν τὸ Συκεεῦσι τῆς πρώτης ἐπιγραφῆς; Πλὴν ὅμως τὸ Υ οὐδεμία ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ ὑποτεθῇ καθαυτὸ ὡς δίγαμμα ὑπὸ ἑτέραν μορφήν. Τὸ φωνῆεν τοῦτο ἐτέθη πάντως ἐνταῦθα εἰς ἐκκοπὴν ἁπλῶς τοῦ ἀπὸ τὴν συνδρομὴν τῶν δύο Ε προξενουμένου χάσματος, καθὼς διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν παρεντίθεται πολλάκις καὶ εἰς ἄλλα, οἷα τὰ ἐτυράννευε, φερειπεῖν, τὸ τελεύω (ὅθεν τελευτή), τὸ νοσεύω (ὅθεν νόσευμα), τὸ ζητεύω (Ὁμ. Ὕμν. Ἀπ. ς. 213), τὸ ἐδεύησα (Ὀδ. Ι, ς. 483), καὶ εὔαδε, καὶ ἔχευα, καὶ εἴτι προσόμοιον, καὶ καθὼς παρεμβάλλει αὐτὸ, τὴν χασμῳδίαν ἀποφεύγουσα, καὶ ἡ συνήθεια ἀκόμη εἴς τινα, ἐπαινεύω, λέγουσα, καὶ τυραγνεύω, καὶ φιλεύω, καὶ τελεύω, καὶ ῥεύω, καὶ ἁμαρτεύω, καὶ καύω, καὶ χαῦος, ἀντὶ τῶν ἀνοικτῶν ἀρχαίων ἐπαινέω, τυραννέω, φιλέω, τελέω, ῥέω, ἁμαρτέω, κάω, χάος.

Ὁ προμνησθεὶς Δωέσιος (ἔνθ. ἀν. p. 122) ἐνόμισεν ὅτι εἰς τὴν καταλήξιν τοῦ ἀπαρεμφάτου ΜΕΛΕΔΑΙΝΕΝ (ς. 8) παρελείφθη τὸ Ι σφαλερῶς ὑπὸ τοῦ πρώτως ἐκ τοῦ λίθου ἀπογράψαντος τὴν ἐπιγραφήν. Σφάλμα ὑπέλαβεν ὡσαύτως καὶ ὁ Βαίκιος (ἔνθ. ἀν.) τὴν παράλειψιν τοῦ Ι, ἀλλὰ σφάλμα ὅμως προελθὸν ἐκ μέρους τοῦ χαράκτου, καθότι λέγει, ὁ ἀληθὴς τύπος τοῦ ἀπαρεμφάτου ὑπάρχει *μελεδαίνειν*. Περὶ τῆς γνώμης τοῦ Δωεσίου περιττὴ τώρα καταντᾷ πᾶσα παρατήρησις, διότι εἰς τὸν λίθον, προκείμενον τὴν σήμερον εἰς εὐκολωτέραν παρ' ἄλλοτε ἐξέτασιν, διακρίνεται ἡ λήγουσα τοῦ ἀπαρεμφάτου διὰ μόνου τοῦ Ε· ὑπολείπεται δὲ μόνον ἡ ὑποψία, μὴ, ὡς κρίνει ὁ Βαίκιος, ἡ ἀνάγνωσις κεῖται κατὰ σφαλερὰν χαραγήν. Ἀλλὰ τῶν ἀπαρεμφάτων ἡ εἰς ΕΝ καταληξις, ἂν καὶ ὑπὸ τῶν γραμματικῶν ἰδία λέγεται τῶν Δωριέων, μὲ φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν ἐπιφέρεται καὶ ἀναγκαίως ὅτι ἦτον ἀσυνήθης ὅλως κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους χρόνους καὶ εἰς τοὺς Ἀττικοὺς αὐτοὺς, οἵτινες, ὡς εἰς ἄλλα, ἑπόμενον νὰ ἐτήρησαν καὶ ἐνταῦθα τὴν ἀρχαϊκὴν διὰ τοῦ Ε μόνου γραφήν, μὴ μάλιστα ἦτον αὕτη καὶ ἡ πρωτογενὴς τῶν ἀπαρεμφάτων κατάληξις, ὡς παρατηρεῖ ὁ κριτικώτατος Σαλμάσιος ἐν τῷ περὶ τῆς Ἑλληνιστικῆς γλώσσης συντάγματι (de ling. Hellenist. p. 66). Σφάλμα ὡσαύτως τοῦ χαράκτου ἐθέλει ὁ Βαίκιος καὶ τὸ ΕΙ εἰς τὸ ΕΠΟΕΙΣΕ (ς. 9) ἀντὶ μόνου τοῦ Ε. Ἀλλ' ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι ἐδιφθογγίσθη ἐξεναντίας τὸ ἁπλοῦν Ε, καθὼς συνέβη καὶ εἰς τὸ ΕΙΜΙ (ς. 1), τὸ ὁποῖον εἰς τὴν πρώτην ἐπιγραφὴν εὑρίσκεται μονοφθόγγως ΕΜΙ διὰ τὸν παρατηρηθέντα ἀνωτέρω ἀρχαϊσμὸν τοῦ γράφειν.

Εἰς τὸ ΣΙΓΕΙΕΣ (ς. 9) καλῶς διέκρινεν ὁ Δωέσιος αἰτιατικὴν πτῶσιν· τινὲς ὅμως, καθὼς ὁ ἐκδότης αὐτοῦ Θωμᾶς ὁ Βουργέσσιος (app. p. 422) καὶ μετ' αὐτὸν ἄλλοι τε καὶ ὁ κλεινὸς Βαίκιος τὸ τελευταῖον εἰς τὸ Σῶμα τῶν Ἐπιγραφῶν (ἔνθ. ἀν.) ἐξεδέχθησαν τοῦτο ὡς κλητικὴν, ἐννοοῦντες τὴν φράσιν οἷον ἀποστροφήν τινα τοῦ Φανοδίκου πρὸς τοὺς Σιγειεῖς. Καὶ περὶ μὲν τῆς μεταξὺ τοῦ ἀπαρεμφάτου καὶ τῶν γραμμάτων ΕΟ ἀντωνυμίας Μ (μ'), τὴν ὁποίαν, καλῶς ποιοῦντες, προσθέτουσιν οὗτοι εἰς τὴν ἀνάγνωσίν των, οὐδεμία ὑπάρχει περὶ ταύτης τώρα ἀμφιβολία ὅτι ἔκειτό ποτε εἰς τὸν φαινόμενον κενὸν τόπον, ἀφοῦ αὐτὴν διέκρινεν ἐν τῷ λίθῳ καθαρὰ ὁ περὶ τὰς τελευταίας δεκάδας τῆς περασμένης ἑκατοντετηρίδος ἀπογράψας ἐπὶ τόπου τὴν ἐπιγραφὴν Ῥικκάρδος Χανδλῆρος· ὅμως ἀποστροφῆς σχῆμα εἰς τόσον βραχεῖαν καὶ ἀφελῆ ἐπιγραφὴν δὲν ἔχει, μὲ φαίνεται, ἀρμόδιόν τι, ἐνῷ εἰς αὐτὴν συμφώνως πρὸς τὴν ὅλην τοῦ λόγου σειρὰν ἤθελε κεῖσθαι μᾶλλον τῶν Σιγειέων τὸ ὄνομα κατ' αἰτιατικὴν πτῶσιν, ὡς καὶ ἀληθῶς ἔνι τοιαύτη τὸ ΣΙΓΕΙΕΣ (Σιγειῆς) κατὰ τὸν τύπον ἄλλων ὁμοίων Ἀττικῶν, τῆς βασιλῆς, φερειπεῖν, καὶ Μαντινῆς, καὶ Μεγαρῆς, αἱ ὁποῖαι ἂν καὶ τανῦν φέρονται κοινῶς εἰς τὰς ἐκδόσεις μετὰ τοῦ ι ὑπογραμμένου, εὑρίσκοντο ὅμως εἰς τὰ παλαιὰ χειρόγραφα χωρὶς αὐτοῦ, ὡς μαρτυρεῖ περὶ τούτου ἐν τῇ γραμματικῇ αὐτοῦ (Βιβλ. Γ'. σ. 368, Βεν. 1811) ὁ ἡμέτερος Κωσταντῖνος ὁ Λάσκαρις, λέγων· « τοὺς βασιλέας καὶ βασιλεῖς κατὰ κρᾶσιν, καὶ βασιλῆς· ἰωνικῶς, καὶ βασιλῆς, ὅθεν καὶ τὸ κατὰ τοῦ Σοφοκλέους (Αἴ. 390) Τούς τε δισσάρχας ὀλέσσας βασιλῆς διὰ τοῦ η εὕρηται γεγραμμένον παρὰ τοῖς παλαιοῖς βιβλίοις. » Τὰ αὐτὰ πολὺ πρὸ τούτου καὶ Δράκων ἀπεμνημόνευσεν ὁ Στρατονικεὺς ἐν τῷ περὶ μέτρων (σελ. 115 Herman), φέρων τὸν αὐτὸν τοῦ ποιητοῦ στίχον καὶ παραδείγματα ἔτι ἄλλα ἐπισυνάπτων ἐκ τοῦ Ξενοφῶντος· ὅθεν μὲ φαίνεται ὀλίγον παράδοξον ὅτι ὁ τόσον ἀκριβὴς ἐκδότης τοῦ Σοφοκλέους Βρούγκιος, ἀμελήσας τὰς ὑπομνήσεις ταύτας τῶν ἀρχαιοτέρων, ἐξέδωκε διὰ τοῦ ει βασιλεῖς εἰς τὸν ἀνωτέρω στίχον, παρακολουθήσας, ὡς λέγει ἐν σημειώσει, τὴν αὐθεντίαν τοῦ Ἄλδου, καὶ ἅπαντα τὰ ἀρχαῖα ἀντίγραφα, sic bene Aldus et omnes antiqui codices. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Ὅσοι τῶν κριτικῶν ἐξέτασαν κατὰ καιροὺς τὸ Σιγειακὸν τοῦτο μνημεῖον καθεὶς ἐξ αὐτῶν ἐμόρφωσεν, ὡς εἰκός, τὴν ἐξήγησιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίου κατὰ τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔκρινε πρέπον ν' ἀποδώσῃ εἰς τὰ ἐν αὐτῷ δύο ῥήματα, πάσχω καὶ *μελεδαίνειν*. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκ τῆς ἁρμοδίας ἑρμηνείας αὐτῶν ἐξαρτᾶται τοῦ ὅλου τὸ πιθανὸν νόημα, ἀναγκαῖον κρίνω νὰ ἐπιστήσω μικρὸν ἐπ' αὐτῶν τὴν προσοχὴν, ἐνῷ μάλιστα τὸ δεύτερον ἅπαντες, ἂν καί τινες αὐτῶν ἐξέλαβον τὸ πρῶτον ὀρθῶς ὡς συνώνυμον τοῦ θνήσκειν, ἐνόησαν ἀνεξαιρέτως ὡς μὴ σημαῖνον τίποτε διάφορον τοῦ κυρίως ἐπιμελεῖσθαι ἢ φροντίζειν.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ παλαιοὶ, ὑπεκκλίνοντες τὸ ὀνομάζειν ῥητῶς διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν ὀνόματος τὰ δυσάρεστα πράγματα, ἀνέτρεχαν συχνάκις πρὸς δήλωσιν αὐτῶν εἰς πλαγίους τινὰς καὶ περικαλυμμένους τρόπους· τοιοῦτον ὂν λοιπὸν καὶ τὸ ῥῆμα θνήσκω ἐξέφραζαν αὐτὸ πολλάκις διὰ τοῦ ἠπιωτέρου πάσχω, μεταχειριζόμενοι εἰς τὴν ἔκφρασιν εἴτε ἐντελῆ εἴτε ἀτελῆ χρόνον ἀδιαφόρως. Οὕτως εἰς ἐπιγραφὴν Κερκυραίαν (Mustox. Illustr. Corc. T. II, p. 91, Sqq. C. I n. 1850), παλαιὰν ἴσως ὅσον καὶ ἡ ἀνὰ χεῖρας, Ἀριστόδημός τις θέλων νὰ εἴπῃ, ἐὰν ἀποθάνῃ, ἐκφράζει αὐτὸ διὰ τοῦ παρατεταμένου ἐάν τι πάσχῃ. « Ἀριστόδαμος — δίδωτι — Πολυτιμωι αικα τι πασχει ταν γαν. » Ὁμοίως ὁ Στράτων παρὰ Λαερτίῳ (§ V, 61) διαθέπων τὰ ἑαυτοῦ λέγει « ἐὰν δέ τι πάσχω. » Ἐπὶ τῆς αὐτῆς πάλιν σημασίας ἀλλ' εἰς παρατεταμένον χρόνον ἀναγινώσκεται εἰς τὸν Δημοσθένην (Φιλιπ. Α'.) « καὶ γὰρ ἐὰν οὗτός τι πάθῃ ταχέως ὑμεῖς ἕτερον Φίλιππον ἀναστήσετε· » ὥστε γίνεται φανερὸν ἐκ τούτων ὅτι τὸ ῥῆμα ἐσυνειθίζετο πολλάκις ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀποθνήσκειν, καὶ ἐκφέρετο ἐν περιστάσει τοιαύτῃ εἴτε κατ' ἐντελῆ εἴτε κατὰ παρατεταμένον χρόνον.

Ἡ ἀρχικὴ ἰδέα τοῦ *μελεδαίνω* ῥήματος ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους οὖσα γενικῶς ἡ αὐτὴ καὶ ἡ τοῦ φροντίζω, ὑπέρχεται πολλάκις λεπτὰς διαφόρους παρεγκλίσεις τινὰς καὶ παραλλαγάς. Οὕτως ἐνιαχοῦ συστέλλεται ἐντὸς τῆς ἰδιαιτέρας περὶ τοὺς νοσοῦντας γενομένης ἐπιμελείας, ἤτοι ταυτίζεται μὲ τὸ θεραπεύειν, ὡς πολλάκις καὶ τὸ λατινικὸν curare, ὅθεν καὶ εἰς τὰς λατινογενεῖς γλώσσας τὸ ῥῆμα τοῦτο ἔχει κοινῶς ταύτην τὴν ἰδιαιτέραν σημασίαν. Τοιαύτης ἐκδοχῆς παραδείγματα εὑρίσκονταί τινα εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, ὡς εἰς τὸν Ἡρόδοτον (Η', 115)· « τοὺς δὲ νοσέοντας αὐτέων κατέλειπε ἐπιτάσσων τῇσι πόλεσι, ἵνα ἑκάστοτε γίνοιτο, *μελεδαίνειν* τε καὶ θεραπεύειν » · εἰς τὸν Ἱπποκράτην (περὶ Γυν. Παθ. 598, Gen.) « τὰς δὲ ὑστέρας ὧδε μελεδαίνειν » · εἰς τὸν Ἀρεταῖον (112, 32) « μελεδαίνειν τὴν ἄνθρωπον ὅπως ἄγηται τὰ καταμήνια ». Ἄλλοτε πάλιν τὸ μελεδαίνειν σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ μέλειν, ἤτοι τὸ ἔννοιαν καὶ λόγον ποιεῖσθαι περί τινος, ὡς εἰς ἐκεῖνο τοῦ Θεοκρίτου (Χ, 52), ἔνθα λέγεται περὶ τοῦ βατράχου ὅτι « οὐ μελεδαίνει τὸν τὸ πιεῖν ἐγχεῦντα, πάρεστι γὰρ ἄφθονον αὐτῷ » ἤτοι δὲν βάλλει εἰς τὸν νοῦν του, δὲν τὸν ἐννοιάζει. Καὶ τέλος τὸ ῥῆμα ἔχει ἐνίοτε τὴν σημασίαν τοῦ μελετᾷν καὶ διαβουλεύεσθαι, καθὼς εἰς τὸ τεμάχιον τοῦτο τοῦ ποιητοῦ Ἀρχιλόχου παρ' Ὠρίωνι (λέξ. ἐπῤῥήσεις) « Αἰσιμήδη δηλοῦμεν ἐπῤῥήσι μελεδαίνων », τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ διόρθωσιν τοῦ Ῥογκενίου (Auct. ad Hes. Alberti T. II, p. 1330) φωνεῖ ἐν ἑξαμέτρῳ « Αἰσιμίδης δηλήμαν' ἐπῤῥήσιν μελεδαίνων », ὁ μελετῶν δηλαδὴ καὶ διαβουλευόμενος βλαβερὰν κατὰ τῶν ἄλλων κακολογίαν. Καὶ αὗται μὲν ὑπάρχουσιν αἱ κυριώτεραι παραλλαγαὶ τῆς ἰδέας τούτου

τοῦ ῥήματος εἰς τοὺς γνωστοὺς συγγραφέας· τώρα δὲ ἔχοντες εἰς τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα ἐστηριγμένην τὴν σημασίαν τοῦ πάσχω, μένει νὰ ἴδωμεν ἄν τι ἐκ τῶν ἤδη καταλεχθέντων σημαινομένων ἢ ἄλλο τι διάφορον ὑποκρύπτεται εἰς τὸ μελεδαίνειν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, προσεχὲς ὅμως εἰς ἐκεῖνα καὶ συγγενὲς οὐδὲν ἧττον, καὶ σύμφωνον πρὸς τὴν σειρὰν τοῦ διαθηκιμαίου λόγου, τὸν ὁποῖον ἐκφέρει ὁ Φανόδικος.

Ὁ Βαίκιος (ἔνθ. ἀνωτ.), ὑπολαβὼν τὴν φράσιν « ἐὰν δέ τι πάσχω » ὡς δῆθεν τὴν λώβην ἐμφαίνουσαν, τὴν ὁποίαν ἤθελε τυχὸν πάθῃ ἡ προτομὴ τοῦ Φανοδίκου εἴτε ἐκ συμβεβηκότος εἴτε ἐξ ἐπηρείας ἀνθρώπων, ὄχι δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἐξεδέχθη συμφώνως καὶ τὸ ῥῆμα *μελεδαίνειν* ὡς ταυτόσημον τοῦ θεραπεύειν (ἰατρεύειν), ἐννοῶν θεραπείαν τροπικῶς τὴν ἐπισκευὴν τῆς προτομῆς καὶ διόρθωσιν, ἥτις διὰ τοῦ κατ' ἀποστροφὴν ἀναγινωσκομένου ὑπ' αὐτοῦ λόγου, ἐπεβάλλετο κατ' ἔνσκηψιν ὑπὸ τοῦ Φανοδίκου εἰς τοὺς Σιγειεῖς. Ὁ δὲ Ἕρμαννος, ὡς ἐκ τῶν ὅσα διεξοδικῶς εἰς τὰς προσθήκας φέρει ὁ Βαίκιος δύναται νὰ συναχθῇ, ἀνεγίνωσκεν ὁμοίως κατ' ἀποστροφὴν τὸν λόγον, ὡς οἱ ἄλλοι, καὶ τὴν ἐπιμέλειαν ἀνέφερεν εἰς τὴν εἰκόνα, μ' ὅλον ὅτι ἐννόει τὸ πάσχω ὀρθῶς ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ θνήσκω, ὥστε κατὰ τὴν ἐξήγησίν του ὁ Φανόδικος διέτασσε τοὺς Σιγειεῖς, νὰ ἀναλάβωσι τὴν περὶ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ φροντίδα, ἐν περιπτώσει θανάτου του.

Μόνος, μὲ φαίνεται, ἀνέγνωσε καταλλήλως τὸ χωρίον ὁ Θείρσιος (ἔνθ. ἀνωτ.), ὅστις ὀρθῶς συνεῖδεν αἰτιατικὴν πτῶσιν εἰς τὸ ΣΙΓΕΙΕΣ, ἂν καὶ δὲν καταλαμβάνω πῶς γενομένην, ὡς λέγει, κατὰ κρᾶσιν τινὰ ἰδιαιτέραν τοῦ Σιγεέας· διέκρινε δὲ ἐνταυτῷ καὶ εἰς τὰ μετὰ τὸ ΜΕΛΕΔΑΙΝΕΝ δύο γράμματα ΕΟ ἐπιτυχῶς τὸ ῥῆμα ἐῶ· μόνον ὅτι παρέβλεψε τὸ πρὸ αὐτῶν ἀναγνωσθὲν ὑπὸ τοῦ Χανδλήρου, ὡς ἀνωτέρω παρετηρήθη, γράμμα Μ, ἤτοι τὴν ἀντωνυμίαν, μὴ θεωρῶν ἴσως ὡς πραγματικὸν τὸ εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον φαινόμενον τώρα χάσμα, προσέτι δὲ καὶ ὅτι ἐξέλαβε τῆς ἐπιμελείας τῶν Σιγειέων ἀντικείμενον, ὡς οἱ προμνησθέντες, τὴν εἰκόνα ἢ προτομὴν, ὄχι δὲ αὐτὸν τὸν Φανόδικον. Ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἔνι, ἡ κατ' αὐτὸν ἀνάγνωσις τοῦ χωρίου ὑπάρχει ἀληθὴς, καθότι ὁ λόγος προβαίνει δι' αὐτῆς καὶ φυσικὸς καὶ κατάλληλος, ἂν ὄχι ἀκόμη πλήρης· διότι πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ προστεθῇ εἰς αὐτὴν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπιμελείας τῶν Σιγειέων, παριστανόμενον ὑπὸ τῆς ἀντωνυμίας μ', ὑπαρχούσης ποτὲ ἐν τῷ τόπῳ τοῦ χάσματος, ὡς ἐπανειλημμένως ἐσημείωσα. Ἀλλ' ὁποία ἀρά γε ἐννοεῖτο ἡ ἐπιμέλεια αὕτη ἡ ἀπὸ μέρους τῶν Σιγειέων, ἥτις ἐπεβάλλετο ἢ παρηγγέλλετο εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Φανοδίκου μὲ τὸν διαθηκιμαῖον τοῦτον ὅρον; Εἰς προσδιορισμὸν τοῦ εἴδους ταύτης θέλει ὁδηγήσῃ ἡ σημασία, τὴν ὁποίαν, ὡς ἐκ τῆς πλοκῆς τοῦ λόγου καὶ τῶν ῥηθέντων κατ' ἀρχὰς περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλας τῶν ἐπιγραφῶν σχέσεως, πρέπει ἐνταῦθα νὰ ἔχῃ τὸ ῥῆμα μελεδαίνειν.

Ἔλεγα εἰς τὰ προηγηθέντα ὅτι ἐνδέχετο νὰ ἠξίωσαν οἱ Σιγειεῖς παρὰ τοῦ Φανοδίκου, ὅπως εἰς αὐτοὺς, ἐπιθυμοῦντας νὰ δείξωσι πρὸς αὐτὸν ἀντιφιλοφρόνησίν τινα διὰ τὰς εἰς τὸ Πρυτανεῖον δωρεάς του, παραχωρήσῃ τὴν τιμὴν τοῦ ν' ἀναλάβωσι τὴν περὶ αὐτὸν ἀποθανόντα ἐπιμέλειαν, καὶ συναινέσει αὐτοῦ δηλωθῇ τοῦτο εἰς ἐπιγραφὴν χωριστὴν ὑποκάτω τῆς πρώτης θεμένην, καὶ ὅτι συνεπομένως ἑτέθη αὕτη ἐκφράζουσα τὸ ὑπ' αὐτῶν αἰτηθὲν διὰ τῶν λόγων τοῦ Φανοδίκου ἐκείνων « ἐὰν δέ τι πάσχω μελεδαίνεν μ' ἐῶ Σιγειῆς ». Ὑποτεθέντος ὅτι οὕτω πως τὸ πρᾶγμα συνέβη, γίνεται λοιπὸν φανερὸν ὅτι ἡ ἐπιμέλεια τῶν Σιγειέων δὲν πρέπει εἰς ἄλλο νὰ ἀπέβλεπε παρὰ μόνον εἰς τὴν κηδείαν τοῦ Φανοδίκου ἀποθανόντος, τουτέστιν εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν μελετωμένας ὑπ' ἐκείνων ἐπιταφίους τιμάς, ὄχι δὲ εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς εἰκόνος μετὰ θάνατον τοῦ Φανοδίκου, ὡς ὑπέλαβαν ὁ Ἕρμαννος καὶ ὁ Θείρσιος, ἢ, ὡς Βαίκιος, ἐν περιστάσει βλάβης αὐτῆς, ἀκολούθως δὲ καὶ ὅτι ἄλλο τι εἰς τὸ μελεδαίνειν δὲν ἁρμόζει ἐκ τῶν σημειωθέντων εἰδῶν τῆς ἐπιμελείας παρὰ τὸ προσοικειωμένον εἰς τὸ ῥῆμα κηδεύειν, τὸ εἶδος δηλαδὴ τῆς ἐπιμελείας ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον γίνεται περὶ τὴν ἐκφορὰν καὶ τὸν ἐνταφιασμόν τινος ἀπὸ μέρους συγγενῶν, ἢ φίλων ἢ καὶ αὐτοῦ πολλάκις τοῦ κοινοῦ τῆς πόλεως. Καὶ τὴν κηδείαν ταύσην αἰτηθεὶς ἀφίνει ἢ παραχωρεῖ εἰς τοὺς Σιγειεῖς ὁ Φανόδικος μὲ τὰς λέξεις « μελεδαίνειν μ' ἐῶ Σιγειῆς ». Τοιαύτη ὑπάρχει, κατ' ἐμὲ, ἡ ἔννοια τοῦ διαθηκιμαίου τούτου ὅρου. Μὲ μένει τώρα νὰ παρατηρήσω καὶ ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς γραφῆς μιᾶς καὶ ἄλλης τῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ τῶν ἐπιγραφῶν λέξεων.

Εἰς τὸν δεύτερον καὶ τρίτον στίχον ΠΡΟΚΟΝΕΣΙΟ χαράσσεται δι' ἑνὸς Ν, ἐνῷ αὐτὸ τοῦτο εἰς τὴν πρώτην ἐπιγραφὴν ἐκθέτεται διὰ δύο κατὰ τὴν εἰς τὰ τοιαῦτα σύνθετα ἐπικρατοῦσαν ὀρθογραφίαν. Ἀλλ' ἢ δι' ἑνὸς Ν εἰς τὴν δευτέραν χαραγὴ δὲν συνέβη, πιστεύω, κατὰ παραδρομὴν, ἀλλ' εἰσεχώρησεν ἴσως, καὶ χωρὶς τοῦ ἴσως, κατ' ἀρχαϊκόν τι ἔθος τοῦ γράφειν δι' ἑνὸς μόνου γράμματος τὰ συνήθως διὰ δύο γραφόμενα· οὕτω διάφορα εἰς ἀρχαῖα μνημεῖα ἔχουσιν ἁπλοῦν ἀντὶ διπλοῦ γράμματος, ὡς εἰς τὴν Ἡλειακὴν ἐπιγραφὴν ΑΑ, ΑΛΑΛΟΙΣ, ΕΓΡΑΜΕΝΟΙ. Εἰς τὴν Ἀμυκλαίαν τοῦ Φουρμοντίου, ἂν γνησία, ΚΑΙΚΕΡΑΤΟ, εἰς τοὺς Ἡρακλεωτικοὺς πίνακας ΑΠΟΡΟΗ, ΣΚΙΡΩ, καὶ εἰς ἄλλας ἄλλα. Εἰς δὲ τὰ ἀπὸ τοῦ νῆσος σύνθετα, ὅπου κοινῶς διπλασιάζεται τὸ Ν, τὸ γράμμα τοῦτο πλεονάζει, λέγει ὁ Στράβων (Γεωγρ. 618) « καλοῦνται Ἑκατόννησοι συνθέτως, ὡς Πελοπόννησος κατ' ἔθος τι τοῦ ν πλεονάζοντος ἐν τοῖς τοιούτοις, ὡς Μυόννησος καὶ Προκόννησος λέγεται καὶ Ἀλόννησος, » ὥστε ἡ κυρία τῶν τοιούτων γραφὴ ἤθελεν εἶσθαι λοιπὸν ἡ δι' ἑνὸς Ν κατὰ τὸ λέγειν του. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ δύο τελευταῖα ἔχει ὁ Στέφανος (λ.) δι' ἑνὸς Ν, Ἀλόνησος, Προκόνησος. Εἰς τὸ τέλος τοῦ στίχου εὔκολον ἕνι νὰ νοηθῇ ὅτι τὸ Κ. παρεχαράχθη προφανῶς ἀντὶ τοῦ Ε.

Τὰ εἰς τὴν τελευταίαν γραμμὴν δασυνόμενα ΗΑΙΣΟΠΟΣ, ΗΑΔΕΛΦΟΙ ἐνόμισεν ὁ Δωέσιος (ἔνθ. ἀνωτ.) ὅτι ἐσυγκράθησαν ἀπὸ τῶν ΗΟΑΙΣΟΠΟΣ, ΗΟΙΑΔΕΛΦΟΙ, ὁ Αἴσωπος, οἱ ἀδελφοί. Ἀλλ' ὡς πρὸς τοῦτο παρατηρῶ ὅτι, ἐὰν πολλάκις τῶν τεχνιτῶν τὰ ὀνόματα ἐχαράσσοντο ἐπὶ τῆς βάσεως, καὶ ἐπὶ τοῦ τέλους τῶν ὑπ' αὐτῶν κατασκευασθέντων ἔργων, δὲν ἦτον ὅμως καὶ σύνηθες νὰ χαράσσωνται ταῦτα ἐνάρθρως, ὡς βεβαιούμεθα περὶ τούτου ἀπὸ ἐπιγραφὰς, τὰς εἴτε εἰς τὸν Παυσανίαν εἴτε εἰς τὴν Ἀνθολογίαν τῶν ἐπιγραμμάτων ἀναγινωσκομένας, ἢ καὶ ἀπὸ τὰς ἐπὶ ἀρχαίων μνημείων ἐν διαφόροις τηρουμένων Μουσείοις τοῖς κατὰ τὴν Εὐρώπην χαραγμένας, εἰς τὰς ὁποίας τῶν τεχνιτῶν τὰ ὀνόματα, ὡς ἐπὶ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Ἀφροδίτης τῶν Μεδίκων, παραδείγματος χάριν καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν Νεαπόλει Φαρνησίου Ἡρακλέους, καὶ ἄλλων ἀλλαχοῦ ἐκφέρονται πάντοτε ἀνάρθρως. Κλίνω λοιπὸν διὰ τοῦτο νὰ πιστεύσω μᾶλλον ὅτι τὰ ἀνωτέρω κεῖνται κατὰ τὸ γενικὸν ἔθος ἀνάρθρως, καὶ ὅτι ἔχουσι πρὸ ἑαυτῶν ἀρχαϊκῶς τὴν δασεῖαν ἀντὶ τῆς ψιλῆς, ὅπως εἰς τὴν τετάρτην γραμμὴν ἔχει αὐτὴν τὸ ἡθμόν. Καὶ ἂν περὶ τούτου λέγῃ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Ἀπολλωνίου (Ἀργοναυτ. I, 1294) ὅτι δασύνεται κατ' ἐξαίρεσιν « τὸ δὲ ἡθμὸς δασύνεται, καίτοι τὸ η ἔχον πρὸ τοῦ θ, τοῦ ἥτω μέλλοντος δασυνομένου, » ὅμως δὲν ἀπολείπουσιν ἕτερα, τὰ ὁποῖα κοινῶς ψιλούμενα εὑρίσκονται εἰς ἀρχαίας ἐπιγραφὰς καὶ νομίσματα δασυνόμενα, ὡς εἰς τὴν Ποτιδαϊκὴν ἐπιγραφὴν, ΗΕΛΠΙΔ (ἐλπίδ'.) Εἰς τοὺς Ἡρακλεωτικοὺς πινακας Βρετ. τεμ. 36 Ἑκατονήκοντα, 43 ὀγδοήκοντα, Νεαπ. Τεμ. στ. 17, Ἑκατοσκιρίαις 83 ἐρέρζοντι, 85 συνΗερζοντι. Προσέτι εἰς νομίσματα τῆς Σικελιωτικῆς Ἱμέρας τὄνομα τῆς πόλεως ταύτης, ὡς καὶ τῶν πολιτῶν, ἄλλως ψιλούμενον, φέρεται ἐντυπωμένον διὰ τῆς δασείας ΗΙΜΕΡΑ, ΗΙΜΕΡΑΙΩΝ, ὡσαύτως καὶ τὸ τῆς Ἰσμήνης Βοιωτικῆς πόλεως εἰς νόμισμα παρὰ τῷ Γολτζίῳ (Tab. XVIII) ΗΙΣΜΕΝ. Ἐκ τοῦ ἀρχαίου τούτου ἔθους ἐπρόκυψε καὶ τὸ ἡμέτερον ἐρέτος, ἀντὶ ἐπέτος. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Λατινικὴν ἔτι γλῶσσαν καὶ ψιλοῦνται τινὰ καὶ δασύνονται ἀδιαφόρως, ὡς παρετήρησεν Εὐεράρδος ὁ Σχεΐδιος (Animadv. ad Dan. a Lennep Anal. L. Gr. p. 261) οἷον onor καὶ honor, arena καὶ harena, edera καὶ hedera, Annibal καὶ Hannibal, Adrianus καὶ Hadrianus, καὶ ἄλλα· δὲν εἶναι λοιπὸν ἔξω λόγου τὸ νὰ δασύνωνται διὰ τὸ ἀρχαϊκὸν τοῦτο ἔθος τῆς προφορᾶς καὶ αἱ λέξεις ἐν ταῦθα Αἴσωπος, ἀδελφοί, ἀντὶ Αἴσωπος, ἀδελφοί.

Ἡ ἀφέλεια τῶν ἐπιγραφῶν τούτων τοῦ Σιγειακοῦ κίονος, καὶ ἡ λέξις καὶ ὁ ἀπεριτέχνητος σύνδεσμος τῶν ἐν αὐταῖς ὀλίγων ἐννοιῶν ἱκανὰ ὑπάρχουσι, μὲ φαίνεται, τεκμήρια τῆς πολλῆς αὐτῶν ἀρχαιότητος, οὔτε καθαρὰ τὸν λόγον βλέπω, διὰ τὸν ὁποῖον ὑπὸ τοῦ πολλάκις ἐν ταύτῃ τῇ διαλέξει μνημονευθέντος ἐπιφανεστάτου κριτικοῦ ἀφαιροῦνται τὸ προσὸν τοῦτο καὶ εἰς χρόνους ὑποβιβάζονται κατωτέρους· δύναταί τις μάλιστα διά τε τὰ προειρημένα καὶ διὰ τὸν ἀρχαιοπινῆ αὐτῶν χαρακτῆρα νὰ ἀνάξῃ αὐτὰς καὶ εἰς ὅλον τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς ἕκτης τῶν π. Χ. ἑκατονταετηρίδων, ἤτοι εἰς ἓν ἢ ἄλλο σημεῖον ἁπάσης τῆς περιόδου ἐκείνης τῶν χρόνων, καθ' ἣν ὑπὸ τὴν ἐπικράτειαν τῶν Ἀθηναίων ἐτέλει τὸ Σίγειον. Ἀλλὰ περὶ τοῦ μνημείου τούτου ἄλις.

Ἀπὸ Κερκύρας, τῇ 2 Σεπτεμβρίου 1857.

Χ. ΦΙΛΗΤΑΣ.

ΕΛΟΪΖΑ ΚΑΙ ΑΒΕΛΑΡΔΟΣ.

ὑπὸ

Α. ΛΑΜΑΡΤΙΝΟΥ.

—ooo—

Α'.

Δὲν θέλομεν γράψει, ἀλλὰ θέλομεν ψάλει τὴν παροῦσαν ἱστορίαν. Πράττομεν δὲ τοῦτο ἄνευ διστάγμοῦ ἐν βίβλῳ ἱστορικῇ, ἐπαγγελλομένῃ τὴν ἀφήγησιν τῶν θαυμασιωτέρων τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας πραγμάτων, ὅσα εἰς τὰς τύχας ἐπενήργησαν τῶν ἐθνῶν, καθότι καὶ ὁ ἔρως μετέχει τοῦ μεγαλείου τῆς ἡμετέρας φύσεως. Ὁ ἔρως! ὅτε τὸ αἴσθημα τοῦτο ἀναβιβάζεται μέχρι τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῆς γυναικὸς, τῆς ἀφοσιώσεως, ὅτε ἐξάπτει αὐτὸν ἡ καλλονὴ, δικαιολογεῖ ἡ ἀδυναμία, ἐξαγοράζει ἡ δυστυχία, μεταμορφοῖ ἡ μεταμέλεια, ἁγιάζει ἡ θρησκεία, καθίστησι δημοτικὸν ἡ μεγαλοφυΐα ἐφ' ὅλην τινὰ ἐποχὴν, καὶ τέλος διαιωνίζει ἡ εὐστάθεια μὲν ἐπὶ γῆς, ἡ ἀνάτασις δὲ πρὸς τὴν ἀθανασίαν ἐν οὐρανοῖς, τότε οἱ δύο ἐρασταὶ εἰσὶ δύο ἥρωες, δύο ἅγιοι, ὧν αἱ μὲν τύχαι γίνονται ἡ συνδιάλεξις τοῦ αἰῶνος τῶν, τὰ δὲ δάκρυα, τὰ δάκρυα τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων.

Τοιαύτη ἡ ἱστορία ἢ μᾶλλον τὸ ἔπος τῆς Ἐλοΐζης καὶ τοῦ Ἀβελάρδου. Ἀπὸ ὀκτὼ αἰώνων οὐδεμία ἱστορία, οὐδὲν ποίημα συνεκίνησαν τοσοῦτον τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων. Ὅτι δὲ συγκινεῖ τοσοῦτον βαθέως καὶ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον τὸν ἄνθρωπον, αἴρεται εἰς ὕψος ἱστορικοῦ γεγονότος, εἶναι μέρος τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, διότι ἡ ἀνθρωπότης δὲν εἶναι μόνον νοῦς, ἀλλὰ καὶ αἴσθημα, καὶ βελτιόνει αὐτὴν πᾶν ὅ,τι τὴν συγκινεῖ, τὴν κατανύγει. Ὁ θαυμασμὸς καὶ ὁ οἰκτιρμὸς ἀπαλύνουσι τὴν καρδίαν, ἥτις, ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ὡς καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἐστὶ τὸ ἀσφαλέστερον καὶ τὸ ἰσχυρότερον ὄργανον τῆς ἀρετῆς.

Αἱ δύο αὗται ἱστορίαι ἀποτελοῦσι μίαν καὶ μόνην. Συνδέονται καὶ συμπλέκονται τοσοῦτον, ὥσπερ αἱ ψυχαὶ καὶ αἱ ὑπάρξεις τῶν δύο συζύγων, ὥστε ἡ ζωὴ θατέρου εἶναι ἡ διηνεκὴς ἀντίκρουσις, ὡς εἰπεῖν, τῆς ζωῆς τοῦ ἄλλου, καὶ τὸ αὐτὸ συμβὰν ἢ τὸ αὐτὸ

αἴσθημα, ἀντηχοῦντα ἑκατέρωθεν παράγουσιν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἦχον, ἕνα καὶ πὸ αὐτὸ διάφορον.

Διεγηθῶμεν·

Β'.

Ὁ Πέτρος Ἀβελάρδος (Abélard) ἦν υἱὸς ἱππότου βρετανικοῦ (breton) ὀνόματι Βεραγγερίου (Béranger). Ἡ ἀρχοντικὴ αὐτοῦ οἰκογένεια κατεῖχεν εἰς τὰ περὶξ τῶν Ῥαμνητῶν (Nantes) τὸν πύργον καὶ τὴν κώμην τοῦ Παλαί. Ὁ Βεραγγέριος, ὡς ἅπαντες οἱ εὐγενεῖς τῆς ἐποχῆς του, μετείρχετο τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα καὶ εἰς τοῦτο ἀνετράφη καὶ ὁ υἱός του Ἀβελάρδος. Ἀλλ' ἡ εὐσέβεια τῆς οἰκογενείας, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ὅπερ ἐνεδύθησαν, ἐν προβεβηκυίᾳ τῇ ἡλικίᾳ ὁ Βεραγγέριος, ἡ σύζυγος καὶ αἱ θυγατέρες του, ἤνωσε πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ἀγωγὴν τοῦ νέου Ἀβελάρδου τὴν σπουδὴν τῶν γραμμάτων, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς θεολογίας. Τὸ μέγα, τὸ μόνον διανοητικὸν καὶ ἐλευθέριον ἐπάγγελμα τῆς ἐποχῆς, ἡ ἐκκλησία, προσείλκυεν εἰς ἑαυτὴν πάντας τοὺς νέους, παρ' οἷς πρωΐμως ἐνεφαίνετο τὸ δῶρον τῆς ποιήσεως καὶ τῆς εὐγλωττίας, ὁ ἔρως τῆς δόξης καὶ ἡ φιλοδοξία τοῦ πνεύματος. Ὁ μᾶλλον δὲ φερόμενος πρὸς ταῦτα ἦν ὁ Ἀβελάρδος. Ἀπηξίωσε τὸ ἥκιστα διανοητικὸν ἐπιτήδευμα τῶν ὅπλων, παρῃτήσεν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ τὰ ἐκ τῆς πρωτοτοκίας δικαιώματα ἐπὶ τῶν κτημάτων καὶ τῶν ὑποτελῶν τῆς οἰκίας του, κατέλιπε τὸ πατρικὸν κατοικητήριον, καὶ ἀπῆλθεν ἀπὸ σχολῆς εἰς σχολὴν καὶ ἀπὸ διδασκάλου εἰς διδάσκαλον, συλλέξων, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων, τοὺς πεθαμμένους ἐκείνους θησαυροὺς τῶν ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν γραμμάτων, οὓς ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία ἤρχισαν ἤδη ἀνασκαλεύουσαι μεταξὺ τῶν χειρογράφων, καὶ ἐπαναφέρουσαι εἰς τὸ φῶς ἐλάτρευον ὡς τὰ ἐθνικὰ μυστήρια τοῦ ἀνθρωπίνου νοός. Ἡ φλογερὰ καρδία τοῦ Ἀβελάρδου καὶ ἡ εὐαίσθητος φαντασία του δὲν ἠρκέσθησαν εἰς τὰς νεκρὰς ταύτας γλώσσας· διότι ἔγραφε μὲν καὶ ἐλάλει τὴν λατινικὴν καὶ ἑλληνικήν, ἀλλ' ἔψαλλε καὶ εἰς τὸ χαλλικὸν ἰδίωμα.

Αἱ ποιήσεις, ἃς ἐτόνιζεν ὁ ἴδιος, ἵνα τὸ ἐμψυχοῦν αὐτὰς πάθος μεταδοθῇ τῇ ψυχῇ διὰ δύο ἐνταυτῷ αἰσθητηρίων, ἐγένοντο τὸ ἐγχειρίδιον πῶν ποιητῶν. Διαδοθεῖσαι ὡς ἠχώ τις πολλαπλασιαζομένη ὑφ' ὅλων τῶν καρδιῶν, κατέστησαν ἡ συνδιάλεξις τῶν λογίων, ἡ ἡδονὴ τῶν γυναικῶν, ἡ μυστικὴ γλῶσσα τῶν ἐραστῶν, οἱ διερμηνεῖς τῶν ἀπορρήτων αἰσθημάτων, τὸ δημοτικὸν ἆσμα τῶν πόλεων, τῶν ἀγροπυργίων, τῶν καλυβῶν, καὶ μετέφερον τὸ ὄνομα τοῦ νέου ποιητοῦ καὶ μουσουργοῦ καθ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας.

Ἡ δόξα αὐτοῦ εἰσέδυσεν ὡς μυστήριόν τι ἐρατεινὸν ἐν ταῖς ψυχαῖς ὅλων, ὅσοι ἠγάπων, ἐρρέμβαζον, ἐστέναζον ἢ ἔψαλλον κατὰ τὸ ἔαρ τῆς ζωῆς. Φωνὴ μελῳδική, προσθέτουσα τὴν ζωὴν καὶ τὸν παλμὸν εἰς τὰς λέξεις καὶ τὴν μουσικήν, νεότης ἔχουσα πρώωρον τὴν φήμην, καλλονὴ προσώπου ἑλληνική, ἀνάστημα ὑψηλὸν καὶ ῥαδινόν, διάθημα εὐγενές, ταπεινοφροσύνη, ἐν ᾗ ἡ αἰδὼς τῆς ἡλικίας ἠρυθρία ἐπὶ τῇ ὡριμότητι τῆς εὐφυΐας, συνήνουν ἐν αὐτῷ τὸ θέλγητρον πρὸς τὴν δόξαν. Ἦν οὗτος τὸ ὄναρ τῶν ὀφθαλμῶν, τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς καρδίας τῶν γυναικῶν ὅσαι τὸν εἶδον, ἢ οὐ τίνος μόνον ἤκουσαν προφερόμενον τὸ ὄνομα. Τοιοῦτον εἰκονίζει αὐτὸν ἡ Ἐλοΐζα πολὺν χρόνον μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν αἰσθημάτων καὶ τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς ἀπάτης της.

Ἀλλ' ἔψαλλεν εἰς τοὺς πρωΐμους στίχους του αἰσθήματα, ὧν εἰσέτι ἦν ἄγευστος. Αἱ ἐρωτικαὶ ποιήσεις του ἦσαν ἁπλῶς τῆς φαντασίας του παίγνια. Ἀπομιμήσεις τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, εἶχον μὲν τὸν φθόγγον τῆς καρδίας, ἀλλ' οὐχὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ καρδίας. Ἔζη ἐν τῇ σκιᾷ, ἐν τῇ μελέτῃ, ἐν τῇ εὐσεβείᾳ καὶ ἐν τῇ προσδοκίᾳ τῆς δόξης. Αἱ ᾠδαί του ἦσαν διάχυσίς τις, κατεῖχον δὲ ὅλον αὐτὸν ἡ φιλοσοφία καὶ εὐγλωττία. Ὁ λόγος αὐτοῦ ἠπαλύνθη ὑπὸ τῆς δυσκολίας τῶν στίχων, ἡ ἀπαγγελία του κατέστη ἁρμονικωτέρα ἐκ τῆς μουσικῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ πλουσία καὶ αὐθόρμητος γονιμότης τῆς ἰδέας, αἱ πολυειδεῖς καὶ σπουδαῖαι ἀναγνώσεις ἐξ ὧν ἐπλουτίζετο τὸ μνημονικόν του, τὸ κενὸν καὶ ἀγλαὸν τῶν εἰκόνων δι' ὧν ἐλάξευεν, οὕτως εἰπεῖν, τὰς ἐννοίας του, ἵνα ποιήσῃ αὐτὰς ψηλαφητὰς εἰς τοὺς ἀκροατάς του, καθίστων τὸν νέον τοῦτον, καθήμενον παρὰ τὰς περιωνύμους ἕδρας τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, τὸν ἀρχιδιδάσκαλον καὶ τὸν δημοτικώτερον καὶ προσριλέσπερον ῥήτορα τῶν Σχολῶν. Ἦσαν δὲ αἱ σχολαί, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν, ἡ στοὰ τῆς ἀνθρωποτήτος, ἤγουν ὅ,τι ὑπῆρξαν μετὰ ταῦτα ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ ἐπιστήμη, ἡ θρησκεία, ἡ κοινὴ γνώμη, ὁ τύπος, τὸ ῥῆμα. Ὁ λόγος, ἄρτι ἀνευρεθεὶς, ἐβασίλευεν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. Μία μόνον ἀρχὴ ὑπερεῖχεν αὐτοῦ, ἡ ἐκκλησία. Ἀλλ' ἡ εὐγλωττία, ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ πίστις, ἅπασαι ἐξ ἴσου ἐγκεκλεισμέναι ἐν τῷ ἁγιαστηρίῳ, ἐξήσκουντο ἐπὶ τῶν αὐτῶν κειμένων, αἱ δὲ ἐκ τούτων συζητήσεις ἐγύμναζον τὸ πνεῦμα εἰς λεπτοτάτην διαλεκτικήν.

Γ'.

Ὁ νεανίας ἠκολούθησε τῷ ῥεύματι τοῦ αἰῶνός του. Ἀνέβη ἐπὶ τοῦ βήματος τῆς ἐποχῆς του τὰς ἕδρας τῶν δημοσίων Σχολῶν, ὧν περὶξ ὅλον τὸ ἔθνος συνεσπειροῦτο τότε τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον ἐξήρχετο παχυλοτέρας ἀμαθείας καὶ ἀνέμενε φῶς τι ὑπαυγάζον ἤδη. Ὁ Ἀβελάρδος, ταπεινὸς, κατ' ἀρχὰς, καὶ πειθήνιος μαθητὴς, ἀνῆλθε κατ' ὀλίγον, ἐπὶ τῶν χειροχροτήσεων τῶν ἀκροατῶν του, μέχρι τοῦ ὕψους τῶν χρησιμοδοτῶν τῆς σχολῆς, βαθμηδὸν δὲ καὶ ἀντεπάλαισε πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὴν λεπτολογίαν καὶ τὴν εὐγλωττίαν. Τέλος, ὑπερέβη πάντας, ἵδρυσε σχολὴν φιλοσοφικὴν εἰς Μελόδουνον (Melun), ἔσυρε κατόπιν του τὴν νεολαίαν ἐνθουσιῶσαν πρὸς τὴν μεγαλοφυΐαν του, κατέπληξε

διὰ τῆς αὐξούσης δημοτικότητός του τοὺς ἀντιπάλους του διδάσκοντας εἰς Παρισίους ἐν τῷ καινῷ, κατέφθειρεν αὐτὸς ἑαυτὸν διὰ τοῦ πυρὸς, ὅπερ ἐξῆπτεν εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ κοινοῦ, ἠρέθισε τὸν φθόνον ἁπάντων τῶν λογίων τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς ἐκκλησίας, ἀπεσύρθη ἐπὶ δύο ἔτη ἀπομονωθεὶς εἰς τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς του ἵν' ἀναζωογονήσῃ τὰς ἐξησθενημένας δυνάμεις του, καὶ ἀνεφάνη εὐσθενέστερος, ἐνδοξότερος καὶ ἐπικρατέστερος εἰς Παρισίους. Ἔθεσε τὸ στρατόπεδόν του, λέγει, δηλ. τὴν σχολήν του ἐπὶ τοῦ ὄρους, τοῦ ἐρήμου σχεδὸν τότε, ἔνθα ἐγείρεται ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Γενεβέρας.

Ἔγεινε δὲ τὸ ὄρος τοῦτο τὸ Ἀθενεῖον ὅλου λαοῦ μαθητῶν, ἐγκαταλιμπανόντων τὰ ἀρχαιότερα διδακτήρια καὶ ἐρχομένων ἵν' ἀκροασθῶσι τῶν νεαρῶν καὶ εὐπόλμων ῥημάτων τοῦ Ἀβελάρδου. Ἕκαστος τῶν μαθητῶν τούτων ἀπέτιε μετριώτατα τῷ φιλοσόφῳ διδάκτρα, καὶ ἦν τοῦτο ὁ ταπεινὸς μισθὸς λαοῦ διψῶντος ἀλήθειαν.

Οὗτος ὁ μισθὸς, πολλαπλασιαζόμενος ὑπὸ τοῦ ἀναριθμήτου πλήθους τῶν ἀκροατῶν, ἀνεβίβαζε τὴν κατάστασιν τοῦ Ἀβελάρδου εἰς τὸ ὕψος τοῦ κλέους του. Ἦν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας, τῆς δόξης, καὶ αὐτῆς τῆς ἀρετῆς του, διότι μέχρις ἐκείνου μόνον αὐτοῦ πάθος ἦν ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ πίστις. Ἀλλ' ἡ ἀλαζονεία, φυσικὴ συνέπεια εἰς πάντα ὃν ἀκούουσιν οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὸ φιλήδονον, τοσοῦτον ἀρεστὸν πρὸς πάντα ὃν θαυμάζει τὸ γυναικεῖον φῦλον, ἐξῆψαν ἅμα καὶ ἐξεθήλυναν αὐτόν. Διπλῆ παγὶς ἀνέμενεν αὐτὸν καθ' ἣν στιγμὴ προσήγγιζε τῇ ὡριμότητι, τῇ μεγαλοφυΐᾳ καὶ τῇ δόξῃ αὐτοῦ.

Ἦν τότε τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἐτῶν τὴν ἡλικίαν. Ἦρχε δὲ διὰ τῆς εὐγλωττίας ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῆς νεολαίας, διὰ τῆς καλλονῆς ἐπὶ τῶν βλεμμάτων τῶν γυναικῶν, διὰ τῶν ἐρωτικῶν ποιήσεών του ἐπὶ τῶν καρδιῶν ὅλων, αἱ δὲ μουσικαὶ μελῳδίαι του ἐπανελαμβάνοντο ὑφ' ὅλων τῶν στομάτων. Φαντάσθητε ἄνδρα ἔνδοξον καὶ ζῶντα, ὄντα συγχρόνως τὸν ὕπατον τῶν ῥητόρων, τὸν κορυφαῖον τῶν φιλοσόφων, τὸν ἄριστον τῶν ποιητῶν καὶ τὸν πρῶτον μουσικὸν τῆς ἐποχῆς του, ἅμα δὲ Ἀντίνοα, Κικέρωνα, Πετράρχην καὶ Σιουβέρτον, καὶ λαμβάνετε ἰδέαν τῆς δημοτικότητος τοῦ Ἀβελάρδου κατ' ἐκείνην τοῦ βίου του τὴν περίοδον.

Δ'.

Ἔζη τότε ἐν Παρισίοις, πλούσιός τις καὶ ἰσχυρὸς κληρικὸς τῆς μητροπόλεως, ὀνόματι Φυλβέρτος ὅστις κατῴκει εἰς τὴν συνοικίαν τῶν λογίων. Ὁ Φυλβέρτος εἶχεν ἐν τῇ οἰκίᾳ του ἀνεψιὰν (τινὲς λέγουσι θυγατέρα) ἣν ἠγάπα φιλοστόργως, Δεκαεπταετῆς τὴν ἡλικίαν, ὅθεν νεωτέρα κατ' εἴκοσιν ἔτη τοῦ Ἀβελάρδου, αὕτη ἡ νεᾶνις ἦν ἤδη ὀνομαστὴ εἰς Παρισίους ἐπὶ τῇ καλλονῇ καὶ τῇ πρωΐμῳ εὐφυΐᾳ της. Ὁ θεῖός της, εἶχε πρὸς αὐτὴν τὰς ἐπικινδύνους συγκαταβάσεις καὶ τὰς ἀδυναμίας ἐκείνας τῶν γερόντων, οἵτινες κοσμοῦντες δι' ὅλων τῶν δώρων τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης φύσιν ἐκλεκτὴν, λαυθάνουσιν ἑαυτοὺς προετοιμάζοντες θῦμα ἀνθοστεφὲς εἰς τὴν ἀπάτην, εἰς τὸν ἔρωτα, εἰς τὴν θλῖψιν. Ὠνομάζετο δὲ Ἐλοΐζα.

Τὰ μετάλλια καὶ ὁ ἀνδριὰς ὁ ἀπεικονίζων αὐτὴν ἐπὶ τῶν συγχρόνων παραδόσεων, ὡς καὶ τὰ ἐκμαγεῖα, τ' ἀποτυπωθέντα ἐν τῷ τάφῳ μετὰ τὸν θάνατόν της, παριστῶσιν αὐτὴν κόρην ὑψιτενῆ καὶ περικαλλεστάτην. Ἴδωμεν πῶς ἐξεικονίζει αὐτὴν ὁ ἀνδριάς. Τὴν μὲν κεφαλὴν ἔχει ὠοειδῆ, ἐλαφρῶς πεπιεσμένην ὑπὸ τῆς συντόνου τάσεως τῆς σκέψεως πρὸς τοὺς μηνίγγας, τὸ δὲ μέτωπον ὑψηλὸν καὶ ὁμαλὸν, ἔνθα οὐδὲν ἡ διάνοια ἀπαντᾷ κώλυμα, ὡς ἡ ἀκτὶς ἡ φωτίζουσα ἐπὶ μαρμάρου ὁμαλοῦ, χωρὶς νὰ θλᾷ αὐτὴν γωνία τις. Οἱ ὀφθαλμοὶ περικλείονται εὐρυχώρως εἰς τὸ κοίλωμά των, ὀφθαλμοὶ οἵτινες θὰ ἀντανέκλων τὸ γλαυκόχρουν τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ ῥὶν εἶναι μικρὰ καὶ ἐλαφρῶς ἀνασεσυρμένη πρὸς τοὺς μυκτῆρας, τοιαύτη ὁποίαν ἡ γλυπτικὴ ἀποτυποῖ, μιμουμένη τὴν φύσιν, εἴς τ' ἀγάλματα τῶν γυναικῶν, ὅσας ἀπεθανάτισεν ἡ καρδία. Τὸ στόμα φαίνεται πνέον ἀνέτως, διὰ στιλπνοτάτων ὀδόντων ἵνα ἐκφαίνῃ τὸ μειδίαμα τοῦ πνεύματος καὶ τὴν τρυφερότητα τῆς ψυχῆς. Ὁ τράχηλος ἐπιμήκης καὶ εὐκαμπτος, ἔφερε τὴν κεφαλὴν ὡς ὁ λωτὸς φέρει τὸ ἄνθος του, σαλευόμενον μετὰ τοῦ κύματος. Αἱ ὠμοπλάται στρογγύλαι, κλίνουσι μίαν μόνην γραμμὴν μετὰ τοῦ βραχίονος· οἱ δάκτυλοι εἰσὶ λεπτοφυεῖς, αἱ καμπαὶ ἁπαλαί, αἱ ἀρθρώσεις ἁβραί, οἱ πόδες, πόδες θεᾶς ἐπὶ τῆς βάσεώς της! Ἀποδόσωμεν τὴν ζωὴν, τὰς σάρκας, τὸ βλέμμα, τὴν θέσιν, τὴν νεότητα, τὴν τρυφερότητα, τὴν φλόγα, τὴν ὠχρότητα, τὸ ἐρύθημα, τὴν διάνοιαν, τὸ αἴσθημα, καὶ τὴν φωνὴν, καὶ τὸ μειδίαμα, καὶ τὰ δάκρυα, εἰς τὸν σκελετὸν τῆς ἄλλης αὐτῆς Ἰνέσης, καὶ θέλομεν ἐπανεύρει τὴν Ἐλοΐζαν. Οἱ σύγχρονοι ἱστορικοὶ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀβελάρδος λέγουσιν, ὅτι ἦν μὲν ἡ καλλονὴ αὐτῆς θεῖόν τι, ὑπερέβαινεν ὅμως ταύτην ἡ χάρις, ἡ φυσιογνωμία τῆς καρδίας, ἥτις ἕλκει, προσκαλεῖ, σὲ ἀναγκάζει ν' ἀγαπᾷς, διότι ἀγαπᾷ καὶ αὐτὴ ἡ χάρις, καλλονὴ ὑψίστη, ἀνωτέρα καὶ τῆς ὡραιότητος προκαλούσης μόνον τὸν θαυμασμόν.

Ἀλλ' ἀκούσωμεν περὶ τούτου τὸν Ἀβελάρδον αὐτόν.

« Ἡ φήμη της, λέγει, ἐξετάθη καθ' ὅλην τὴν Γαλλίαν· εἶδον πᾶν ὅ,τι θέλγει καὶ ἐξάπτει τὴν φαντασίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Ἐλοΐζα ἐγένετο ὁ ἔρως τῶν ὀνείρων μου, καὶ ἐπίστευσα ὅτι θὰ κατωρθώσω ν' ἀγαπηθῶ παρ' αὐτῆς, διότι ἤμην τότε τοσοῦτον ὀνομαστὸς, καὶ ἡ ἐμὴ νεότης καὶ καλλονὴ προσέθετον τοσαύτην εἰς τὸ κλέος μου μαγείαν, ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀποβληθῶ παρ' ὁποιασδήποτε γυναικός, ὡς μέλλων νὰ δοξάσω αὐτὴν διὰ τοῦ ἔρωτός μου.

» Ἐμεθύσθην δὲ τοσούτῳ πλέον ἐκ τῆς ἐλπίδος ταύτης, ὅσῳ καὶ ἡ Ἐλοΐζα αὐτὴ ἦν κάτοχος γραμμάτων, ἐπιστημῶν, καὶ τεχνῶν· προυπῆρχε δὲ καὶ ποιητική τις μεταξὺ ἡμῶν ἀλληλογραφία,

ὥστε καὶ ἐτόλμων νὰ τῇ γράφω μετ' ἐλευθερίας τινὸς μείζονος ἢ ἂν τῇ ὡμίλουν. Ἀφεθεὶς λοιπὸν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ ἔρωτος, ἐθήρευον πᾶν μέσον ὅπως προκαλέσω σχέσεις οἰκειότητος καὶ ἀφορμὰς συνδιαλέξεων. »

Δὲν σὲ ἦτο τοῦτο δύσκολον εἰς τὸν Ἀβελάρδον. Ὁ θεῖος καὶ ἡ ἀνεψιὰ συνώμνυον, ἐν ἀγνοίᾳ του, μετ' αὐτοῦ· ἡ μὲν ἀνεψιὰ διὰ τῶν θελγήτρων της, ὁ δὲ θεῖος διὰ τῆς κενοδοξίας του. Ἡ οἰκειότης ἀνδρὸς τοσοῦτον περιωνύμου ἦτο δόξα πάσης οἰκογενείας. Ὁ Ἀβελάρδος ἐπληροφόρησε διὰ κοινῶν φίλων τὸν Φυλβέρτον, ὅτι αἱ οἰκιακαὶ φροντίδες περιέσπων αὐτὸν ἀπὸ τῶν μελετῶν του, κυρίας ἐνασχολήσεώς του, καὶ ὅτι ἐπεθύμει ν' ἀπαλλαχθῇ τῶν ἐνοχλήσεων τούτων, ζητῶν φιλοξενίαν ἐν οἰκογενείᾳ τιμίᾳ καὶ φίλῃ τῶν σπουδῶν, ἔνθα νὰ διατελῇ ὡς υἱὸς εἰς τὸν πατρικὸν οἶκόν του. Ὁ Φυλβέρτος ἐμπλησθεὶς χαρᾶς καὶ κενοδοξίας ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ προτάσει, ἐμήνυσε τῷ Ἀβελάρδῳ, προσφέρων εἰς αὐτὸν τὴν ἑστίαν του. Ἐπετύγχανεν εἰς τοῦτο, ἔλεγεν ὁ Φυλβέρτος, διπλῆν ὠφέλειαν, τὴν τῆς συνοικήσεως μετὰ τοῦ ἐνδοξοτέρου ἀνδρὸς τοῦ αἰῶνος, καὶ τὴν τῆς ἀνεξόδου τελειοποιήσεως τῆς φιλολογικῆς ἀγωγῆς τῆς ἀνεψιᾶς του, ἥτις πλησιάζουσα οὕτω τὸν Ἀβελάρδον, ἔμελλε ν' ἀντλήσῃ πᾶσαν σοφίαν καὶ πᾶσαν ἀρετὴν ἐξ αὐτῆς τῆς πηγῆς. Δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ἐπίσης, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύει καὶ ἡ μετὰ ταῦτα διαγωγὴ τοῦ θείου, ὅτι ἐνθουσιῶν περὶ τοῦ Ἀβελάρδου, καὶ φανταζόμενος ὑπὲρ τῆς ἀνεψιᾶς του σύζυγον ἄξιον αὐτῆς, καὶ τοιοῦ ον ἐρρόνει μόνον τὸν φιλόσοφόν μας, παρεδέχετο, ἐν συμφέροντι ὅλως πατρικῷ, προσέγγισιν, δυναμένην νὰ γεννήσῃ τὴν κλίσιν καὶ τὴν ἕνωσιν τῶν νέων τούτων καρδιῶν.

Ὅπως δὲ ἂν ᾖ, ὁ Ἀβελάρδος κατῴκησεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φυλβέρτου. Ἡ δὲ κατ' οἶκον οἰκειότης, ὑποβοηθουμένη ὑπὸ τοῦ θείου τῆς ὡραίας ἐκείνης μαθητρίας, προσήνεγκεν ἀμφοτέροις τὴν ἁρμόνιν, μᾶλλον δ' εἰπεῖν τὴν ἀνάγκην τοῦ ν' ἀγαπηθῶσιν. Ὁ Φυλβέρτος οὐ μόνον δὲν ἐναντιοῦτο εἰς τὴν γλυκεῖαν οἰκειότητα τοῦ διδασκάλου καὶ τῆς μαθητρίας, ἀλλ' ἀπεναντίας ἐξώρκισε τὸν Ἀβελάρδον νὰ τιμήσῃ τὴν ἀνεψιάν του εἰς πάντα τὰ ἀπόῤῥητα καὶ εἰς πᾶσαν τὴν τελειότητα τῆς ποιητικῆς, ῥητορικῆς καὶ θεολογικῆς ἐπιστήμης του, πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν κόρης πεπροικισμένης ἐξαίσιον εὐφυΐαν καὶ θαυμαζομένης ὑπὸ τῆς Γαλλίας. Παρέδωκεν αὐτῷ ὅλην του τὴν πατρικὴν ἐπὶ τῆς ἀνεψιᾶς του ἐξουσίαν, καὶ κατὰ τὸ βάρβαρον ἔθος τῆς ἐποχῆς, τῷ ἔδωκε τὴν ἄδειαν καὶ νὰ τὴν ῥαβδίζῃ, εἰ ἔλειπε τῶν χρεῶν της καὶ ἐδείκνυτο ἀμελής, ἐν ἑνὶ λόγῳ κατέστησε τὴν μὲν Ἐλοΐζαν δούλην αἰχμάλωτον, τὸν δὲ Ἀβελάρδον ἀπόλυτον κύριον καὶ ἐξουσιαστὴν αὐτῆς.

Ἡ δ' Ἐλοΐζα προθυμοτάτη ν' ἀναγνωρίσῃ οὐ μόνον κύριον, ἀλλὰ καὶ θεὸν τὸν περικαλλέστερον καὶ ἐνδοξότερον ἄνδρα τοῦ αἰῶνός του, τοσοῦτον προώδευσεν εἰς πάντα τὰ μαθήματα, ὥστε αἱ εὐχαὶ τοῦ θείου της ἐπληροῦντο ὁλοσχερῶς. Δὲν εἰσγάζετο πλέον διὰ τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ τὸν Ἀβελάρδον, καὶ ἡ μόνη δόξα της ἦτο νὰ εὐαρεστῇ αὐτῷ. Ἡ φύσις, ὁ ἔρως, καὶ ἡ μεγαλοφυΐα συνεννοοῦντο ὅπως ἀναδείξωσι τὴν νέαν κόρην τὸ θαῦμα τῆς ἐποχῆς της.

Ὁ Ἀβελάρδος ἐμεθύσκετο ἐκ τῆς γενναιότητός της. Αἱ δὲ δύο αὗται καρδίαι, πειραζόμεναι ὑπὸ τοσαύτης οἰκειότητος, δὲν ἠδύναντο ν' ἀποφύγωσι τὰ παγίδας, ἃς ἔστησεν αὐτοῖς ἡ ἀπροβλεψία ἢ ἡ συνενοχή, ὑπὸ εὐσχημοτάτας προφάσεις καὶ γλυκείας παραχωρήσεις· ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος ἐξηφανίσθη δι' αὐτούς, καὶ ἀντηγαπήθησαν. Ὁ Ἀβελάρδος, ἄλλον λογισμὸν μὴ ἔχων ἢ τὸν περὶ Ἐλοΐζης, ἔψαλε τοὺς ἔρωτάς του διὰ ποιήσεων, ἐν αἷς ὁ στίχος καὶ τὸ μέλος, ἀναφλεγόμενα ὑπὸ τοῦ ἰδίου πυρός, διέχυσαν τὸ ὄνομα τῆς Ἐλοΐζης μεταξὺ τῶν θνητῶν ὡς μυστήριόν τι θεῖον ἀποκαλυφθὲν τῇ γῇ, εἰς ὃ ἕκαστος ἐμυεῖτο, ἐπαναλέγων τὰς οὐρανίους ἐκείνας ᾠδὰς, καὶ ὅπερ τέλος ἔνθασεν εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ Φυλβέρτου. Ἀλλ' οὗτος προσποιούμενος ὅτι δὲν ἤκουσεν ἢ ὅτι δὲν ἐπίστευε τὰ τῆς βεβηλώσεως ταύτης τῆς οἰκιακῆς ἑστίας του, ἀπεκρίνετο ὅτι ὁ Ἀβελάρδος ὑψοῦτο, ὡς ἐκ τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῆς εὐσεβείας του, πολὺ ὑπεράνω τῶν λοιπῶν θνητῶν, ὥστε ἦν ἀδύνατον νὰ καταβῇ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἔρωτος δελεαζόμενος, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς δόξης, ὃν κατῴκει μετὰ τῶν ἀγγέλων ὁ νοῦς καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. Ἴσως, προσεδόκα ἐπίσης καθεκάστην, μὴ ὁ Ἀβελάρδος ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ αὔξοντος ὁσημέραι θελγήτρου τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης ζητήσῃ τὴν χεῖρα τῆς μαθητρίας του, ὅπερ ὑπερεπεθύμει καὶ ὑπερτάτην τιμὴν καὶ εὐτυχίαν του ἐλογίζετο.

Ἐντοσούτῳ, παλαίων μεταξὺ τοῦ ἔρωτος τοῦ πρὸς τὴν Ἐλοΐζαν καὶ τῆς φιλοδοξίας, ὁ Ἀβελάρδος ἐδίσταζε ν' ἀποφασίσῃ. Ἐφοβεῖτο, ὁμολογῶν τὴν ἧττάν του ὑπὸ τῶν θελγήτρων γυναικός, μὴ ἐκπέσῃ ἐνώπιον τοῦ κόσμου, τῆς φήμης αὐτοῦ ἐπὶ ἀγνότητι καὶ πλατωνικῇ ἀπαθείᾳ, εἰς ἣν ἐτράφη ἡ νεότης του. Θὰ ἐφοβεῖτο ἐπίσης νὰ παραιτηθῇ διὰ τοῦ γάμου, τοῦ μέλλοντος ἐκείνου τῶν τιμῶν, τῶν ἀξιωμάτων καὶ τοῦ πλούτου, ἅτινα ὑπέσχετο αὐτῷ τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον. Οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ δὲν ἀνεγνώριζον πλέον τὸν γνωστὸν αὐτοῖς Ἀβελάρδον. Ὁ ἔρως περιέσπα ἐλεεινῶς τὰς ὁρμὰς τῆς εὐφυΐας του, οἱ δὲ φίλοι του ἐλεεινολόγουν ἀναφανδὸν τὴν πτῶσιν του, καθότι ἡ χαύνωσις τοῦ πάθους του μετεδόθη εἰς τὴν εὐγλωττίαν του, τὸ πῦρ τῆς ψυχῆς του ἐξητμίζετο σὺν τοῖς στεναγμοῖς του, καὶ ὡσεὶ τέφρα μόνη τοῦ πυρὸς ἦσαν αἱ παραδόσεις του. Συνειδὼς ἐν ἑαυτῷ τὴν μεταβολὴν ταύτην, δὲν ἐτόλμα πλέον ν' ἀπαγγείλῃ αὐτοσχεδιάστως τοὺς λόγους του, ὡς εὑρίσκων ἐπὶ τῶν χειλέων του τὴν εἰκόνα μόνον καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ἐλοΐζης. Ἠναγκάζετο ν' ἀποστηθίζῃ τὰς ἄλλοτε παραδόσεις του καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ ταῦτα, ἵνα μὴ ἐκπέσῃ τῆς ὑπολήψεως τοῦ δημοσίου. Οἱ ἀντίπαλοί

του καὶ οἱ ἐχθροί του ἐθριάμβευον. Ἐδακτυλοδείκτουν αὐτὸν ὡς ἐρεῖπιόν τι καὶ λείψανον ἑαυτοῦ, κατεπάτουν αὐτὸν ὑπὸ τοὺς πόδας, ὡς θεότητα πεσοῦσαν ἐκ τοῦ στηλοβάτου της. Ἡ Ἐλοΐζα ἐθλίβετο περισσότερον αὐτοῦ τοῦ Ἀβελάρδου ἐπὶ τῇ ἐκπτώσει ταύτῃ τοῦ εἰδώλου της, καὶ καθικέτευεν αὐτὸν γονυκλιτῶς, νὰ τὴν θυσιάσῃ εἰς τὸν βωμὸν τῆς δόξης του, νὰ λατρεύεται παρ' αὐτῆς οὐχὶ ἄλλως ἢ ὡς θεότης, δεχομένη τῶν θνητῶν τὸν λιβανωτὸν καὶ τὴν καρδίαν, νὰ μὴ τὴν ἀγαπᾷ πλέον, ἐὰν ὁ ἔρως του ἔμελλε νὰ ἐπισκοτίσῃ καὶ μίαν ἀκτῖνα τῆς εὐδοξίας του· ἢ, ἂν ὁ ἀφιλοκερδὴς ἔρως τῆς Ἐλοΐζης ἐγένετο ἀνάγκη καὶ παρηγορία αὐτοῦ, ν' ἀποῤῥίψῃ αὐτὴν εἰς τὴν τάξιν τῶν περιφρονημένων ἐκείνων γυναικῶν, ὧν τὸ αἴσθημα οὔτε ἡ θρησκεία, οὔτε οἱ νόμοι καθιεροῦσιν, αἵτινες αἰχμάλωτοι τῆς καρδίας, οὐδέποτε ἀπελευθεροῦνται διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς συμβίας! Ἡ περιφρόνησις τοῦ κόσμου χάριν τοῦ Ἀβελάρδου, ἔλεγεν ἡ δυστυχὴς Ἐλοΐζα, θὰ ἦτο τὸ μόνον κλέος της, τὸ αἶσχός της δὲ τοῦτο ἡ δόξα της!

Ε'.

Ὁ Ἀβελάρδος, μετὰ οἰκτροὺς δισταγμοὺς, μηδὲν ἀπεφάσισε, μήτε νὰ δεχθῇ ταύτην τὴν αὐτοχειρίαν τῆς Ἐλοΐζης, μήτε νὰ κηρύξῃ τὸν ἔρωτά του ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Ἐντούτοις διέμενε πάντοτε ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φυλβέρτου. Ἄνανδρος ἐνταυτῷ πρὸς τὸν ἔρωτα καὶ ἄνανδρος πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἐταλαντεύετο μέσον δύο ἀδυναμιῶν, καὶ, μήτε τὸν ἔρωτα αὐτοῦ ἠδυνήθη νὰ νικήσῃ, χάριν τῆς δόξης του, μήτε τὴν δόξαν του ν' ἀπαρνηθῇ, χάριν τοῦ ἔρωτός του. Καὶ τότε, ὡς πάντοτε, ἡ μὲν καρδία τῆς γυναικὸς ἀνεδείχθη ἀνδρική, ἡ δὲ τοῦ ἀνδρὸς γυναικεία.

Ὁ Φυλβέρτος δικαίως παροργιζόμενος ἐπὶ τῇ σιωπῇ τοῦ Ἀβελάρδου, ἥτις ἐδύνατο νὰ ἐκληφθῇ ὡς περιφρόνησις καὶ νὰ καταστήσῃ ὕποπτον τὴν φιλοξενίαν του, ἀπέβαλε τὸν Ἀβελάρδον τῆς οἰκίας του. Ὁ χωρισμὸς οὗτος κατεσπάραξε μὲν τὴν καρδίαν τῆς Ἐλοΐζης, ἡν δὲ ὕβρις πρὸς τὴν τοῦ Ἀβελάρδου. Ὁ καθηγητὴς καὶ ἡ μαθήτρια δὲν ἐδύναντο ν' ἀπομάθωσι τὸν βίον ἐκεῖνον, καθ' ὃν τὰ βλέμματα, αἱ συνδιαλέξεις, αἱ μελέται, τ' ἄσματα, ἡ ἐν δυσὶ θεωρία καὶ μελέτη ἀπετέλεσαν παρ' αὐτοῖς μίαν ψυχήν. Εἶδον λοιπὸν ἀλλήλους κρυφίως, καὶ ἐπειδὴ ὁ Φυλβέρτος ἐπληροφορήθη τοῦτο καὶ παρωργίσθη, φυσικῷ τῷ λόγῳ ὁ Ἀβελάρδος ἀπήγαγε τὴν Ἐλοΐζαν καὶ ὡδήγησεν αὐτὴν μετὰ σεβασμοῦ εἰς Νανέτας, ἐν τῇ πατρικῇ οἰκίᾳ του, ὅπου τὴν ἐνεπιστεύθη ὡς σύζυγόν του εἰς τὴν φιλοστοργίαν τῆς ἰδίας ἀδελφῆς του. Ἐπανελθὼν δὲ πάραυτα εἰς Παρισίους, ἔτρεξε νὰ πέσῃ εἰς τοὺς πόδας τοῦ Φυλβέρτου, ἐζήτησε τὴν συγχώρησίν του, καὶ ἔλαβε χάριν τῆς μεταμελείας του τὴν χεῖρα τῆς ἀνεψιᾶς του. Ἡ Ἐλοΐζα, τυχοῦσα συγχωρήσεως καὶ ἀποδοθεῖσα ἐνταυτῷ εἰς τὸν θεῖόν της καὶ εἰς τὸν ἐραστήν της, ἐγένετο, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἄλλων, σύζυγος τοῦ Ἀβελάρδου.

« Μετὰ νύκτα δεήσεων καὶ προσευχῆς ἔν τινι ναῷ τῶν Παρισίων, λέγει ὁ Ἀβελάρδος, εὐλογήθημεν ὡς σύζυγοι, ἐνώπιον τοῦ θείου τῆς Ἐλοΐζης, καὶ τινων φίλων του καὶ φίλων μου. Εἶτα ἀπεσύρθημεν ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια καὶ ἀθορύβως, ὅπως ἡ ἕνωσις αὕτη, γνωστὴ εἰς μόνον τὸν Θεὸν καὶ τινας οἰκείους, μὴ ἐπιφέρῃ αἶσχος ἢ ζημίαν εἰς τὴν δόξαν καὶ τὴν φήμην μου. »

ΣΤ'.

Οἱ δύο σύζυγοι, εὐτυχεῖς ἀγνοίᾳ τοῦ κόσμου, προσεποιοῦντο ἔκτοτε καὶ ἐφαίνοντο σπανίως ὁμοῦ, ἵνα καταπαύσωσι πᾶσαν φήμην καὶ ὁμιλίαν διαδοθεῖσαν περὶ τοῦ ἔρωτός των. Ὁ κόσμος πρὸς στιγμὴν ἠπατήθη, καὶ ὁ Ἀβελάρδος ἀπήλαυσεν ἐκ νέου τὰ θελγητρα τοῦ ἔρωτός του καὶ ἐνταυτῷ τὴν ἐπάνοδον τῆς δόξης του.

Ἀλλ' οἱ οἰκέται τοῦ Φυλβέρτου, μάρτυρες πάντων τῶν κρυφίων ἐκείνων συνεντεύξεων, διεφήμισαν τὸ συνοικέσιον. Οἱ φθονοῦντες τὸν Ἀβελάρδον ἐθεώρησαν θριαμβόν των ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἀδυναμίαν του, καὶ κατηγόρησαν αὐτοῦ ὡς θυσιάσαντος τὴν φιλοσοφίαν, τὴν εὐγλωττίαν, καὶ τὴν δόξαν πρὸς χάριν μιᾶς Δαλιδᾶς. Ἡ φιλαυτία αὐτοῦ προσεβλήθη, καὶ ἐτόλμησε ν' ἀρνηθῇ τοὺς συζυγικοὺς δεσμούς του ὡς εἰ ἦσαν αἶσχός τι. Ἡ δὲ γενναία Ἐλοΐζα, προτιμῶσα τῆς ἰδίας τιμῆς τὴν φήμην τοῦ ἐραστοῦ της, ἐκοινολόγησε καὶ αὐτὴ καὶ δι' ἄλλων, ὅτι μόνος ὁ ἔρως καὶ ὁ θυμασμὸς ἤνωνον αὐτὴν μετὰ τοῦ Ἀβελάρδου, προσάπτουσα οὕτω κηλίδα εἰς τὴν ἰδίαν ἀρετὴν ἵνα διαλάμψῃ ἡ τοῦ Ἀβελάρδου.

Αἱ προσβλητικαὶ αὗται φῆμαι κατὰ τῆς ὑπολήψεως τῆς ἀνεψιᾶς, ἄρα καὶ τοῦ θείου, παρώργισαν αὐτὸν κατὰ τῆς Ἐλοΐζης, προκαλεσάσης αὐτὰς διὰ τοῦ γενναίου ψεύδους της, ὁ δὲ Ἀβελάρδος, τὴν ὀργὴν ταύτην τοῦ θείου φοβούμενος, ἀφήρπασεν αὐτὴν ἐκ νέου τῆς κηδεμονίας τοῦ Φυλβέρτου καὶ ὡδήγησεν εἰς Ἀργεντέλλιον, κώμην οὐ μακρὰν τῶν Παρισίων κειμένην παρὰ γυναικεῖον μοναστήριον. Τὰ μοναστήρια ταῦτα, ὡς οἱ τῶν ἀρχαίων ναοί, ἐχορήγουν ἄσυλον καταφύγιον εἰς τὰς παρθένους ἢ τὰς γυναῖκας ὅσαι εἰσήρχοντο. Κατ' ἀπόφασίν του, ἡ Ἐλοΐζα περιεβλήθη τὸ λευκὸν κάλυμμα τῆς δοκίμου, ἀλλὰ χωρὶς τοῦ μοναχικοῦ σχήματος· ἀφιερώθη δὲ καὶ αὐτὸς εἰς τὸν μοναχικὸν βίον καὶ τὴν ἱερωσύνην, καὶ ὅτε πλέον τὸν ἱερὸν τοῦτον ἐνεδύθη χαρακτῆα, καθιέρωσεν αὐτὸς οὗτος τὴν Ἐλοΐζαν εἰς τὴν διακονίαν τοῦ Κυρίου, καὶ ἰδίαις χερσὶ τελέσας τὴν τριχοκουρίαν, ἀνέθηκε τὴν κόμην αὐτῆς τῇ Δεσποίνῃ, μὴ ἔχων τὸ θάῤῥος μήτε ν' ἀπαιτήσῃ αὐτὴν ὡς σύζυγόν του, μήτε ν' ἀφήσῃ αὐτὴν ἐν τῷ κόσμῳ ὃν παρῄτει διὰ παντός. Ἡ δὲ Ἐλοΐζα εὐτυχὴς οὖσα ὅτι ἐθυσίαζε τὴν ζωήν της χάριν οὗτινος ἐθυσίαζε καὶ τὴν ὑπόληψίν της, παρέδωκεν ἑαυτὴν εἰς πάντα ἀγογγύστως, ὡς θῦμα ὅπερ οἰκείᾳ θελήσει κατακλίνεται ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς θυσίας. Ὅλα τῇ ἦσαν ἀρεστὰ, καὶ αὐτὴ ἡ καταδίκη εἰς ἣν ὑπεβάλλετο παρὰ τοῦ συζύγου της, χάριν τοῦ ἔρωτος ἢ μᾶλλον χάριν τῆς φιλοδοξίας αὐτοῦ.

Αἱ πύλαι τοῦ μοναστηρίου ἐκλείσθησαν διὰ παντὸς ὄπισθεν τῆς Ἰαφροῦς τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος. Καλλονή, εὐρυτᾶ, ἔρως, τὰ πάντα συνετάφησαν εἰς τὰς κρύπτας ἐκείνας, καὶ ἐν διαστήματι δεκαπέντε ὅλων ἐτῶν, τῶν ὡραιοτέρων τῆς Ἐλοΐζης, οὐδὲ παράπονον ἢ στεναγμὸς ἢ κραυγὴ πόθου ἠκούσθησαν ἐξελθόντα τοῦ τάφου ἐκείνου!

Ζ΄.

Ὁ Ἀβελάρδος, ἐλεύθερος ἤδη καὶ καθαρισθείς, κατὰ τὸ φρόνημα τῶν μαθητῶν του, ἐπανέλαβε μετὰ νέας ζέσεως καὶ λαμπρότητος τὰς παραδόσεις καὶ τὴν δημοτικότητά του. Ἀλλ' ὁ Φυλβέρτος, ἐν τῇ δικαίᾳ ὀργῇ του ἐμελέτα ἐκδίκησιν. Τρὶς ἀπατηθεὶς ἐν τῇ στοργῇ αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀνεψιάν του, διὰ τῆς ἀπάτης, τῆς ἀπιστίας καὶ τοῦ ἀνάνδρου τοῦ Ἀβελάρδου, εἶδεν ἁρπαγέντα ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρὸς τὰ τιμαλφέστερα αὐτῷ, τὴν παρουσίαν τῆς προσφιλοῦς του ἀνεψιᾶς, τὴν δόξαν τῆς οἰκογενείας του, τὴν τιμήν του, τὴν εὐτυχίαν του.

Ἀνέθρεψε λοιπὸν δι' ὅλων τῶν φροντίδων τὴν κόρην ἐκείνην, θαῦμα τοῦ φύλου της, ἵνα τὴν ἴδῃ περιφρονουμένην ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ συζύγου, εἰς ὃν τὴν παρέδωκε τέλος, φέρουσαν στίγμα παλλακίδος, διαζευχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ συμβίου, περιφρονηθεῖσαν ἐν τῇ στοργῇ αὐτῆς, καὶ τέλος περικλεισθεῖσαν ὡς ἁμαρτωλὴν εἰς μοναστήριον; Ν' ἀποσπασθῇ τῶν ζώντων ἐν τῇ νεότητι καὶ λάμψει αὐτῆς, ἵνα μακρύνῃ ἀνυπόστατον αἶσχος ἀπὸ τοῦ μετώπου ἀγνώμονος διαφθορέως, καὶ νὰ καταδικασθῇ νὰ ποτίζεται δάκρυα καθ' ὃν χρόνον ἐκεῖνος ἀπέλαυε τῶν χειροκροτήσεων τοῦ αἰῶνος;... Δὲν ἐπιδέχεται δικαιολογίας ἡ ἐκδίκησις πατρὸς οὕτως ἐξυβρισθέντος, ἐξηγεῖται μόνον. Ἀπένειμε πλήρη συγγνώμην τῷ Ἀβελάρδῳ ἵνα ἡ Ἐλοΐζα γίνῃ ἡ ζηλωτὴ σύζυγος τοῦ μεγαλοφυεστέρου ἀνδρὸς τῆς ἐποχῆς του, καὶ πρὶν ἢ τὴν ἀναγνωρίσῃ συμβίαν του τὴν διεζεύχθη! Ἡ ἀπελπιστία ἐξῆψε τὴν ἔχθραν, καὶ ἡ ἔχθρα διενοήθη τὸ ἔγκλημα.

Δι' θύραι τῆς οἰκίας τοῦ Ἀβελάρδου, μιᾷ νυκτὶ, ἠνεῴχθησαν διὰ τῆς ὠνίου συνεργείας τῶν ὑπηρετῶν του. Δύοι, ὁδηγούμενοι καὶ μεμισθωμένοι ὑπὸ τοῦ Φυλβέρτου, κατέλαβον αὐτὸν κοιμώμενον, καὶ περιῤῥίσαντες σκληρῶς ἐπήρωσαν καὶ ἀφῆκαν πλέοντα εἰς τὸ αἷμα. Ἡ ταπείνωσις καὶ ὁ ἔλεγχος τοῦ συνειδότος, χείρονα τῆς τιμωρίας, ἐνέπνευσαν εἰς τὸν Ἀβελάρδον μῖσος κατὰ τῆς ζωῆς, ἣν τῷ ἀφῆκαν οἱ ἐχθροί του, ὡς ἐπίμετρόν τι τῆς καταδίκης του. Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας τῷ ἔγινεν ἀπεχθές. Ἡ ἐκ τῆς ἀτιμωρήτου ἐκείνης ὕβρεως ἀπελπισία του ὑπερέβη σχεδὸν τὴν ματαίαν δόξαν, ἣς ἐδίψει μέχρις ἀγνωμοσύνης καὶ μέχρι τῆς ἀνάνδρου θυσίας τῆς Ἐλοΐζης. Ἔκτοτε μόνον εἶχε προσπάθειαν νὰ ἐξαλειφθῇ τοῦ κόσμου, ὃν ἐπλήρωσε μὲν πρότερον διὰ τῆς φήμης του, ἤδη δὲ ἐπλήρου διὰ τῆς καταισχύνης του.

« Μετὰ θλίψεως ἀνεμιμνησκόμην, γράφει, ὁπόση εἰσέτι μὲ περιέβαλλε δόξα τὴν προτεραίαν τῆς ἀποῤῥάδος ἐκείνης ἡμέρας, καὶ ὑπὸ τίνος ταχείας κατισχύνης ἐξηλείφθη διὰ μιᾶς τὸ κλέος ἐκεῖνο! Ἔβλεπον διὰ τίνος δικαίας ποινῆς τοῦ Θεοῦ ἐτιμωρήθην!.... Ἐνόμιζα ὅτι ἀκούω τὴν κακεντρεχῆ χαρὰν τῶν ἐχθρῶν μου, καὶ τὰς χειροκροτήσεις τῶν ἀντιζήλων μου πρὸς τὴν διανεμητικὴν ἐκείνην δικαιοσύνην. Ἐννόησα ὅτι δὲν ἐδυνάμην πλέον νὰ παραστῶ εἰς τὸ δημόσιον, χωρὶς νὰ δακτυλοδεικτῶμαι, καὶ νὰ γίνωμαι ἀντικείμενον οἴκτου! Τέλος ἡ συναίσθησις τῆς ἐκπτώσεώς μου μοὶ ἐνεποίησε τοσαύτην ταραχὴν, ὥστε, τὸ ὁμολογῶ, ἡ αἰσχύνη μᾶλλον ἢ ἡ εὐσέβεια μὲ παρεκίνησαν νὰ μονάσω. Ἀλλ' ὅμως ἠθέλησα, πρὶν ἢ ἐγκαταλείψω τὴν κοινωνίαν, ν' ἀφαιρέσω ἀπ' αὐτῆς ἀνεπιστρεπτὶ τὴν Ἐλοΐζαν. Κατὰ διαταγήν μου λοιπὸν καθιερώθη μοναχὴ διὰ παντός. Οὕτως, ἀμφότεροι ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐνεδύθημεν τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα. »

Ἀυπούμεναι τὴν νεότητα αὐτῆς καὶ τὴν καλλονὴν, αἱ σύντροφαι τῆς Ἐλοΐζης μάτην προσεπάθησαν ν' ἀποτρέψωσιν αὐτὴν τῆς μελετωμένης θυσίας. Ἀλλ' αὕτη ἀπεκρίθη θρηνοῦσα οὐχὶ δι' ἑαυτὴν ἀλλὰ διὰ τὸν σύζυγόν της διὰ τῶν στίχων τούτων, οὓς προφέρει ἡ Κορνηλία, χάριν τοῦ μεγάλου Πομπηΐου.

« Ὦ ἔνδοξε σύζυγέ μου! σὺ, τοῦ ὁποίου δὲν ἦμην ἀξία νὰ μερισθῶ τὴν τύχην! Ἡ ὀλεθρία μοῖρα μου ἐπιβαρύνει, φίλτατε, τὴν σήν! Διατί ἡ κακοδαίμων ἐγὼ συνέδεσά σε εἰς δεσμοὺς, μέλλοντας νὰ προξενήσωσι τὸν ὄλεθρόν σου! Ἰδοὺ, λάβε, τὸ ὁλοκαύτωμα τῆς ἐρωμένης σου, πρὸς ἐξιλασμὸν τῶν δεινῶν, ὧν ἔγεινά σοι πρόξενος διὰ τοῦ ἔρωτός μου!....

» Καὶ προφέρουσα τοὺς στίχους τούτους, οὓς διέκοπταν οἱ θρῆνοι, ἡ Ἐλοΐζα ὥρμησεν εἰς τὸ θυσιαστήριον, ὡς ὁ ῥιπτόμενος ἐν τῇ ἀβύσσῳ· καὶ λαβοῦσα βιαίως τὸ νεκρικὸν κάλυμμα ὅπερ ηὐλόγησεν ὁ Ἱεράρχης, ἀφιερώθη διὰ παντὸς, ἐνώπιον τοῦ παρεστῶτος λαοῦ, εἰς τὸν Ὕψιστον! »

(Ἕπεται συνέχεια.)

Κ. Π.

ΟΦΘΑΛΜΙΑΤΡΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ.

—o—

Ἐν Βρυξέλλαις τοῦ Βελγίου συνεκροτήθη ἐσχάτως ὀφθαλμιατρικὴ σύνοδος, μέλη τῆς ὁποίας ἦσαν ἰατροὶ ἐπιστήμονες ἐξ ὅλων σχεδὸν τῶν ἐπικρατειῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐπειδὴ δὲ τῶν διασκέψεων τῆς συνόδου ταύτης μετέσχε καὶ ὁ ἡμέτερος Κ. Ἀναγνωστάκης, καθηγητὴς τῆς ὀφθαλμολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, καὶ ἀνέγνω μάλιστα ἔκθεσιν θεωρηθεῖσαν πολλοῦ λόγου ἀξίαν, ἐκρίναμεν ἄξιον τῆς περιεργείας τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν νὰ δημοσιεύσωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς συνόδου ταύτης, δανεισθέντες αὐτὰ παρὰ τῆς Presse médicale belge, *καὶ τῆς ἐφημερίδος* Le Nord, *ἐκδιδομένης ἐπίσης ἐν Βελγίῳ. Διαθρύπτεται δὲ ἀληθῶς ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν φιλοτιμία, ὁσάκις βλέπομεν τὴν σοφὴν Εὐρώπην ἐπιδοκιμάζουσαν ἔργα τῶν ἡμετέρων ἐπιστημόνων, καὶ μακαρίζομεν ἐκείνους ὅσοι ἐνισχύονται διὰ τοιαύτης ἐπιδοκιμασίας· ἐπειδὴ παρ' ἡμῖν δυστυχῶς καὶ τὰ σοφώτερα ἔργα μυκτηρίζονται καὶ οἱ συγγραφεῖς ἀντὶ ἐνθαῤῥύνσεως προπηλακίζονται. Διὸ καὶ δὲν διστάζομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι εἰ ὁ Κ. Ἀναγνωστάκης ἐδημοσίευε πρῶτον ἐνταῦθα τὸ ὑπόμνημα αὐτοῦ, ἔπρεπε νὰ λογισθῇ εὐτυχὴς εἰ μόνον διὰ σιωπηλοῦ περιφρονητικοῦ μειδιάματος κατεκρίνετο.*

« Ὅτε πρὸ πολλῶν μηνῶν ἐγένετο τὸ πρῶτον λόγος περὶ συγκροτήσεως ὀφθαλμολογικῆς Συνόδου ἐν Βρυξέλλαις, ἡ ἰδέα αὕτη ἀπεδοκιμάσθη ὡς ἀπόπειρα λίαν τολμηρὰ μέλλουσα ἀναγκαίως νὰ ἀποτύχῃ. Πλεῖσται ὅσαι ὑποθέσεις ἐγένοντο κατὰ τὸ σύνηθες περὶ τῶν λόγων καὶ τῶν σκοπῶν τῶν συλλαβόντων τὴν ἰδέαν ταύτην, καὶ δὲν διστάζομεν νὰ τὸ εἴπωμεν ὅτι καὶ οἱ εὐνούστεροι ἤρχησαν ν' ἀμφιβάλλωσιν. Οἱ συντάκται τοῦ *Ἰατρικοῦ Τύπου* ἅμα πληροφορηθέντες περὶ τῶν συμβαινόντων, οὐδὲ στίγμην ἐδίστασαν, ἀποκρούοντες τὴν πανταχόθεν ἐκφραζομένην δυσμενῆ γνώμην, νὰ ἐπικροτήσωσι τὴν ἰδέαν ταύτην, νὰ τὴν ὑποστηρίξωσι, νὰ καταδείξωσι τὰς ἐξ αὐτῆς προσδοκωμένας ὠφελείας, καὶ νὰ χορηγήσωσιν αὐτῇ ἐντίμως τὴν συνδρομὴν τῆς δημοσιότητος.

» Ἤδη δὲ ὅτε τὸ πρᾶγμα εἶναι τετελεσμένον, ὅτε ἡ Σύνοδος τῶν ὀφθαλμολόγων ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν, ὅτε τὰ πράγματα ἀντικατέστησαν τὰς ὑποθέσεις καὶ πᾶσα ἀμφιβολία ἐξέλιπε, μετὰ χαρᾶς ὁμολογοῦμεν ὅτι τὰ προαισθήματα ἡμῶν δὲν ἦσαν ἀπατηλὰ, καὶ μεγίστην αἰσθανόμεθα εὐχαρίστησιν ἀναλογιζόμενοι ὅτι διὰ τῆς διαγωγῆς ἡμῶν ταύτης συνετελέσαμεν καὶ ἡμεῖς, εἰ καὶ σμικρὸν, εἰς τὸ μέγιστον τοῦτο κατόρθωμα.

» Ἡ Σύνοδος τῶν ὀφθαλμολόγων, σπεύδομεν νὰ τὸ εἴπωμεν, ἔσχε τὴν ἐπιτυχίαν ὁριστικὴν, λαμπράν, καὶ τόσῳ λαμπρὰν ὥστε οὐδεμία, πιστεύομεν, ἄλλη Σύνοδος δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς αὐτήν. Ἡ παραγαγοῦσα αὐτὴν ἰδέα ἦτο καλὴ, δι' ὃ καὶ ἐπέτυχε παρὰ πάντων ἐννοηθεῖσα. Ὁρμηθεῖσα ἐκ τῆς Βελγικῆς δὲν ἐβράδυνε νὰ διαδοθῇ τοσοῦτον, ὥστε δὲν ὑπάρχει σχεδὸν κράτος εὐρωπαϊκὸν μὴ ἀντιπροσωπευθὲν ἐν αὐτῇ. Ἡ Σύνοδος αὕτη εἶναι σύνοδος εὐρωπαϊκὴ, οὐχὶ ἐξ ἐκείνων ἐν αἷς ἀποφασίζεται ἡ τύχη, τὸ μέλλον, ἢ ἡ ὑποδούλωσις τῶν λαῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν εἰρηνικῶν ἐκείνων συνελεύσεων ἐν αἷς μία μόνη φροντὶς ἐπικρατεῖ, φροντὶς εὐγενὴς, ἡ ἀνακούφισις τῶν ἀνθρωπίνων ἀσθενειῶν, καὶ ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης.

» Ἡ ὀφθαλμολογικὴ λοιπὸν σύνοδος ἦτο συνέλευσις εὐρωπαϊκὴ διοργανωθεῖσα ὑπὸ Βέλγων καὶ συγκροτηθεῖσα ἐν τῇ Βελγικῇ. Τιμὴ τοῖς Βέλγοις συναδέλφοις τοῖς μοχθήσασι πρὸς διοργάνωσιν αὐτῆς! Τιμὴ τῇ πατρίδι ἡμῶν ἥτις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῆς φιλοξενίᾳ, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ἐλευθερίας ἐπιτρέπει ἡμῖν τὰς τοιαύτας ὁμηγύρεις! Τιμὴ τέλος πᾶσι τοῖς ξένοις συναδέλφοις, οἵτινες τοσοῦτον προθύμως ὑπήκουσαν εἰς τὴν γενομένην αὐτοῖς πρόσκλησιν.

» Ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι κατανυκτικὸν ἦτο νὰ βλέπῃ τις διακοσίους ἰατροὺς, ἅπαντας διακεκριμένους σοφοὺς, συνηγμένους ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἀκαδημίας πανταχόθεν τῆς Εὐρώπης, ἔχοντας τὸν αὐτὸν διαλογισμὸν, τὸν αὐτὸν σκοπὸν, καὶ ἄνευ ἄλλου συμφέροντος πλὴν τοῦ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία, ἡ Γερμανία, ἡ Πρωσσία, ἡ Αὐστρία, ἡ Ῥωσσία, ἡ Σουηδία, ἡ Νορβηγία, ἡ Δανιμαρκία, ἡ Ὁλλανδία, ἡ Ἑλβετία, ἡ Ἰταλία, ἡ Ἑλλὰς, ἡ Ἱσπανία, ἡ Πορτουγαλλία, ἡ Βελγικὴ εὑρίσκοντο αὐτόθι ἀνάμικτοι καὶ συμπαθοῦσαι, τὴν αὐτὴν ζωὴν ζῶσαι καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τείνουσαι. Ἐφαίνετο ὅτι δὲν ὑπῆρχον πλέον ὅρια τῶν ἐθνῶν, καὶ ὅτι τὸ ὀνειροπόλημα τοῦ μεγάλου ποιητοῦ Βεραντζέρου ἐπραγματοποιήθη· Καὶ ἀληθῶς ἐὰν ὁ λαὸς ἢ μᾶλλον αἱ Κυβερνήσεις δὲν κατώρθωσαν εἰσέτι νὰ συγκροτήσωσι τὴν ἱερὰν συμμαχίαν καὶ νὰ τείνωσιν ἀλλήλαις τὴν χεῖρα, οἱ ἰατροὶ ἔλυσαν τὸ μέγα τοῦτο πρόβλημα ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνους εἰς τοὺς στρατιώτας τούτους τῆς ἀνθρωπότητος τὰ ὅρια τῶν ἐθνῶν ἐξέλιπον, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη εἶπον οὗτοι πρὸς ἀλλήλους ὅτι ὁ πάσχων ἄνθρωπος εἶναι πολίτης ὅλου τοῦ κόσμου.

»Καθ' ἣν ὥραν γράφομεν τὰς λέξεις ταύτας, πάντες οἱ ἀλλοδαποὶ συνάδελφοι ἡμῶν ἀπῆλθον τῆς Βελγικῆς ἄλλοι ἀλλαχόσε διευθυνόμενοι. Εἴθε εὑρόντες παρ' ἡμῖν τὴν πρέπουσαν αὐτοῖς φιλοξενίαν, διατηρήσωσι καθάπερ καὶ ἡμεῖς, γλυκείαν τὴν μνήμην τοῦ βραχέος χρόνου ὃν συνδιετρίψαμεν μετ' αὐτῶν!

» Ἀλλ' ἤδη ὅτε ἡ Σύνοδος ἔληξεν, ἴσως διὰ παντὸς, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ σκεφθῇ ἕκαστος ἐν ἡσυχίᾳ περὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῆς, ὁ δὲ τύπος ὁ ἄγρυπνος οὗτος φρουρὸς τῆς προόδου, ὀφείλει νὰ ἐκτιμήσῃ τὰς ἐργασίας αὐτῆς, καὶ νὰ τὰς γνωστοποιήσῃ εἰς τὸ κοινόν. »

Ἐνταῦθα τὸ ἀνωτέρω περιοδικὸν σύγγραμμα τῆς Βελγικῆς, ἀποδεικνύον διὰ μακρῶν τὰς ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς ταύτης Συνόδου εἰς τὴν ἰατρικὴν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ὀφθαλμιατρικὴν προκυψούσας ὠφελείας, ἐπιφέρει ὅτι· « ἐν Συνελεύσει ἐν ᾗ κατὰ πᾶν βῆμα ἀπαντῶνται αἱ ἐξοχώτεραι ἐπιστημονικαὶ ἐπισημότητες, ἥτις συνεκατέλεγε μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς Δόνδερς τὸν ἐξ Οὐτρέχτης, Γραιφὼν τὸν ἐκ Βερολίνου, Γαίγερον τὸν ἐκ Βιέννης, Ἄμμονα τὸν ἐκ Δρέσδης, Ἀναγνωστάκην τὸν ἐξ Ἀθηνῶν, Δεσμὰρ τὸν ἐκ Παρισίων, Μυρκὲς τὸν ἐκ Λισαβόνης κλπ. κλπ. ἀδύνατον ἦτο νὰ μὴ προαχθῶσι ἔργα ἄξια λόγου. Ἡ ἐπίκρισις ἣν ἐπενέγκομεν ἄφορᾷ μόνον τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα τῆς Συνόδου καὶ

οὐδόλως τὰς ἀληθῶς ἀξιοσημειώτους ἀνακοινώσεις, αἵτινες ἐγένοντο ἐν αὐτῇ καθ' ἑκάστην, καὶ περὶ ὧν θέλομεν κατόπιν πραγματευθῆ πλατύτερον. . . . . Ἀλλ' ἀπέχομεν ἐνταῦθα ἐπιφυλαττόμενοι νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἀντικειμένων τούτων, διότι σπεύδοντες νὰ διηγηθῶμεν πάντα τὰ ἐν τῇ Συνόδῳ διατρέξαντα, δὲν θέλομεν γράψει ἱστορίαν αὐτῆς, διότι μᾶς λείπουσιν εἰσέτι τὰ ἀναγκαῖα ἔγγραφα, ἀλλὰ θέλομεν προσπαθήσει νὰ ἐκτιμήσωμεν ἀκριβῶς καὶ ἀμερολήπτως τὰς ἐν αὐτῇ γενομένας συζητήσεις.»

« Τὴν 13 Σεπτεμβρίου, ἡμέραν Κυριακήν, ὥραν 11 Π. Μ. ἐγένετο ἔναρξις τῆς Συνόδου τῶν ὀφθαλμολόγων· ἅπαντα τὰ μέλη αὐτῆς εἶναι παρόντα, ἡ αἴθουσα τῆς Ἀκαδημίας ὑπερπλησθῆς, ἐπαρουσίαζε ζωηρότατον θέαμα· πανταχοῦ ἐσχηματίζοντο συνοθροίσεις, πανταχοῦ ἀντηλάσσοντο λόγοι συμπαθητικοί· ἡ μὲν γλῶσσα διέφερεν, ἀλλὰ παρὰ πᾶσιν ἡ γνώμη ἦτο μία καὶ ἡ αὐτή. Εἰς μίαν τῶν πλευρῶν τῆς αἰθούσης ἐκάθηντο αἱ κυρίαι, αἱ καλλωπίζουσαι διὰ τῆς παρουσίας αὐτῶν τὴν σοβαρὰν ταύτην ὁμήγυριν, εἰς δὲ τὸ βάθος τῆς αἰθούσης ἐκάθητο ὁ Κ. Δεδέκερ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, καὶ πολλοὶ πρέσβεις τῶν ξένων δυνάμεων.

»Τὸ γραφεῖον συνέκειτο ἐκ τῶν Κ. Κ. Φαλλὸ, Προέδρου, Βὰν Ῥοσσὸρὲκ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Γάνδῃ Πανεπιστημίου, Αἰριὲν, καθηγητοῦ τοῦ ἐν Λουβαίνῃ Πανεπιστημίου, Βὸσχ μέλους τῆς Ἀκαδημίας, καὶ Βαρλομὸντ Γενικοῦ γραμματέως.

Τῆς συνεδριάσεως ἀρξαμένης βαθεῖα σιωπὴ ἐπεκράτησεν ὁ δὲ Κ. Φαλλὸ ἐγερθεὶς ἀπήγγειλε τὸν ἀκόλουθον λόγον·

« Κύριοι !

» Θέαμα οὐχ ἧττον ἔνδοξον διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἢ παραμυθητικὸν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα παριστῶσιν οἱ τόποι οὗτοι σήμερον. Ἐν ᾧ πανταχόθεν τὰ ὑλικὰ συμφέροντα συρρέοντα πολιορκοῦσι καὶ περιζωννύουσιν ἡμᾶς, ἐν ᾧ ἅπασα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἡ ἐνεργητικότης φαίνεται συγκεντρωθεῖσα εἰς μόνην τὴν ὑλικὴν κερδοσκοπίαν, πόσον ὡραῖον θέαμα εἶναι τόσοι διάσημοι ἄνδρες, τόσοι ἰσχυροὶ νόες, οἵτινες χωρὶς οὐδενὸς ἀτομικοῦ συμφέροντος, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὸ μέγεθος τῆς ὁδοιπορίας, περιφρονοῦντες τηλικαύτας ἠθικὰς θυσίας, ἐγκαταλιμπάνοντες τὴν πλουσίαν αὐτῶν πελατείαν καὶ τὰς ἡδονὰς τῆς ἰδίας ἑστίας, προσέδραμον ἐνταῦθα ἐπὶ μόνῃ τῇ ἁπλῇ φωνῇ τῆς ἐπιστήμης, φωνῇ ἥτις διὰ νὰ εἰσακουσθῇ, οὐδὲν εἶχε καταναγκαστικὸν, ἀλλ' ἦτο μάλιστα τοσούτῳ τολμηρὰ καθ' ὅσον ἦτο πρωτοφανὴς καὶ ἄνευ προηγουμένων.

» Ναὶ μὲν αἱ σύνοδοι δὲν εἶναι σήμερον σπάνιαι· ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου τὸ ἐπωφελὲς τῶν τοιούτων συνεταιρισμῶν ἀνεγνωρίσθη, καὶ κατὰ πᾶν ἔτος συγκροτοῦνται τοιαῦται. Ὁ περίβολος ἐν ᾧ συνεδριάζομεν περιεῖχεν ἐσχάτως ἔτι μίαν καὶ λίαν πολυμελῆ, ἀλλ' ἐν αὐτῇ προέκειτο περὶ συμφερόντων γενικῶν, περὶ ζητημάτων ἀφορώντων πᾶσαν τὴν ἀνθρωπότητα, ἐν οἷς τὸ μέλλον τῆς κοινωνίας ἐνδιεφέρετο, δι' ὃ ἅπασαι αἱ κοινωνικαὶ κλάσεις παρεῖχον αὐτῇ στοιχεῖα, καὶ πάντες οἱ ἀντιπροσωπεύοντες τὰς ζωηρὰς αὐτῆς δυνάμεις, ὁ νομοθέτης, ὁ οἰκονομολόγος, ὁ διοικητὴς, ὁ βιομήχανος, ὁ ἔμπορος μετέσχον αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ παροῦσα συνέλευσις οὐδένα ἔχει τῶν τίτλων τούτων· δὲν εἶναι ὡς ἐκείνη μεγάλη, δὲν ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν συμφέροντα κατεπείγοντα, οὔτε περιλαμβάνει ὁρίζοντα τοσούτῳ εὐρύν. Περιοριζομένη εἰς μόνην τὴν τέχνην τοῦ θεραπεύειν, καὶ μάλιστα εἰς ἕνα μόνον τῶν ἧττον διεξερευνηθέντων κλάδων αὐτῆς, ἐφαίνετο ὅτι ἔμελλεν ὀλίγους μόνον νὰ προσελκύσῃ καὶ νὰ καταδικασθῇ ὡς ἐξάμβλωμα.

» Ἴδιον εἶναι τῆς τύχης πασῶν τῶν νέων ἰδεῶν νὰ ἀπαντῶσιν ἀντίστασιν ζωηράν· φυσικοὺς ἐχθροὺς ἔχουσιν αὗται τοὺς φθονεροὺς, τοὺς μισοῦντας πᾶν ὅ,τι αὐτοὶ δὲν ἐπενόησαν, τοὺς ἀπαθεῖς καὶ περὶ τὰ τετριμμένα σχολάζοντας ἐκείνους χαρακτῆρας τοὺς ὁποίους πτοεῖ πᾶν ὅ,τι ἐξέρχεται ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῶν ἕξεων αὐτῶν, τέλος τοὺς φιλοσκώμμονας καὶ σκεπτικοὺς ἐκείνους νόας εἰς οὓς ἡ ἀφοσίωσις εἶναι λέξις κενὴ, ἡ ἀφιλοκέρδεια ἀπάτη, καὶ τῶν ὁποίων προσφιλὲς ὅπλον εἶναι ὁ σαρκασμός.» Ἐνταῦθα ὁ ῥήτωρ ἐξακολουθῶν τὴν ἔκθεσιν τῆς δυσπιστίας καὶ τῶν πικρῶν ἐπικρίσεων αἵτινες ὑπεδέχθησαν κατ' ἀρχὰς τὴν περὶ τῆς συνόδου ταύτης πρόσκλησιν, ἀποδίδει κυρίως τὸν ἔπαινον τῆς τοσοῦτον λαμπρᾶς ἐπιτυχίας τῆς συνόδου, εἰς τὸν τὰ ἔργα τοῦ γενικοῦ γραμματέως ἀναδεχθέντα Κ. Βαρλομὸντ, καὶ ἐπὶ τέλους προστίθησι·

«Τὸ ἔδαφος ὅπερ πατεῖτε εἶναι ἔδαφος τῆς ἐλευθερίας, ὁ ἀὴρ ὅστις σᾶς περιβάλλει εἶναι πλήρης τοῦ ἀρώματος αὐτῆς, τὰ δώματα ἐντὸς τῶν ὁποίων διασκέπτεσθε εἶναι συνειθισμένα νὰ ἀκούωσι τὴν φωνήν της. Ἐνταῦθα τὰ πάντα κηρύττουσιν εἰς ἡμᾶς, ὅτι οὐδὲν ἐμπόδιον τίθεται εἰς τὴν πλήρη καὶ ἀπεριόριστον διαδήλωσιν τῶν ἰδεῶν. Τὸ πεδίον τῶν συζητήσεων εἶναι πεδίον πληρεστάτης ἰσότητος. Ἐνώπιον τῆς ἐπιστήμης καθὼς ἐνώπιον τοῦ νόμου πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι. Ἐὰν ὑπάρχῃ κυριαρχία ἐνώπιον τῆς ὁποίας ἅπαντες κλίνομεν τὸ γόνυ, αὕτη εἶναι ἡ κυριαρχία τῶν πραγμάτων φωτιζομένη ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Οὐδὲν ὄνομα ἔχει ἀξίαν ἐὰν δὲν ἀρύεται αὐτὴν ἐκ τῆς τοιαύτης πηγῆς. Πανταχοῦ ὅπου οἱ ἄνθρωποι συνέρχονται ἐπὶ σκοπῷ τῆς προόδου εἰσὶν ἀδελφοί. Τί σημαίνουσι τὰ φαντασιώδη ἐκεῖνα ὅρια τὰ ὑψούμενα ἀνὰ μέσον αὐτῶν, ὑπὸ τῆς διαφορᾶς τῶν ἐθνικοτήτων, τῆς ποικιλίας τῶν γλωσσῶν, τῆς διαφωνίας τῶν φρονημάτων καὶ τῶν δοξασιῶν, ἐνώπιον τοῦ ἱεροῦ συμφέροντος τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀνθρωπότητος;

» Κύριοι! ἡ σημαία ἡ κυματιζομένη ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ὑμῶν ἂς φέρῃ λοιπὸν τὴν ἐπιγραφὴν *Ἐλευθερία! Ἰσότης! Ἀδελφότης!* τὴν φορὰν ταύτην τολμῶ νὰ ἐγγυηθῶ ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη δὲν θέλει εἶσθαι ψεῦδος.

« Τὸν λόγον τοῦτον ὑπεδέχθησαν ῥαγδαῖαι χειροκροτήσεις. Μεθ' ὃν ἡ Σύνοδος ἐπικυρώσασα τὸ ἕως τότε προσωρινὸν αὐτῆς γραφεῖον, ἐψηφίσατο Πρόεδρον τῆς τιμῆς τὸν Κ. Ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν, ὅστις ἀναστὰς ἐτοποθετήθη παρὰ τῷ Κ. Φαλλοὺ, καὶ ἀπήγγειλε λόγον οὐχ ἧττον συγκινητικόν, ἐπίσης χειροκροτηθέντα.

»Διακοπείσης μετὰ μίαν ὥραν τῆς ὁμηγύρεως, ἐπανελθὼν ὁ *Κ. Κερβέρας* ἐξέθετο τὴν ἐν Ἱσπανίᾳ κατάστασιν τῆς ὀφθαλμιατρικῆς.

» *Ὁ Κ. Ἀναγνωστάκης* ὑπέβαλεν ὅμοιον ὑπόμνημα περὶ Ἑλλάδος καὶ Αἰγύπτου. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἀξιολόγου τούτου ὑπομνήματος θέλει ἐξακολουθήσει κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς ἐπιούσης.

« *Συνεδρίασις τῆς 15 Σεπτεμβρίου.* Ὁ Κ. Ἀναγνωστάκης ἐξακολουθεῖ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἀξιοσημειώτου (remarquable) αὐτοῦ ὑπομνήματος, ὅπερ ἐν τῇ χθεσινῇ συνεδριάσει *τοσοῦτον ἰσχυρῶς προσείλκυσε τὴν προσοχήν.*

» Μετὰ τὸν Ἀναγνωστάκην ὁ Κ. Μελχιὸρ ἐξέθετο τὴν κατάστασιν τῆς ὀφθαλμιατρικῆς ἐν τῇ Δανίᾳ, μεθ' ὃν ἡ Σύνοδος προέβη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐν τῷ προγράμματι ζητημάτων κλ.»

Μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς τετάρτης καὶ τελευταίας συνεδριάσεως συνεκροτήθη μεγαλοπρεπὲς συμπόσιον, ὅτε πολλαὶ ἐγένοντο φιλοτισίαι καὶ προπόσεις. Καὶ πάλιν ὁ ἡμέτερος Κ. Ἀναγνωστάκης ἀπήγγειλε λόγους ἐνθουσιώδεις, « συγκινήσαντας, κατὰ τὴν **Presse médicale**, ζωηρῶς τοὺς πάντας, καὶ ζωηρότερον χειροκροτηθέντας. »

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—ooo—

Notices sur la topographie ancienne de la Nouvelle Russie et de la Bessarabie par P. J. Brunn. Odessa, 1857.

Die Herakleotische Halbinsel, etc. par M. Becker. Leipzig, 1856.

Τέσσαρες ἢ πέντε φαίνονται οἱ τρόποι καθ' οὓς γίνονται αἱ γεωγραφικαὶ ἀνακαλύψεις καὶ αἱ ἐξακριβώσεις γνωστῶν ἤδη τῆς γῆς μερῶν· αἱ πολεμικαὶ ἐκστρατεῖαι, τὰ τῶν ἐμπόρων ταξίδια, αἱ τῶν ἱεραποστόλων πορεῖαι, περιηγήσεις σπουδαίων ἰδιωτῶν, καὶ τέλος ἀποστολαὶ κυβερνήσεων ἐξ ἐπίτηδες ἐπὶ σκοπῷ ἀνακαλύψεων. Ποῖος τῶν τρόπων τούτων εἶναι ὁ παρέχων τὰς ἀκριβεστάτας πληροφορίας, εἶναι ζήτημα οὐχὶ τῶν τυχαίων, διότι φαίνεται ὅτι ὅλοι οἱ τρόποι οὗτοι δὲν εἶναι ἐλεύθεροι ἀτοπημάτων καὶ ἐναντιοτήτων πρὸς τὴν ζητουμένην ἀλήθειαν. Ὁμολογούμενον ὅμως εἶναι ὅτι αἱ πολεμικαὶ ἐκστρατεῖαι καὶ τὰ τῶν ἐμπόρων ταξίδια ἦσαν αἱ παλαιόταται ἅμα καὶ καρποφορώταται ὁδοὶ τῶν γεωγραφικῶν ἀνακαλύψεων. Αὐταὶ ἔτι καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, ὅτε γίνονται τόσαι ἐξ ἐπίτηδες ἐπιστημονικαὶ ἀποστολαὶ, δὲν παύουσι χορηγοῦσαι ἡμῖν πολυτίμους τοπογραφικὰς εἰδήσεις. Αἱ πολεμικαὶ ἰδίως ἐκστρατεῖαι δεικνύουσι τὴν σήμερον πολλαπλῆν ἐνέργειαν καὶ συνενοῦσιν, οὕτως εἰπεῖν, ἐν ἑαυταῖς τὸν χαρακτῆρα ὅλων σχεδὸν τῶν ἄνω ῥηθέντων τρόπων, διότι καὶ ἐπιστημονικαὶ ἐπιτροπαὶ καὶ ἱεραπόστολοι καὶ ἔμποροι καὶ ἰδιῶται περιηγηταὶ αὐτὰς παρακολουθοῦσι καὶ ἔτι πρὸς τούτοις προηγοῦνται μὲν αὐτῶν πάντοτε αἱ παντοδαπαὶ ἐν ταῖς ἐφημερίσιν ἀφηγήσεις περὶ τῶν μερῶν ἐπὶ τὰ ὁποῖα γίνονται αἱ ἐκστρατεῖαι, ὡς κινουμένης τῆς περιεργείας τοῦ κοινοῦ πρὸς γνῶσιν αὐτῶν, ἕπονται δὲ πολλάκις αἱ τῶν εἰς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου διαμεινάντων λογίων περαίτεραι ἀνιχνεύσεις, ὡς διατηρουμένης ἐπὶ πολὺ τῆς περιεργείας τοῦ κοινοῦ καὶ μετὰ τὰς τέλος λαβούσας ἀνθρωποκτόνους πράξεις. Οὕτως ὁ πολύτλας ἄνθρωπος προσπαθεῖ ἐκ παντὸς νὰ ὠφεληθῇ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ καθ' Ὅμηρον ὀκρυόεντος πολέμου, τοῦ οὐδόλως βέβαια ἐρασμίου πράγματος. Τοιαύτην πηγὴν καὶ ἀφορμὴν ἔχουσι καὶ τὰ ἄνω σημειούμενα παρ' ἡμῶν δύω βιβλία, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν πρῶτον δημοτικώτερόν πως γεγραμμένον καὶ ἄνευ συχνῆς παραθέσεως ἀρχαίων κειμένων, ἐξετάζει ἐν σειρᾷ ἀλφαβητικῇ ὅλους σχεδὸν τοὺς τόπους ἔνθα ὁ τελευταῖος μέγας πόλεμος διεξήχθη, τὸ δὲ ἕτερον γεγραμμένον φιλολογικώτερον καὶ μὲ πίνακα τοπογραφικὸν συνοδευόμενον, εἰς ἓν μέρος μόνον τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου περιορίζεται, τὸ περὶ τὴν Σεβαστούπουλιν, καὶ περιεργότατον διὰ τοῦτο καθίσταται. Μὴ δυνάμενοι ἡμεῖς νὰ παρακολουθήσωμεν τοὺς συγγραφεῖς τῶν δύω τούτων βιβλίων εἰς τὰς ἀξιολόγους ἐρεύνας των, ἀρκούμεθα εἰς τὸ νὰ δηλώσωμεν αὐτὰ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς ἡμῶν τοὺς πολλαχοῦ κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη διατρίβοντας χάριν ἐμπορίου ἢ ἄλλων πολιτιστικῶν ἐνεργειῶν, καὶ εὐχαριστοῦμεν τοὺς κυρίους **Brunn** καὶ **Becker**, ὅτι καὶ αὐτοὶ, τὸ παράδειγμα τῶν πρὸ αὐτῶν ἀρχαιολόγων ζηλώσαντες, ἠσχολήθησαν περὶ τὴν διευκρίνησιν τῆς ἱστορίας τῶν τόπων, ἔνθα οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι οὐχὶ ἄνευ ὠφελείας τῆς ἀνθρωπότητος διατρίψαντες αἰῶνας ὅλους, κατέλιπον ἑαυτῶν μνήμην ἀθάνατον, μαρτυρουμένην καὶ ἐκ μνημείων καὶ ἐκ γεωγραφικῶν ὀνομάτων σωζομένων. Ἕως ὅτου καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ δυναμωθῶμεν εἰς τοιαύτας ἐπιστημονικὰς ζητήσεις κατά τε τὰς ἡμετέρας χώρας καὶ κατὰ τὰς τῶν πάλαι Ἑλλήνων ἀποικίας, εὐπρόσδεκτα λίαν πρέπει νὰ μᾶς εἶναι τὰ τοιαῦτα τῶν βιβλίων. Διὸ καὶ ἐκρίθη σκόπιμος ἡ ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ συγγράμματι μνεία αὐτῶν. Ὅπως δὲ οἱ δύω οὗτοι Εὐρωπαῖοι, διδάσκαλοι ὄντες γραμμάτων ἀνθρωπισμοῦ κατ' ἐκείνας τὰς ξένας αὐτοῖς χώρας, ἐκτὸς τοῦ κυρίου αὐτῶν ἔργου ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὰ δυσχερέστερα τῶν ἱστορικῶν καὶ γεωγραφικῶν ζητημάτων, οὕτως εὐχόμεθα νὰ πράττωσι καὶ ὅσοι ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διδάσκουσι τὴν πολυπλάνητον τῶν Ἑλλήνων νεολαίαν· καὶ τοιοῦτοι διδάσκαλοι εἶναι πολλοὶ καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἀλλοῦ, καὶ

δύνανταί τινα ἐκ διαλειμμάτων ἔργα ἐπιστημονικὰ νὰ τελῶσιν, ἂν μόνον φροντίζωσι νὰ προκαταρτίζωνται ὡς δεῖ διὰ μελετῶν, καὶ μανθάνοντες πρῶτον τὰς ἐγχωρίους γλώσσας νὰ προμηθεύωνται ἔπειτα καὶ τὰ νεώτατα καὶ ἀκριβέστατα περὶ ἑκάστου τόπου ἔνθα διατρίβουσι βιβλία, ἐξ ὧν θέλουσι βλέπει τί τὸ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης μέχρι τοῦδε γνωσθὲν, καὶ τί τὸ περιμένον ἔτι ἐξακρίβωσιν. Εἴθε ἡ εὐχὴ ἡμῶν μὴ μείνῃ ἀτέλεστος!

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 17 Ὀκτωβρίου 1857.

Κ.

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Δικαίου

Κ. Γ. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ.

—ooo—

Μαθόντες ὅτι ὁ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καθηγητὴς Κ. Γ. Μαυροκορδάτος ἤρξατο καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν χειμερινὴν ἐξαμηνίαν τῆς διδασκαλίας τοῦ Δικαίου διὰ εἰσαγωγῆς ἐμφαινούσης τὴν περὶ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν ἕλληνα συγχρόνως λόγον θειότητα τοῦ ἀνδρὸς, ἐζητήσαμεν καὶ καταχωρίζομεν αὐτὴν ἐνταῦθα χάριν τῶν ἀναγνωστῶν, ὡς συνέχειάν τινα τοῦ ἐπίσης εἰσαγωγικοῦ λόγου τοῦ καθηγητοῦ τούτου, ὃν ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τῷ φυλλαδίῳ, 59.

—o—

Φίλοι Ὁμιληταί!

Ὅριον ἔθετο ὁ Θεὸς ἀναμέσον τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀναμέσον τῆς ἀδικίας· καὶ δὴ τὸ δίκαιον, θεῖον τυγχάνον ἀπαύγασμα, τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων ὑπερέχει, καὶ τῆς τε ἀτομικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς τῶν λογικῶν ὄντων ὑπάρξεως ἄρευκτος ὅρος καθέστηκε, καὶ τῶν τε ἀνθρώπων καὶ τῶν ἐθνῶν ἡγεῖται, *ἡμέρας μὲν ἐν στύλῳ νεφέλης, τοῦ δεῖξαι αὐτοῖς τὴν ὁδὸν· τὴν δὲ νύκτα ἐν στύλῳ πυρὸς, τοῦ φαίνειν αὐτοῖς.*

Εὐγνωμόνως τοίνυν οἱ ἄνθρωποι ἐκ Θεοῦ εἰληφέναι ὁμολογοῦμεν τὰς ἐντολὰς, αἷς ὑπείκειν ὀφείλομεν, ὅπως αὐτοί τε ὦμεν εὐτυχεῖς καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ τὰ πρὸς εὐδαιμονίαν τοῖς πλησίον ἡμῶν μετὰ θυμηδίας παρέχωμεν· καί γε ἐπαγαλλόμεθα εἰκότως πάνυ ὅτι ἐκ Θεοῦ τὸ δίκαιον ἀπεδεξάμεθα, καὶ προθύμως τοῖς ἐντάλμασι τοῦ πλάστου ἡμῶν ὑποτασσόμεθα, ἐγκαλλωπιζόμενοι μάλιστα ὅτι θείοις ἐντάλμασιν, οὐχὶ δὲ βουλήσει ὑπείκομεν θνητῶν, *ὧν οἱ λογισμοὶ πάντες δειλοί, καὶ αἱ ἐπίνοιαι ἐπισφαλεῖς.*

Ἀλλ' ἐὰν ἐγκύψωμεν τῇ ἱστορίᾳ, Δηϊόκας καὶ Σόλωνας καὶ Λυκούργους, νόμους καὶ ῥήτρας ἐφ' ἑκάστῳ ἔθνει τιθέντας, ἀνευρήσομεν, ὅλους δὲ θεσμῶν ὁρμαθοὺς καὶ νόμων σωρείας κατιδόντες, ὁμολογήσομεν πάντως τὴν ἀδιάλειπτον τοῦ ἀνθρώπου ἐπέμβασιν εἰς τὰ πρὸς διοργάνωσιν τῶν κοινωνιῶν τείνοντα, καὶ, ἔστι δίκαιον τοῦ θείου δικαίου παρεκκλίνον ἀνακράζομεν· ἔνθεν τοι ἔσωθεν μὲν τὸ θεῖον δίκαιον ἐπιγινώσκοντες, ἔξωθεν δὲ τὸ ἀνθρώπινον δίκαιον διδασκόμενοι, τό τε φυσικὸν καὶ τὸ θετικὸν κατέχομεν ἅμα δίκαιον· ἐκ δὲ τοῦ συνόλου ἀμφοτέρων τούτων ἡ ἐν γένει ἐπιστήμη τῶν νόμων προκύπτει.

Νόμος μὲν οὖν καλεῖται τὸ ἐπιτασσόμενον ἡμῖν παρὰ τοῦ πρὸς ὃν ὑπακούειν ὀφείλομεν· δίκαιον δὲ ἡ τῶν νόμων ἐπιστήμη· εἶθ' οὕτω τὸ δίκαιον εἰς φυσικὸν καὶ θετικὸν διῄρηται· καὶ φυσικὸν μὲν δίκαιον τὸ σύνολον κέκληται τῶν πρὸ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους νόμων, οὓς ὁ δημιουργὸς τοῦ παντὸς ἔθετο· θετικὸν δὲ δίκαιον τὸ σύνολον ἤκουσε τῶν παρὰ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὰς χρείας τῶν κοινωνιῶν τεθειμένων νόμων· καὶ ἀρχικὸς μὲν καὶ θεῖος τύπος τοῦ δικαίου τὸ φυσικὸν τυγχάνει δίκαιον, ὁ δ' ἐπιγενόμενος καὶ ἀνθρώπινος τοῦ δικαίου τύπος τὸ θετικόν ἐστι δίκαιον.

Ἀλλ' ὅτι περ ἡ πόλις τὸ θετικὸν καθίστησι δίκαιον, μὴ νομίσητε, ὅτι αὕτη τὸ ἀρχέγονον φυσικὸν δίκαιον ἀποκλείει καὶ ἀποσοβεῖ, καὶ τοὺς πολίτας ἀπομανθάνειν καταναγκάζει *τὴν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἐγγεγραμμένην νομοθεσίαν, οὐ μέλαν, ἀλλὰ πνεύματι Θεοῦ ζῶντος, οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίναις·* τοὐναντίον ἐξ ὧν ἐροῦμεν ὑμῖν δῆλον γενήσεται ὅτι οὔτε αὐτοτελὲς, οὔτε μὴν ἰδιόρρυθμον τὸ θετικόν ἐστι δίκαιον, ἀλλ' ὅτι τοῦτο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἥδρασται καὶ ἐστήρικται, μᾶλλον δ' ὅτι τὸ θετικὸν δίκαιον αὐτὸ τοῦτό ἐστι τὸ φυσικὸν δίκαιον, κατὰ τὰς κοινωνικὰς χρείας μικρὸν ἀλλοιούμενον διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν· ἓν γάρ ἐστι δίκαιον τὸ δεδομένον ἄνωθεν· διὸ καὶ καλῶς εἴρηται ὅτι οὐχ ὑπάρχει δίκαιον κατὰ τοῦ δικαίου, Il n'y a pas de droit contre le droit· ἀναγραφομένης οὕτω τῆς προϋπάρξεως ἀρχῶν αἰωνίων, καὶ ὑποδεικνυμένου τῷ ἀνθρώπῳ ὅτι καὶ ἐν αὐτῷ τῷ νομοθετεῖν τῷ θείῳ ὑποκλίνεσθαι οὗτος ὀφείλει νόμῳ· τοῦτο ἐποίησαν οἱ περιώνυμοι ἐκεῖνοι ἄνδρες οἱ ἐν νομοσχεδίῳ τὸν γαλλικὸν πολιτικὸν κώδικα τοῖς νομοθέταις παραστήσαντες· ἤρξαντο γὰρ τῶν εἰσαγωγικῶν τοῦ κώδικος τούτου διατάξεων διὰ τῶν ἑξῆς: Il existe un droit universel et immuable, source de toutes les lois positives: il n'est que la raison naturelle en tant qu'elle gouverne tous les hommes.

Ἀλλ' ἰδοὺ πῶς καὶ ὁ Κικέρων τὸ φυσικὸν ὡρίσατο δίκαιον: Est non scripta, sed natura lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus.

Οὕτω τοίνυν καὶ πρὸ τοῦ χριστιανισμοῦ τὸ φυσικὸν ὡμολόγητο δίκαιον, καὶ τοῦτο παγκόσμιον καὶ ἀμετάβλητον παρ' αὐτῶν τῶν ἐθνικῶν ἀνεκηρύττετο, ὡς ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ ἀρμόζον· ἀλλ' οὖν τὸ θετικὸν δίκαιον, jus civitatis, οὐδὲ παγκόσμιον, οὐδ' ἀμετάβλητόν ἐστι· δημιούργημα γὰρ ἀνθρώπων τυγχάνον, ἐπιχώριόν ἐστι, καὶ ἅμα τοῖς χρόνοις καὶ ταῖς περιστάσεσι συμμεταβάλλεσθαι εἴωθε· μόνος γὰρ ὁ παντοκράτωρ Θεός, ὁ δεσπότης

τῶν ἁπάντων, ἐράπαξ νόμον ἔθετο, τὰ ὅσια καὶ δίκαια τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐκδιδάσκοντα, καὶ τὴν εἰς τὴν μακαριότητα τοὺς πάντας ἄγουσαν ὁδὸν διαγράφοντα· οἱ δὲ κατὰ ἔθνη νομοθέται ἐφ' ἑκάστῳ λαῷ ἰδίᾳ νόμους ἐξέθεντο, καὶ τούτους τοῖς χρόνοις μεταβαλλομένους διὰ τὰς κοινωνικὰς μεταπτώσεις· διὸ καὶ τὸ μὲν θετικὸν δίκαιον κατὰ ἔθνη καὶ κατὰ χρόνους ἐπ' ἄπειρον ἀλλοιοῦται· τὸ δὲ φυσικὸν δίκαιον ἕστηκεν ἀκράδαντον, καὶ τὸν ἐσαεὶ χρόνον ἀναλλοίωτον διαμενεῖ. Διέπουσι λοιπὸν ἡμᾶς ὡς μὲν λογικὰ ὄντα τὸ φυσικὸν δίκαιον, ὡς δὲ πολίτας τὸ θετικὸν δίκαιον τοῦ ἔθνους εἰς ὃ ἰδίᾳ ἕκαστοι ἀνήκομεν.

Τοιοῦτον καθ' ἑκάστην ἐν ταῖς μετ' ἀλλήλων σχέσεσι τῶν ἀνθρώπων τὸ φυσικὸν παρίσταται δίκαιον, οὐ διδακτὸν, ἔμφυτον δὲ καὶ παγκόσμιον καὶ ἀμετάβλητον καὶ τοῖς πᾶσιν ἐπενεργοῦν ἄνευ διαστολῆς ἔθνους ἢ φύλου, ἢ ἡλικίας· ἅπαντες γὰρ συγχαίρομεν τῷ ἐκβαρείας νόσου ἀναῤῥώσαντι ἢ ἐκ σάλου καὶ κλύδωνος διασωθέντι· καὶ τῷ πάσχοντι δὲ συναλγοῦμεν, καὶ τὸν δυστυχοῦντα ἐλεοῦμεν, καὶ ἐκκλίνοντες ἀπὸ κακοῦ, ποιοῦμεν τὸ ἀγαθόν. Νήπια μετὰ γερόντων, ἄῤῥενες καὶ θήλεα συγχαίρομεν τοῖς ἀπὸ σεισμοῦ καὶ καταποντισμοῦ διασωθεῖσι, κἂν ἀλλόφυλοι τυγχάνωσι, κἂν δυσμενεῖς ἡμῖν ὦσι, καὶ ἐναλλὰξ δάκρυα χαρᾶς τὰ τῆς λύπης δάκρυα διαδέχεται.

Ὅτι δὲ καὶ τὸ θετικὸν δίκαιον ἔστιν οἷον ὑμῖν τοῦτο παρέσχησα, τὸν ἀσυκὸν τῶν Γάλλων κώδικα εἰς μαρτύριον φέρω καὶ ἐναργῶς ὑμῖν καταδείξω ὅτι τοῦτο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ τεθεμελίωται δικαίου. Κατὰ γὰρ τὸ παρελθὸν ἔτος ὑπέδειξα ὑμῖν, ὡς πάντως μέμνησθε, ὅτι διὰ πολλῶν διατάξεων δικάζοντάς τε καὶ δικαζομένους εἰς τὸ φυσικον ὁ νομοθέτης παραπέμπει δίκαιον· ὅτι πᾶταν καταργήσας διάκρισιν μεταξὺ προσώπων, τὴν δουλείαν καὶ τὴν δουλοπαροικίαν κατέστρεψε, καὶ τὸ ἀξίωμα φύσει δοῦλος φύσει ἐλεύθερος ἀποδοκιμάσας, μετὰ πολλῆς τῆς ἐλευθεριότητος τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο perissent les Colonies plutôt qu'un principe διεσάλπισεν· ὅτι ὑπέρ τε πολιτῶν καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ἀλλοδαπῶν τὴν ἐνώπιον τοῦ νόμου εὐαγγελικὴν ἰσότητα εἰσήγαγεν ὁ νομοθέτης, ὅτι τὸ οἰκογενεικὸν δίκαιον ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν βάσεων ὠκοδόμησε, τὸν νόμιμον γάμον συνιστῶν, τὰς παλλακείας καὶ τὰς ἀθεμιτογαμίας καταστρέφων καὶ τὰ διαζύγια ἀπαγορεύων· ὅτι μόνοις τοῖς ἐκ νομίμου γάμου τέκνοις οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ διατρανώσας, τὰ ἐν ἀνομίαις συλληφθέντα καὶ τῆς πατρικῆς ἑστίας ἐξήλασε καὶ τῶν κληρονομικῶν δικαιωμάτων ἀπεστέρησεν· ὅτι τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν τοῖς γονεῦσιν ἀπένειμεν ἐπὶ ἀγωγῇ καὶ ἐκπαιδεύσει τῶν τέκνων, οὐχὶ δὲ ἐπὶ χρημάτων πορισμῷ· ὅτι τὴν πρός τε τοὺς γονεῖς καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀνιόντας διηνεκῆ ὑποταγὴν καὶ εὐπειθειαν καὶ σέβας ἐντόνως πάνυ τοῖς τέκνοις ἐνετείλατο· ὅτι τὴν ἀτοπίαν ὅλην τῆς ῥωμαϊκῆς καὶ τῆς μεσαιωνικῆς νομοθεσίας προθέλυμνον ἀπέσπασεν, ἐπὶ ἀχειροτμήτου ἀκρογωνιαίου λίθου τὴν οἰκογένειαν καὶ τὸ κληρονομικὸν δίκαιον ἐποικοδομήσας, καὶ πᾶσαν διάκρισιν προσώπων καὶ πραγμάτων καταργήσας, καὶ ἔγκυρον ἐπί τε συμβολαίοις καὶ ἐπὶ μεταβάσει ἰδιοκτησίας μόνην τὴν ἐλευθέραν τῶν συμβαλλομένων βούλησιν ἀποφηνάμενος, καὶ συνελόντι φάναι, τὸ αἷολον τῶν ἐφ' ἑκάστοις συμβολικῶν τύπων ἐξοβελίσας καὶ προγράψας.

Οὕτω τοίνυν ἐν ἑκάστῃ πόλει συνυπάρχουσι καὶ συμβαδίζουσι τὰ δύο ταῦτα δίκαια, καὶ τὸ ἐπιτασσόμενον ἡμῖν πράττομεν ἀσμένως ὑπακούοντες οὐ μόνον τῷ ἐπουρανίῳ Θεῷ ἀλλὰ καὶ τῷ ἐπιγείῳ Νομοθέτῃ, διαῤῥήδην τὸ φυσικὸν ἐνστερνιζομένῳ δίκαιον, καὶ τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος αὐτοῦ βάσιν πανδήμως τοῦτο διασαλπίζοντι.

Τοσαῦτα περὶ δικαίου ἐν ἐπιτομῇ ἐκθέμενος ὑμῖν κατ' αὐτὴν τὴν ἔναρξιν τῶν παραδόσεών μου, τῆς τῶν νόμων ἑρμηνείας ἄρχομαι· καὶ πρῶτον μὲν τὰ περὶ τῆς ἀποδείξεως καὶ τῆς ἀποσβέσεως τῶν ἐνοχῶν κεφάλαια ἑρμηνεύσας, καὶ οὕτω τὴν περὶ ἐνοχῶν θεωρίαν συμπληρώσας, μεταβήσομαι εἰς τὴν παράδοσιν πρῶτον τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου, εἶθ' οὕτω τῶν κατ' εἶδος συμβολαίων.

ΟΛΙΓΑ ΤΙΝΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ

ΑΝΝΑΜΙΤΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.

—ooo—

Ποτὲ ἴσως μετὰ τὴν ἐποχὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου δὲν κατέστησαν τοσοῦτον ἄξιαι μελέτης αἱ χῶραι τῆς Ἀσίας ὅσον σήμερον. Ἡ Κίνα, τὸ ἀχανὲς τοῦτο κράτος, τὸ ἔχον μὲν καὶ πληθυσμὸν καὶ ἔκτασιν καταπολὺ ἀνώτερα συμπάσης τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ καταπολὺ ἐλαττούμενον τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀναπτύξεως καὶ προόδου, ἀνθίσταται ἀγέρωχος πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ φαίνεται προτιμῶσα ν' ἀποτεφρωθῶσιν αἱ πόλεις, νὰ καταποντισθῶσιν οἱ στόλοι, νὰ κατασφαγῶσιν οἱ κάτοικοι αὐτῆς, ἢ νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὴν ἐλαχίστην τῶν ἀξιώσεων τῆς δυνάμεως ἥτις ἐπιβάλλει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν ἰδίαν θέλησιν καὶ εἰς τὰ ἰσχυρότερα κράτη τῆς Εὐρώπης. Ἡ Ἰνδία ἀποστατεῖ κατὰ τῆς Ἀγγλίας, καὶ ἐκτραχηλίζεται εἰς τοιαύτας θηριωδίας οἷαι δὲν ἀπαντῶνται ἀπ' αἰῶνος οὐδ' εἰς τῶν βαρβαρωτέρων ἐθνῶν τὴν ἱστορίαν. Οὔτε τὸ γυναικεῖον φῦλον, οὔτε ἡ πρεσβυτικὴ ἡλικία, οὐδ' αὐτὰ τὰ βρέφη εὑρίσκουσι χάριν παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, παρ' οἷς ἀνακαλύπτονται σήμερον κλίσεις καὶ ἰδιότητες οἷας οὐδ' ὑπώπτευσαν οἱ πολιτικοὶ ἢ οἱ φιλόσοφοι τῆς Μεγάλης Βρεταννίας ἐφ' ὅλον τὸν αἰῶνα τῆς κυριαρχίας αὐτῶν. Ἐννοεῖται ἄρα πόσον περίεργοι εἰσὶν αἱ περιγραφαὶ ὅσαι ἀποβλέπουσι τὰ ἤθη, τὰ ἔθιμα καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων τῶν Ἀσιατικῶν τούτων χωρῶν. Ναὶ μὲν ἡ *Παρδώρα*, ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς, πολλὰ ἐδημοσίευσε περὶ

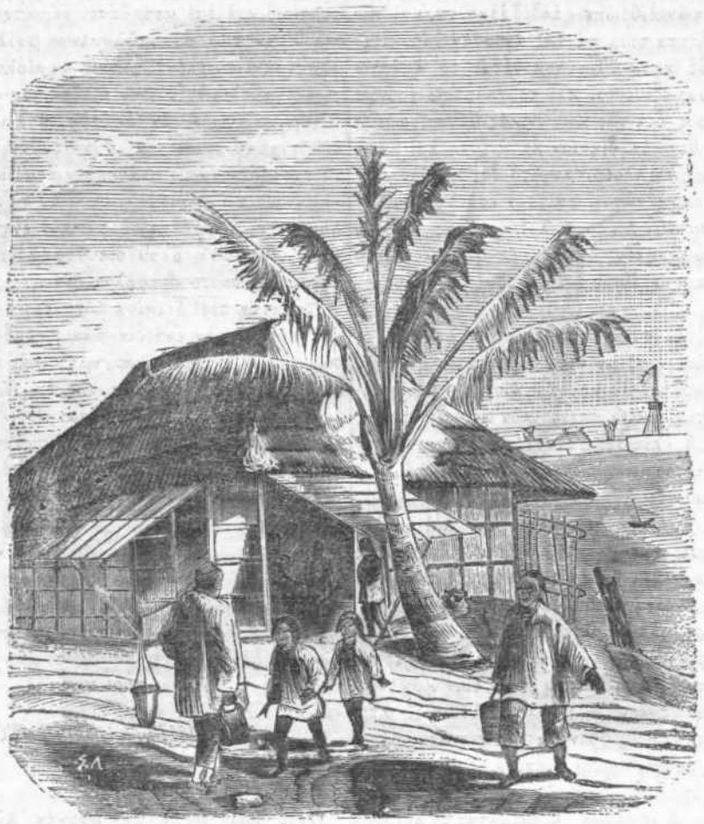

Οἰκία Ἀνναμιτική.

αὐτῶν, ἐξιστορήσασα μάλιστα ἐν ἐκτάσει καὶ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰνδίας ὑπὸ τῶν Ἄγγλων· ἀλλὰ καὶ σήμερον, ὅτε ἡ Εὐρώπη πᾶσα ἔχει τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστραμμένους πρὸς τὰ μέρη ἐκεῖνα ὅπου ἡ βαρβαρότης παλαίει πρὸς τὸν πολιτισμόν, δὲν νομίζει περιττὸν νὰ προσθέσῃ καὶ νεωτέρας τινὰς εἰδήσεις. Ἄρχεται δὲ ἀπὸ χώρας περὶ ἧς διόλου ὧν ὡμίλησεν.

Τὸ Ἀνναμιτικὸν κράτος εἶναι τὸ συνηθέστερον ὀνομαζόμενον Cochinchine ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων· κεῖται δὲ πέραν τοῦ Γάγγου, καὶ κατοικεῖται ὑπὸ 23,000,000 κατοίκων ἀνηκόντων εἰς τὴν Μογγολικὴν φυλὴν, ὁμοιαζόντων τοὺς Σίνας, καὶ ἐχόντων διάλεκτον καὶ γραφὴν ἐκ τῆς γλώσσης τούτων παραγομένας. Ἡ γῆ εἶναι εὐφορωτάτη, καὶ παράγει σάκχαρι, ὀρύζιον, τέϊον, ἀνανᾶν, πέπερι, μεταξοσκώληκας καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐπικρατοῦσα θρησκεία εἶναι ὁ βουδδισμὸς, ὁ δὲ Δόβας ἢ βασιλεὺς εἶναι ἀπόλυτος· καὶ ὅμως ἐνίοτε πάσχει τὸ πάθημά τινων ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης, δηλαδὴ διώκεται ὑπὸ τῶν ὑπηκόων του. Ἔχει δὲ τὸ Ἀνναμιτικὸν κράτος καὶ σχολεῖα καὶ μανδαρίνους ἀπαραλλάκτως ὡς ἡ Κίνα. Περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος Γάλλοι ἱεραπόστολοι καὶ ἀξιωματικοὶ ἐλθόντες ἐνταῦθα κατήχησαν πολλοὺς εἰς τὰ δόγματα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, κατώρθωσαν νὰ ἀφεθῇ ἐλευθέρα ἡ λατρεία τοῦ Χριστοῦ, καὶ πολλὴν ἀπέκτησαν ἐπιρροὴν παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις· ἀλλὰ δὲν ἐνθυμούμεθα διατί ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις, παραγγείλασα πρό τινος χρόνου νὰ καταστραφῶσι δύο τοῦ κράτους τούτου φρούρια συνάμα δὲ καὶ ὁ στόλος του, ἀπώλεσε πᾶσαν ἐκείνην τὴν ἐπιρροήν.

Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος ὁ βασιλεὺς Μιγ-Μὰν, ὡμὸς διάδοχος φιλανθρώπου πατρὸς, κατεδίωξε τοὺς χριστιανοὺς, καὶ ἐκυβέρνησε διὰ βασανιστηρίων καὶ τρόμου. Ἐρρόντισεν ὅμως ν' ἀποκτήσῃ ναυτικὸν οἷον καὶ τῶν Εὐρωπαίων, κατασκευάσας δίκροτα ὡς τὰ Γαλλικὰ, καὶ ἀγοράσας ἀτμόπλοια, καὶ διοργανώσας τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς εὐρωπαϊστί.

Ἐπειδὴ, ὡς εἴπομεν, συγγενεύουσιν οἱ Ἀνναμῖται μετὰ τῶν Σινῶν, ἔχουσι καὶ τὰ αὐτὰ ἔθιμα καὶ ἤθη. Αἱ κατοικίαι αὐτῶν εἰσὶν ὁποῖαι ἐξεικονίζονται ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι. Τὰ παμπληθῆ αὐτῶν πλοιάρια, ἅτινα ὡσαύτως παριστάνονται διὰ δευτέρας εἰκόνος, εἶναι κομψότατα καὶ ὁμοιάζουσι μᾶλλον κάνυστρα, αἱ δὲ σανίδες καὶ τὰ λοιπὰ ξύλα δὲν συνάπτονται διὰ ἥλων, ἀλλὰ διὰ καλάμου ἢ διὰ πασσάλων,

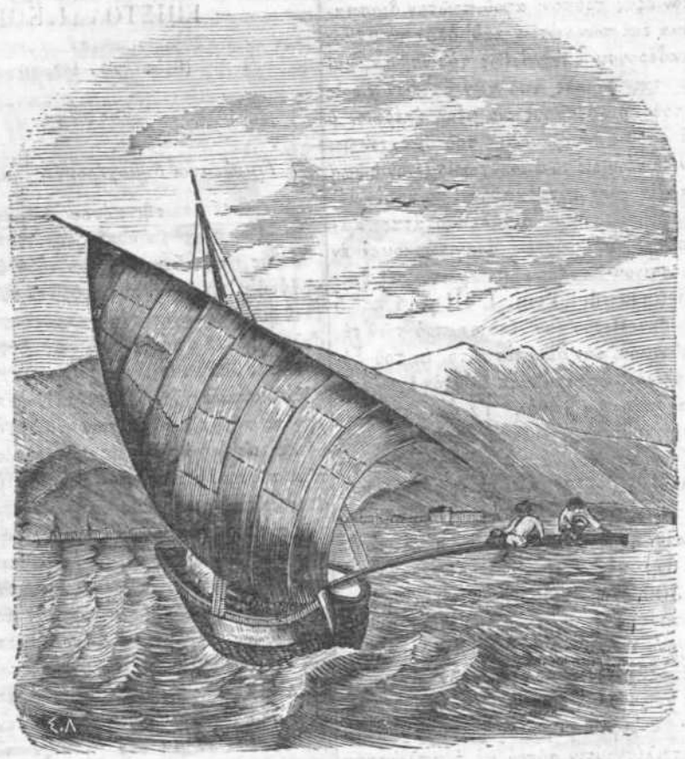

Πλοῖον Ἀνναμιτικόν.

Πολλάκις ἔχουσι μῆκος πεντήκοντα ποδῶν καὶ πλέουσι κατὰ τοῦ ἀνέμου μὴ φοβούμενα ν' ἀνατραπῶσι, διότι δύο ἢ καὶ τρεῖς ναῦται, κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς σφοδρότητος αὐτοῦ, καθήμενοι ἐπὶ ξύλου μακροῦ ἐξέχοντος τῆς μιᾶς τῶν πλευρῶν, ἀντιζυγίζουσι τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματος.

(*Ἕπεται τὸ τέλος.*)

ΠΕΡΙ ΤΑΡΙΧΕΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ

παρὰ τοῖς Ἰνδοαμερικανοῖς.

—ooo—

Ὁ Κ. Ἀλβάρος Ῥεύνοσος ὑπέβαλεν ἐσχάτως εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Αὐτοκρατορικὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν περίεργον διατριβὴν περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Ἰνδοαμερικανῶν ταριχεύσεως τῶν νεκρῶν· ταύτης σύντομον περίληψιν ἢ μᾶλλον τεμάχια ἐρανισθέντα τὰ πλεῖστα ἐξ ἀνεκδότων χειρογράφων σωζομένων ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς Μαδρίτης, δημοσιεύομεν καὶ ἡμεῖς.

Ἐν πρώτοις παρατηρεῖ ὁ Κ. Ῥεύνοσος ὅτι οἱ λαοὶ οὗτοι συνειθίζουσι νὰ ταριχεύωσι τοὺς νεκροὺς κατὰ τρεῖς τρόπους, δηλονότι, διὰ τῆς κυρίως ταριχεύσεως, διὰ τῆς ἀποξηράνσεως, καὶ διὰ τῆς ἐντέχνου τρόπον τινὰ πληρώσεως. Περὶ τοῦ τελευταίου τούτου τρόπου τῆς διατηρήσεως τῶν νεκρῶν λέγει ὁ Λας-Κάσας ἐν τῷ χειρογράφῳ αὐτοῦ συγγράμματι «Apologetica Historia de las Indias» τῷ σωζομένῳ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Μαδρίτῃ Ἱστορικῆς Ἀκαδημίας, ὅτι ἔν τινι κωμοπόλει τῆς ἐπαρχίας Κάλα ὑπῆρχεν εὐρύχωρον καὶ ὑψίροφον οἴκημα ἐκ ξύλων κατεσκευασμένον, καὶ στέγην ἔχον ἐξ ἀχύρων, μίαν δὲ θύραν καὶ τέσσαρα παράθυρα. Ἐν τῷ οἰκήματι τούτῳ ἐκρέματο ξύλινος καὶ πλατεῖα θέσις, ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην πλευράν, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἔκειντο κατὰ τάξιν τεθειμένα διάφορα ἀνθρώπινα πτώματα. Ἡ διατήρησις δὲ αὐτῶν ἐγίνετο οὕτω πως· Ἐγεμίζετο τὸ δέρμα μὲ τέφραν, εἰς ὃ προσέθετον τὸ ἀπεικόνισμα τοῦ νεκροῦ κατὰ φυσικὴν ἀναλογίαν κατεσκευασμένον καὶ ἀκριβῶς ὅλους τοὺς φυσιογνωμικοὺς χαρακτῆρας παριστάνων τοσούτῳ ἐπιτηδείως, ὥστε τὰ πτώματα ἐφαίνοντο μᾶλλον ζῶντες ἀνθρωποι· τὰ δὲ ἀπεικονίσματα ἐγίνοντο ἐκ κηροῦ ἐντέχνως κατειργασμένα. Ὁ δὲ Λαφίτανος ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Mœurs des sauvages américains, Paris, 1724; t. 11. p. 389 λέγει ταῦτα· « Λαοί

τινες τῆς Βορείου Ἀμερικῆς διατηροῦσι τοὺς νεκροὺς κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον· ἀφοῦ πρῶτον διασπαράξωσι τὸ σῶμα ἐπὶ τῶν νώτων καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ράχεως, ἐκδέρουσιν ἐπιτηδείως τὸ πτῶμα, καὶ ἀποχωρίζουσι τὰς σάρκας ἀπὸ τῶν ὀστέων χωρὶς νὰ βλάψωσι τοὺς συνδέσμους ἵνα μένῃ ἀκέραιος ὁ σκελετός, καὶ ἀφοῦ ἀποξηράνωσι τοῦτον ἐντελῶς, τὸν εἰσάγουσιν ἐκ νέου εἰς τὸ ἀποκεχωρισμένον σῶμα προπαρασκευασθὲν ἤδη· τότε ῥάπτουσι τὸ κοπὲν μέρος καὶ συμπληροῦσι τὰ κενὰ διὰ λεπτοτάτης ἄμμου. Περὶ δὲ τῆς ταριχεύσεως ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ τοῦ Αὐγουστίνου Ζαράτου πονήματι τῷ ἐπιγραφομένῳ Historia del Peni, t. III p. 4 καὶ 5 τὰ ἑξῆς· « Εἰς τὴν Περουβίαν ἔκαιον πρὸ τῶν εἰδόλων ξύλον εὔοσμον· ἐὰν δὲ ἀπεσπᾶτο ἐκ τοῦ ξύλου τούτου ὁ φλοιός, ἀπεστάλαζε ῥευστὸν ἔχον δριμυτάτην καὶ ἀνυπόφορον ὀσμήν. Τὰ διὰ τοῦ ῥευστοῦ τούτου ταριχευθέντα πτώματα ποτὲ δὲν ἐφθείροντο, συνείθιζον δὲ ἐνίοτε νὰ φυλάττωσιν αὐτὰ εἰς τοὺς ναούς. » Ἀναφέρει καὶ ὁ Ὀνδεγάρδος ὅτι εἰς Κύσκον εὑρέθη τεταριχευμένος καὶ ὁ νεκρὸς τοῦ πρώτου κυριάρχου καὶ κατακτητοῦ τῆς χώρας· διετηρεῖτο δὲ κάλλιστα μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν κατακτήσεως, ἤτοι περὶ τὰ 300 ἔτη. Τεταριχευμένοι ὡσαύτως εὑρέθησαν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἰδίου, καὶ οἱ νεκροὶ τοῦ Ἴγγου Ἰουπάγγη καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Περὶ δὲ τῆς ἀποξηράνσεως τῶν νεκρῶν ἀναγινώσκομεν ἐν τοῖς χειρογράφοις συγγράμμασι τοῦ Λας-Κάσας τὰ ἑξῆς· « Ἀφοῦ μυρολογήσωσι τὸν ἀποβιώσαντα, περιτειλίσσουσιν αὐτὸν μὲ ἐρραπλώματα βαμβάκινα καὶ τὸν δένουσι μὲ σχοινίον, εἶτα θέτουσιν αὐτὸν ἐπὶ ἐσχάρας ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀνάπτουσι μικρὸν πῦρ ὅπως ἐξατμισθῶσι τὰ ὑγρὰ, καὶ οὕτω κατ' ὀλίγον ἀποξηραίνουσιν ἐντελῶς αὐτόν. Αἱ ἐσχάραι σύγκεινται ἐκ χονδρῶν καλαμῶν . . . Εἰς δὲ Ποπαϋάνον, ἀντὶ νὰ θέσωσι τὸν νεκρὸν ἐπὶ ἐσχάρας, τὸν κρατοῦσι μετέωρον διά τινος αἰώρας κειμένης ἄνω μικροῦ πυρός. Καὶ ἀλλαχοῦ βεβαιοῖ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ὅτι εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ βασιλέως τῆς Κομάγρης ὑπῆρχεν εὐρύχωρον δωμάτιον ἐμπεριέχον διάφορα ἀπεξηραμμένα πτώματα, κρεμάμενα ἀπὸ τῆς ὀροφῆς διὰ βαμβακίνων χορδῶν, καὶ κεκαλυμμένα διὰ βαμβακίνων ὡσαύτως ἀλλὰ πολυτίμων καλυμμάτων, πεποικιλμένων χρυσῷ καὶ τιμαλφέσι λίθοις καὶ μαργαρίταις. Ἦσαν δὲ οἱ νεκροὶ τῶν προγόνων τοῦ βασιλέως οὓς ἐθεώρουν ὡς ἐφεστίους θεούς.

Περὶ τῆς δι' ἀποξηράνσεως διατηρήσεως τῶν νεκρῶν πραγματεύεται καὶ ὁ Ὀβιέδος καὶ ὁ Λόπεζ Δε Γομάρα.

Ι. ΔΕ-ΚΙΓΑΛΑΛΑΣ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΚΟΡΑΗ.

(Βλέπ. φυλλ. 182. σελ. 382.)

Τιμιώτατοι δημογέροντες καὶ προεστῶτες τῆς νήσου Ὕδρας.

Ἕως τὴν ὥραν ταύτην δὲν ἐτόλμησα νὰ σᾶς γράψω, μ' ὅλον ὅτι καὶ ἀφορμὴν εὔλογον καὶ πολλὴν ἐπιθυμίαν εἶχα νὰ σᾶς παρακαλέσω, ὡς ἀδελφὸς ἀδελφοὺς, νὰ δείξετε καὶ σεῖς ὅτι εἶσθε γνήσια τέκνα τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ πληροφορήσετε ὅλους τοὺς ὁμογενεῖς ὅτι ἡ θεία πρόνοια βρέχουσα τὰς εὐλογίας της εἰς τὸ νησίον τῆς Ὕδρας δὲν τὰς ἔβρεξεν εἰς ψυχὰς ἀχαρίστων. Δὲν σᾶς ἔγραψα λέγω περὶ τούτου, πρῶτον, διότι ἀπ' ὅσα εἶπα εἰς τόσους κατὰ καιρὸν ἐπιδημήσαντας ἐδῶ συμπατριώτας σας, καὶ ἀπ' ὅσα ἔπειτα ἀλλαχόθεν ἔμαθα περὶ τῆς προθυμίας σας νὰ συνδράμετε καὶ σεῖς εἰς τὴν ἰατρείαν τῆς ἀπὸ τὴν μακρὰν ἀπαιδευσίαν καταπληγωμένης κοινῆς μητρὸς καὶ πατρίδος μας, τῆς Ἑλλάδος, ἤλπιζα ν' ἀκούσω μετ' ὀλίγον πολλὰ καὶ μεγάλα ἄξια τῆς προθυμίας σας κατορθώματα.

Ἀλλὰ, φίλοι καὶ ἀδελφοὶ ἀγαπητοὶ, συγχωρήσατε νὰ σᾶς ἐξομολογηθῶ μὲ λύπην τῆς ψυχῆς μου, ὅτι δὲν ἴδα ἀκόμη ὅσα ἤλπιζα παρὰ τῶν Ὑδριωτῶν τὴν προθυμίαν· βλέπω τὴν κοινὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ καλὰ κίνησιν, ὥστε καὶ μικραὶ καὶ πτωχαὶ πόλεις αὐτῆς ζητοῦν διδασκάλους, καὶ συγκροτοῦν σχολεῖα ἐκ τοῦ ὑστερήματος, καὶ μόνον τὴν πλουσίαν Ὕδραν ἀκίνητον ἀκόμη μὲ τὸ ὁποῖον ἐχάρισεν εἰς αὐτὴν ὁ Θεὸς περίσσευμα. Πόθεν τοῦτο; ὄχι βέβαια ἀπὸ ἔλλειψιν ἀγάπης εἰς τὴν κοινήν μας μητέρα, ὄχι ἀπὸ ἀδιαφορίαν εἰς ὅσα πάσχει ἡ Ἑλλὰς, καὶ τῶν ὁποίων ἄλλο ἰατρικὸν παρὰ τὴν παιδείαν οὔτ' εὑρίσκεται, οὔτε θέλει ποτ' εὑρεθῆ· μὴ γένοιτο! Ἄλλο τι λοιπὸν ἐμπόδιον σᾶς ἔστησε τὴν εἰς τὰ καλὰ προθυμίαν, καὶ κινδυνεύει νὰ καταστήσῃ εἰς τὰς χεῖράς σας ἄχρηστον τὸν πλοῦτον, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς σᾶς ἐχάρισε, διὰ νὰ σᾶς ὠφελήσῃ καὶ νὰ σᾶς δοξάσῃ· τὸ ἐμπόδιον τοῦτο σεῖς μόνοι τὸ γνωρίζετε, καὶ σεῖς μόνοι χρεωστεῖτε νὰ τὸ σηκώσετε ἀπὸ τὴν μέσην, ὡς σκάνδαλον τοῦ πονηροῦ, ὅστις βασκαίνει καὶ φθονεῖ τὴν εὐτυχίαν σας.

Πλοῦτον, ἀγαπητοί μου ἀδελφοὶ, δὲν εἶναι τόσον δύσκολον ν' ἀποκτήσῃ τις· ἀλλ' ἐκεῖνοι μόνοι ἔδειξαν ὅτι εἶναι ἄξιοι πλούτου ὅσοι ἀπέκτησαν ὁμοῦ καὶ τὴν γνῶσιν νὰ τὸν μεταχειρισθῶσι καὶ νὰ τὸν φυλάξωσιν εἰς τοὺς ἀπογόνους των. Καὶ τὸν φυλάσσουν ὄχι ὅσοι τὸν κλείουν εἰς τὰς κιβωτοὺς, ἀλλ' ὅσοι τὸν ἀσφαλίζουσι μὲ τὴν παιδείαν· χωρὶς αὐτὴν καὶ αὐτοὶ τοῦ Κροίσου οἱ θησαυροὶ εὔκολα σκορπίζονται, ἀφίνοντες τὸν ἀπαίδευτον αὐτῶν οἰκονόμον καὶ τοὺς ἀπογόνους του εἰς πτωχείαν καὶ καταφρόνησιν· μόνη ἀληθὴς κιβωτὸς καὶ μόνον

ἀσφαλὲς κλειδίον τοῦ πλούτου εἶναι ἡ παιδεία· ἐσεῖς τὸν φυλάσσετε σήμερον, διότι σεῖς καὶ τὸν ἀπεκτήσετε μὲ πολλοὺς ἱδρῶτας καὶ συχνοὺς ζωῆς κινδύνους. Μὴν ἐλπίζετε ὅμως ὅτι καὶ οἱ μέλλοντες νὰ τὸν κληρονομήσωσι χωρὶς ἱδρῶτας ἀπόγονοί σας θέλουν εἶσθαι καλοὶ νὰ τὸν φυλάξωσιν, ἂν ἀπὸ τὴν σήμερον δὲν φροντίσετε νὰ παραδώσετε εἰς αὐτοὺς μὲ τὸν πλοῦτον, κιβωτὸν τοῦ πλούτου καὶ κλειδίον τὴν παιδείαν. Μὴν ὑποφέρετε νὰ συμβῇ τοιοῦτον κακὸν εἰς τοὺς ἀπογόνους σας· καὶ ὁ Θεὸς μέλλει νὰ ζητήσῃ λόγον ἀπὸ σᾶς, ὡς αἰτίους τῆς μελλούσης του δυστυχίας, καὶ ἡ ἐπερχομένη ἄλλη γενεὰ τῶν ἀνθρώπων παραπλέοντες τὴν Ὕδραν, θέλουν λέγειν μὲ καταφρόνησιν « Τοῦτο τὸ νησίον ἦτο ποτὲ τὸ πλουσιώτατον ὅλων τῶν ἑλληνικῶν νησίων· εἶχε τόσα καράβια, τὰ ὁποῖα ἔφθασαν νὰ ταξιδεύωσι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἀμερικήν. Οἱ κάτοικοί του ὅμως εἰς τοῦτο μόνον ἠσχολήθησαν, καὶ τοῦτο μόνον ἔμαθαν, νὰ μαζεύωσι μέταλλα χρυσίου καὶ ἀργυρίου· ἀλλὰ δὲν ἐφρόντισαν νὰ μάθωσι καὶ πῶς φυλάσσονται τὰ μέταλλα. »

Τρέμω, φίλοι μου, τὴν ὥραν ταύτην ἀναγκαζόμενος νὰ σᾶς φανερώσω τόσον δεινὴν καταισχύνην. Μὴ, διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ! μὴ τὴν ὑποφέρετε· ἀντὶ καταισχύνης, εἰς τὴν ἐξουσίαν σας εἶναι νὰ φορέσετε τὰς κεφαλάς σας μὲ στέφανον αἰωνίου δόξης.

Πολλὰ σᾶς λείπουν ἀκόμη, καὶ πολλὰ ζητεῖ ἀπὸ σᾶς ὁ Θεὸς, διότι καὶ πολλὰ σᾶς ἐχάρισε. Τοῦτο δὲν εἶναι λόγος τοῦ φίλου τῆς δόξης καὶ τῆς εὐτυχίας σας Κοραῆ, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ φωνή· « Ὦ ἐδόθη πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ. »

Μὴ φανῆτε λοιπὸν παρήκοοι τοῦ Χριστοῦ, ὅστις εἶναι καὶ ὀνομάζεται ΣΟΦΙΑ καὶ ΛΟΓΟΣ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ ὁποίου τὸ θέλημα εἶναι νὰ σοφίζωμεν τὸ λογικόν μας μὲ τὴν παιδείαν. Δείξετε ὅτι εἶσθε ἀληθεῖς χριστιανοὶ, συντρέχοντες μὲ τοὺς λοιποὺς ἀδελφούς σας εἰς αὔξησιν τῆς παιδείας. Βλέπετε τί ἔκαμεν ἕνας μόνος ἀδελφός μας, ὁ γενναῖος Βαρβάκης· βλέπετε ὅτι ὁ Θεὸς ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν μὲ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν γνῶσιν πῶς νὰ τὸν μεταχειρίζεται. Οὐδ' ἐσᾶς, φίλοι, δὲν ἐστέρησεν ὁ Θεὸς ἀπὸ γνῶσιν· μεταχειρίσθητε λοιπὸν τὸν πλοῦτον κατὰ τὴν γνῶσιν σας, εἰς ὠφέλειαν καὶ δόξαν κοινὴν τῆς Ἑλλάδος· ὠφελοῦντες ἑαυτοὺς, ὠφελεῖτε τὴν Ἑλλάδα· δοξάζοντες ἑαυτοὺς, δοξάζετε ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Πρέπει νὰ συναθροίσετε ὅλους σας τοὺς ἀδελφοὺς, τοὺς κατοίκους τῆς νήσου, καὶ πτωχοὺς καὶ πλουσίους, νὰ τοὺς παρακαλέσετε νὰ συνεισφέρωσιν ὅλοι κοινὴν ἐτήσιον βοήθειαν, πολλὴν ὅστις ἔχει πολλὰ, ὀλίγην ὅστις ἔχει ὀλίγα. Καὶ τῆς χήρας τὰ δύο λεπτὰ δέχεται καὶ ἐπαινεῖ ὁ Θεὸς πλέον παρὰ τῶν πλουσίων τὰ πλούσια δῶρα. Ἀπὸ τὴν κοινὴν ταύτην βοήθειαν πρέπει νὰ στέλλετε νέους πρῶτον εἰς τὴν Χίον, νὰ διδάσκωνται ἐκεῖ ὅσα μαθήματα δὲν ἔχει ἀκόμη τὸ νησίον σας· ἐξ αὐτῶν πειτα ἄλλους νὰ κρατήσετε αὐτοῦ διὰ τὴν παρεοῦσαν ἀνάγκην, καὶ ἄλλους νὰ στείλετε εἰς τὴν Πίσαν, παραδίδοντες αὐτοὺς, ὡς εἰς ὁδηγὸν καὶ προστάτην, τὸν σεβασμιώτατον ἀρχιερέα Ἰγνάτιον, τὸ καύχημα τοῦ γένους μας, τὸ ὁποῖον ἄλλους δέκα τοιούτους ἀρχιερεῖς ἂν εἶχεν, ἤθελε παύσειν πρὸ πολλοῦ νὰ ὀνομάζεται γένος δυστυχέστατον. Ἀπὸ τὴν κοινὴν ταύτην βοήθειαν πρέπει νὰ φροντίσετε καὶ βιβλιοθήκην, χωρὶς τῆς ὁποίας ἀδύνατον νὰ καταστήσετε γυμνάσιον.

Πλειότερα, φίλοι ὁμογενεῖς, νὰ σᾶς γράψω δὲν με συγχωρεῖ ἡ γεροντικὴ ἀδυναμία μου· καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα βασανιζόμενος ἀπὸ πόνους ἀρθριτικοὺς (πιστεύσατέ με) σᾶς ἔγραψα, διὰ νὰ πληρώσω τὸ χρέος μου, καὶ νὰ εὐχαριστήσω τὴν ἐπιθυμίαν μου νὰ ἀκούσω (ἂν ἦναι δυνατὸν) πρὶν ἀποθάνω, ὅτι οἱ φρόνιμοι Ὑδριῶται, ἀφοῦ ἀπέκτησαν πλοῦτον ἀργυρίου, καταγίνονται τώρα νὰ κερδήσωσι τὸν ἀσυγκρίτως τιμιώτερον πλοῦτον τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀρετῆς. Ἡ ζωή μας εἶναι ὀλιγοχρόνιος· μόνον μέσον νὰ τὴν ἀλλάξωμεν μὲ ζωὴν αἰώνιον, τὴν μέλλουσαν, ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον· καὶ τίς ἄλλος εἶναι πλησιέστερος εἰς ἡμᾶς παρὰ ἡ πατρίς; Αὐτὴ, γυμνὴ καὶ καταφρονημένη, προσκαλεῖ ὅλα της τὰ τέκνα νὰ τὴν ἐνδύσωσι μὲ τὴν παλαιάν της δόξαν. Μὲ δακρυσμένους ὀφθαλμοὺς σᾶς παρακαλῶ ὅλους, φίλοι καὶ ἀδελφοὶ, καὶ σᾶς ἐξορκίζω εἰς τὸν Θεὸν, νὰ μὴ κλείσετε τὰς ἀκοὰς εἰς τὸ κάλεσμα τοῦτο τῆς ταλαιπώρου πατρίδος μας.

Σᾶς εὔχομαι ὑγείαν, εὐτυχίαν καὶ προκοπὴν εἰς ὅλα τὰ καλὰ καὶ τίμια!

Ἐκ Παρισίων, 14 Ἰουνίου, 1820.

Ὁ φίλος σας ΚΟΡΑΗΣ.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

Η ΣΚΛΑΒΙΑ ΚΑΙ Ο ΓΑΜΟΣ.

—ooo—

Ὁ Ζήσης τ' ἀρχοντόπουλο, τῆς Ζαγορᾶς ἀφέντης
Βουλιέται ξεντιὰ νὰ ἰδῇ νὰ πλανηθῇ 'ς τὰ ξένα·
Μὰ 'καὶ ποῦ ἐτάξιδευε μὲ τὰ πανιὰ γεμάτα
Οἱ Ἀλτζερίνοι πρόκαμαν μὲ τὰ γοργὰ καΐκια
Καὶ σκλάβο τὸν ἐπιάσανε κὶ αὐτὸν καὶ τοὺς δικούς του·
Σ' τὴν Ἀλτζεριὰ τὸν ἔφεραν 'ς τοῦ μπέη τὸ κονάκι.
— Προσκύνα, Ζήση, τὸν πασᾶ καὶ γίνου Μουσουλμάνος
Ἄρχοντας νὰ σε κάνῃ ἐμᾶς, ν' ἀχῆς καλὸ χαρίμι.
—Κάλλια 'χω νὰ κομματιασθῶ λιανὰ λιανὰ κομμάτια
Παρὰ ποτί μου ν' ἀρνηθῶ τὴν πίστι τῶν γονιῶν μου!
Δὲν προσκυνῶ ἐγὼ πασᾶ, δὲν πάγω 'ς τὸ τζαμί σας
Κι' ἂς μένω σκλάβος σας ἐδῶ, 'ς τὰ σίδερ' ἂς ποδάνω!
Καὶ ἔβριζε τὴν πίστιν τους κὶ ἔκαμε τὸν σταυρό του
Καὶ 'ς τὸ τζαμὶ δὲν θέλησε ποτὲ νὰ προσκυνήσῃ.
Σ' τὰ σίδερα τὸν ἔβαλαν μὲ κλάπαις 'ς τὰ ποδάρια,
Κρῖκο βαρὺν ἐπέρασαν 'ς τὸν ὥμορφο λαιμό του
Κὶ ἐχῶσαν 'τον 'ς τὴν φυλακὴ, σὲ σκοτεινὸ χαμῶγι.
Μὲ τὸ ψωμὶ καὶ τὸ νερὸ ἐπέρασ' ἑπτὰ χρόνια
Χωρὶς νὰ ξέρ' ὁ δύστυχος τί γίνεται 'ς τὸν κόσμο,
Μάτια 'χε καὶ δὲν ἔβλεπε, αὐτιὰ χωρὶς ν' ἀκούῃ.
Μιὰ κόρη εἶχεν ὁ πασᾶς, μιὰ κόρη μαυρομμάτα,
Σὰν κυπαρίσι λιγερὴ, γλυκιὰ σὰν τὸ φεγγάρι,
Ἦταν καλὴ σὰν χριστιανὴ, σὰν ἄγγελος ἐφρίκα

Ποῦ τέτια κόρην ἄπιστος δὲν ἄξιζε νὰ ἔχῃ.
Συχνὰ ἐστέναζε βαθυὰ κι' ἐρράγιζ' ἡ καρδιά της
Γιατί ἐσυλλογούτανε τὸν ὥμορφο τὸν σκλάβο,
Κ' ἔχυνε μαῦρα δάκρυα γιὰ τὸν φυλακωμένο.
Κόθε αὐγὴν ἐπήγαινε κοντὰ 'ς τὴν φυλακή του
Καὶ μιὰν αὐγή, χρυσὴν αὐγή, καλοκαιρνὴν ἡμέρα
Ποῦ ἐκελάϊδουν τὰ πουλιὰ καὶ τ' ἄνθια ἐμυρίζαν
Ἕνα τραγοῦδιν ἄκουσε ἀπὸ βαθυὰ νὰ 'βγαίνῃ·
Ὁ Ζήσης ὁ κακόμοιρος ἔκλαιγε τὸν καϋμό του.
» Τὰ μάτια τῆς μανοῦλας μου θὰ κεῖν ἀπὸ τὸ κλᾶμα
» Ποῦ τόσα χρόνια κλαίγουνε γιὰ τὸν χαμένο γιυό της·
» Οἱ φίλοι μου κι' οἱ σπιτικοὶ δὲν θὰ μιλοῦν γιὰ μένα,
» Ὁ σκύλος μου θὰ ψόφησε χωρὶς νὰ μὲ θυμᾶται
» Καὶ τοῦ σπητιοῦ μου ἡ αὐλὴ θᾶναι χορταριασμένη!»
Ἡ Τουρκοποῦλα πρόσμενε μὲ δάκρυα 'ς τὰ μάτια
Ν' ἀκούσῃ τὸ παράπονο, μὰ σώπασεν ὁ Ζήσης·
Ἡ λύπη τὸν ἐπλάκωσε κι' ἔσφιγγε τὸν λαιμό του·
Νὰ τραγουδήσῃ δὲν μπορεῖ μόν' κλαίγει ὁ καϋμένος!
Κι' ἡ κόρη συλλογούτανε βαθυὰ ὅλη τὴν 'μέρα
Κὶ ὅταν ἐπῆ' νὰ κοιμηθῆ πάλιν ἐσυλλογοῦταν,
Καὶ τὸ τραγοῦδι τὸ πικρὸν ἐβόϊζε 'ς τ' αὐτιά της.
Μεσάνυκτα σηκόνεται, πατεῖ ἀγάλι 'γάλι,
Μὲσ' τὸν ὀντᾶ τοῦ κόρη της πηγαίνει καὶ τοῦ κλέφτει
Τῆς φυλακῆς του τὰ κλειδιὰ ἀπ' τὸ προςκέφαλό του·
Ὡσὰν βρυκόλακας πατεῖ δίχως νὰ κάμῃ κρότο,
Φθάνει 'ς τὴ μαύρη φυλακὴ μὲ τὰ κλειδιὰ 'ς τὰ χέρια,
Ἀνοίγει θύραις καὶ σφαλνᾷ ἀνοίγει 'ξανανοίγει
Τριάντα θύραις ἄνοιξε ὡς ποῦ ν'ἀλθῇ 'ς τὸν Ζήση.
Κι' ὁ Ζήσης τὴν ἐκύτταζε μὲ μάτια θαμβωμένα.
—Ἄχ! λέγει, κόρη ὥμορφη, σκλάβα καὶ σὺ θὰ εἶσαι!
Κάθου κοντά μου λιγερὴ καὶ πές μου πόθεν εἶσαι,
Καὶ πῶς ἐδῶ κατάντησες 'ς τὰ χέρια τῶν σκυλλιῶνε.
— Δὲν εἶμαι σκλάβα, Ζήση μου, μόν' εἶμαι Μουσουλμάνα.
Γιᾶ πές μου σὰν τί κτήματα σὰν τί χωράφια ἔχεις
Σὰν τί θὰ δώσης τὴν καλὴ ποῦ θὰ σ' ἐλευθερώσῃ;
— Δυὸ σπήτια ἔχω 'ς τὸ Βουνὸ καὶ δυὸ 'ς τὴ Μακρυνίτζα
Κ' ἔχω χωράφια περισσὰ ποῦ μετρημὸ δὲν ἔχουν.
Ὅλα 'ς τὰ δίδω, λιγερὴ, ἂν θὰ μ' ἐλευθερώσῃς,
— Δὲν θέλω τὰ χωράφια σου, τὰ σπήτια σου δὲν θέλω,
Μόν 'θέλω νὰ μοῦ ὁρκισθῆς καὶ τάγμα νὰ μοῦ κάνῃς
Μῆνας ἑπτὰ καὶ χρόνους τρεῖς γυναῖκα νὰ μὴν πάρῃς,
Μηδὲ νὰ βάλῃς στέφανα δίχως νὰ μ' ἐρωτήσῃς.
— Μὰ τὸν Θεὸ ποῦ προσκυνῶ, μὰ τὸ καλὸ ποῦ θέλω
Μὰ τὴν μανοῦλα μου, ἂν ζῇ, μὰ τὴν γλυκιὰ πατρίδα
Σ' ὁρκίζομαι, κοπέλα μου, γυναῖκα νὰ μὴν πάρω
Μῆνας ἑπτὰ καὶ χρόνους τρεῖς δίχως νὰ σ' ἐρωτήσω.
Τὰ σίδερά του ἔσπασε μονάχ' ἡ Τουρκοποῦλα
Τὸν ἔβγαλ' ἀπ' τὴ φυλακὴ τὸν πάει 'ς τὸ πεσιγγάλι
Καὶ τοῦ φορτόνει τὴν ποδιὰ μὲ μάλαμα κι' ἀσῆμι,
Κι' ἀπ' τὸ μικρό της δάκτυλο 'βγάζει τὸ δακτυλίδι
Καὶ τὸ τζακίζει σὰν γυαλὶ τὸ κάνει δυὸ κομμάτια.
—Νὰ, Ζήση, πάρε τὸ μισὸ, τὸ ἕνα τὸ κομμάτι
Καὶ μὴ ξεχνᾷς πῶς σ' ἀγαπᾷ τοῦ 'Αλτζεριοῦ ἡ Τοῦρκα.
Πήγαινε τώρα πρόφθασε ἐκεῖνο τὸ καράβι
Ποῦ φεύγει γιὰ τὸν τόπο σου, πηγαίνει 'ς τὸ Ζαγόρι.
Καὶ σὰν περάσουν μὲ καλὸ τρεῖς χρόνοι κι' ἑπτὰ μῆνες
Γύρισε 'πίσω, Ζήση μου, γυναῖκα νὰ μὲ πάρῃς.
'Ακόμι δὲν ἀπέρασαν τρεῖς χρόνοι κ' ἑπτὰ μῆνες
Κι' ἡ Τούρκιο' ἀποθύμησε τὸν ξένο ποῦ ἀγάπα,
Γιατ' ἡ καρδιά της ἔλεγε· Σ' ἐξέχασεν ὁ Ζήσης
Κ' ἄλλη θε νὰ στεφανωθῇ ῥωμιὰν ἀρχοντοποῦλα.
Καράβιν κῦρεν ἕτοιμο, Ζαγοριανὸ καράβι
Καὶ 'μπαίνει μέσα μάλαμα κι' ἀσῆμι φορτωμένη
Καὶ πέτρα ῥίχνει πίσω της 'ς τὸν τόπο τοῦ γονιοῦ της
Κὶ οὐδὲ τὸ ξέρ' ἡ 'Αλτζεριὰ πῶς φεύγει μπέη κόρη.
Καὶ τὸ καράβιν ἔφυγε 'ς τὰ κύματα τὰ μαῦρα
Τὸ παραδέρνει ὁ Βορριᾶς, πονέντε καὶ λεβάντε,
Καὶ σὲ δυὸ μῆνες ἔδωσεν ὁ ἅγιος Νικόλας
Κὶ ἔφθασεν εἰς τὴν 'Ρούμελη τὸ γρήγορο καράβι.
'Εβγῆκ' ὁ Καπιτάνιος του 'ς τὸ σπῆτι του νὰ πάγῃ,
'Εβγῆκαν καὶ οἱ ναῦται του νὰ πᾶνε 'ς τῆς καλαῖς τῶν,
'Εβγαένει καὶ ἡ Τούρκισα ἔρημη καὶ μονάχη.
Καὶ πέρνει δρόμους καὶ στρατιὰ, στρατιὰ καὶ μονοπάτια
Κὶ ὅλο ῥωτᾷ ξανακρωτᾷ τοῦ Ζήση της τὸ σπῆτι.
Χαράμματα ξεκίνησε καὶ βράδυ περπατοῦσε,
Κὶ ἐκεῖ πρὸς τὸ βασίλεμμα 'ξανοίγει ἕνα Βλάχο
Ποῦ βόσκει χίλια πρόβατα σὲ πράσινο χορτάρι
— Καλή σου μέρα, Βλάχε μου. —Καλῶς 'την τὴν κοπέλα.
— Δόσε μου γάλα, Βλάχε μου, γιατ' εἶμαι κουρασμένη,
Τρέμουν τὰ ποδαράκια μου, ξεράθηκ' ὁ λαιμός μου,
Γιὰ δός μου γάλα, χριστιανὲ, κι' ὁ Θεὸς νὰ σ' εὐλογήσῃ.
— Πιὲς γάλα τῆς κατζίκας μου, νὰ φάγε καὶ μιζύθρα
Κὶ ἂν θὲς νὰ πιῆς 'λίγο κρασὶ πήγαινε παραπέρα
'Οποῦ 'ναι τοῦ ἀφέντη μου τὸ σπῆτι κὶ ἔχει γάμο.
—Ποῖος εἶναι ὁ ἀφέντης σου καὶ τίνος εἶν ὁ γάμος;
— 'Ο Ζήσης εἶν' ἀφέντης μου κὶ ὁ γάμος ἐδικός του.
Ψιλὴ φωνίτζαν ἔσυρεν ὅσο κὶ ἂν ἠμποροῦσε
Καὶ τρέχει, τρέχει, πεταχτὴ δίχως νὰ πιῇ τὸ γάλα!
Τὸ σπῆτι ἦταν ἀνοιχτὸ, ἐπαῖζαν τὰ παιχνίδια
Καὶ τὰ κορίτζια χόρευαν μέσ' 'ς τ' ἄσπρα φορεμένα,
Χορεύαν κι' οἱ λεβέντιδες 'ς τὰ τζάμικα 'ντυμένοι·
'Σ τὴν θύραν ἔστεκ' ἕνας νιὸς νὰ δέχεται τοὺς ξένους.
— Νὰ ζήσης, ἄξιο παιδὶ, ἐτέλιωσεν ὁ γάμος;
— Ὄχι, κοπέλα ὥμορφη, δὲν ἄρχισεν ἀκόμι.
— Πάρε, παιδί μου, τὸ μισὸ αὐτὸ τὸ δακτυλίδι
Καὶ τρέξε δός το τοῦ γαμβροῦ νὰ βγῇ νὰ τὸν συντύχω.
'Ο νιὸς ἐπῆγε 'ς τὸν γαμβρὸ, τὸ χέρι του τραβάει.
— Τί ἔχεις κὶ εἶσαι κόκκινος; τί ἔπαθες, παιδίμου;
— Κὺρ Ζήση ὅλαις τῆς καλαῖς τῆς 'Ρούμελης τῆς εἶδα,
Μὰ κάτω εἶναι μιὰ καλὴ ποῦ τῆς περνάει ὅλαις.
— Πές της νὰ ἔλθῃ 'ς τὸ χορὸ, κρασὶ νὰ τῆς καράσω.
— 'Σ τὴν θύρα στέκει μονάχη, νὰ σὲ συντύχῃ θέλει,
Τὸ δακτυλίδι σ' ἔστειλεν ἐτοῦτο τὸ σπασμένο.
— Βρὲ ἡ καλή μου εἶν' ἐδῶ, τοῦ 'Αλτζεριοῦ ἡ Τοῦρκα!
Ἔκαμε δύο πηδήματα κὶ εὑρέθηκε 'ς τὴ θύρα,
Τὴν Τουρκοποῦλαν ἄρπαξε, 'ς τὸ στῆθος του τὴν σφίγγει
Καὶ τὴν φιλεῖ καὶ τὸν φιλεῖ καὶ κλαίγουν καὶ φιλοῦνται.
—Ἄφσε, κὺρ Ζήση! ἔχε γυιά, 'πίσω πηγαίνω πάλε
Γιατὶ ἐσὺ παντρεύεσαι κι' ἐγὼ πρέπει νὰ φύγω.
—Ὄχι, ἀγάπη μου γλυκιὰ, δὲν φεύγεις ἀπ' ἐμένα.
'Αφοῦ σὲ στέλνει ὁ Θεὸς πῶς γίνεται νὰ φύγῃς;
Μεῖνε καὶ δὲν παντρεύομαι παρὰ μ' ἐσένα μόνο.
Κὶ ἡ νύφη ποῦ τοὺς ἔβλεπεν, ἡ σταλισμένη νύφη
'Εθύμωσε κὶ ἐδάκρυσε καὶ λέγει πεισμωμένα·
— Ἂς ἔχῃ δόξαν ὁ Θεὸς ποῦ ἦλθ' ἡ τουρκοποῦλα!
Γιατ' ἡ ἀγάπη σου βαστᾷ παρὰ πολὺ, ἀφέντη·
Μιὰ νύφη θέλεις τὴν αὐτὴ, τὸ βράδυ θέλεις ἄλλη.
— Σώπαινε, νύφη τῆς αὐτῆς, καὶ μὴν παραπονιέσαι
Γιατὶ ἡ νύφη τοῦ βραδυοῦ μ' ἔσωσε τὴν ζωή μου,
Κὶ ἐγὼ τῆς ἔταξα πριχοῦ γυναῖκα νὰ τὴν πάρω.
Καὶ σὲ, σὲ στέλνω σπῆτι σου μ' εἴκοσι παλληκάρια
Μ' ἀσῆμι καὶ μὲ μάλαμα καὶ με μαργαριτάρια!
Κὶ ἐκεῖ ἐρχόνταν κὶ ὁ παπᾶς μὲ στέφανα 'ς τὸ χέρι.
— Παπᾶ, ἄφσε τὰ στέφανα καὶ φέρε κολυμβήθρα!
Ἦλθε κοπέλα τούρκισα 'καὶ χριστιανὴ θὰ γένῃ·
Φέρε νὰ τὴν βαπτίσωμε. Γιὰ βάπτισ' τὴν 'Ελένη
Καὶ τὴν 'Ελένην ὕστερα μαζή μου στεφανόνεις.